RETTENS DOM (Første Afdeling)
10. marts 1992 *

Indhold

Sagsfremstilling II-1030

Retsforhandlinger II-1039

Parternes påstande II-1041

Realiteten II-1042

Retten til kontradiktion II-1043

1. Undladelse af at fremsende dokumenter sammen med meddelelsen om klagepunkter II-1043

2. Undladelse af at fremsende høringskonsulentens rapport II-1045

3. Forhastet og forudindtaget afgørelse II-1046

Beviset for overtrædelsen II-1047

1. Bevismæssige konstateringer II-1047

A — Aftalen om mindstepriser og mødet i EATP den 22. november 1977 ..... II-1047

a) Den anfægtede retsakt II-1047

b) Parternes argumenter II-1049

c) Rettens vurdering II-1050

B — Systemet med regelmæssige møder II-1054

a) Den anfægtede retsakt II-1054

b) Parternes argumenter II-1055

c) Rettens vurdering II-1057

* Processprog: engelsk.

C — Prisinitiativerne II-1062

a) Den anfægtede retsakt II-1062

b) Parternes argumenter II-1069

c) Rettens vurdering II-1075

D — Foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne II-1082

a) Den anfægtede retsakt II-1082

b) Parternes anbringender II-1083

c) Rettens vurdering II-1085

E — Mængdemål og kvoter II-1089

a) Den anfægtede retsakt II-1089

b) Parternes anbringender II-1092

c) Rettens vurdering II-1097

F — Sammenfatning II-1106

2. Anvendelsen af EØF-traktatens artikel 85, stk. 1 ..... II-1107

A — Retlig kvalifikation II-1107

a) Den anfægtede retsakt II-1107

b) Parternes argumenter II-1110

c) Rettens vurdering II-1113

B — Formål eller konkurrencebegrænsning II-1117

a) Den anfægtede retsakt II-1117

b) Parternes argumenter II-1120

c) Rettens vurdering II-1125

C — Påvirkning af handelen mellem medlemsstater II-1126

a) Den anfægtede retsakt II-1126

b) Parternes anbringender II-1127

c) Rettens vurdering II-1128

D — Karakteren af aftaler om målpriser og salgsmål II-1129

3. Sammenfatning II-1131

Begrundelse II-1131

Bøden II-1133

1. Forældelse II-1133

2. Overtrædelsens varighed II-1134

3. Overtrædelsens grovhed II-1136

A — Sagsøgerens begrænsede rolle II-1136

B — Kriterierne til udmåling af bøderne ikke konkrete II-1140

C — Hensyntagen til overtrædelsens virkninger II-1142

D — Utilstrækkelig hensyntagen til den økonomiske krise II-1145

E — Hensyntagen til sagsøgerens omsætning II-1146

F — Lighedsprincippet II-1147

G — Omfanget af sagsøgerens samarbejde II-1150

Genåbningen af den mundtlige forhandling II-1153

Sagens omkostninger II-1154

I sag T-13/89,

Imperial Chemical Industries, plc, Millbank, London (Det Forenede Kongerige), ved QC D. Vaughan, solicitors V. O. White og R. J. Coles, og barrister D. Anderson, og med valgt adresse i Luxembourg hos advokat L. H. Dupong, 14a, rue des Bains,

sagsøger,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved ledende juridisk konsulent A. McClellan, som befuldmægtiget, bistået af K. Banks, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtiget, og med valgt adresse i Luxembourg hos R. Hayder, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Wagner-Centret, Kirchberg,

sagsøgt,

angående en påstand om annullation af Kommissionens beslutning af 23. april 1986 vedrørende en procedure i henhold til EØF-traktatens artikel 85 (IV/31.149-Polypropylen, EFT L 230, s. 1),

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Første Afdeling)

sammensat af præsidenten, J. L. Cruz Vilaça, og dommerne R. Schintgen, D. A. O. Edward, H. Kirschner og K. Lenaerts,

generaladvokat: B. Vesterdorf
justitssekretær: H. Jung,

på grundlag af den skriftlige forhandling, og efter at parterne har afgivet indlæg under den mundtlige forhandling, der fandt sted fra den 10.-15. december 1990,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 10. juli 1991,

afsagt følgende

Dom

Sagsfremstilling

1 Nærværende sag vedrører en beslutning fra Kommissionen, der pålagde femten polypropylenproducenter en bøde for overtrædelse af EØF-traktatens artikel 85, stk. 1. Det produkt, der er genstand for den anfægtede beslutning (herefter benævnt »beslutningen«), er en af de vigtigste termoplastiske polymerer, som sælges »in bulk«. Polypropylen sælges af producenterne til videreforarbejdning og omdannelse til hel- eller halvfabrikata. De største polypropylenproducenter fremstiller over hundrede forskellige produktkvaliteter og dækker således en lang række forskellige anvendelsesformål. De væsentligste grundkvaliteter benævnes rafia, homopolymerisater til sprøjtestøbning, copolymerisater til sprøjtestøbning, slagfaste copolymerisater og folie. De virksomheder, beslutningen er rettet til, er alle førende producenter i den petrokemiske industri.

2 Det vesteuropæiske marked for polypropylen forsynes næsten udelukkende fra produktionsanlæg i Europa. Før 1977 blev markedet dækket af ti producenter, nemlig Montedison (der ændrede navn til Montepolimeri SpA og senere til Montedipe SpA), Hoechst AG, Imperial Chemical Industries plc og Shell International Chemical Company Ltd (kaldet »de fire store«), der tilsammen havde en markedsandel på 64%, Enichem Anic SpA, Italien, Rhône-Poulenc SA, Frankrig, Alcudia, Spanien, Chemische Werke Hüls og BASF AG, begge Tyskland, og Chemie Linz AG, Østrig. Efter udløbet af de patenter, som Montedison var indehaver af, kom der i 1977 syv nye producenter på det vesteuropæiske marked: Amoco og Hercules Chemicals NV i Belgien, ATO Chimie SA og Solvay & Cie SA i Frankrig, SIR i Italien, DSM NV i Nederlandene og Taqsa i Spanien. Den norske producent Saga Petrokjemi AS & Co. påbegyndte sin virksomhed i midten af 1978 og Petrofina SA i 1980. De nytilkomne producenter havde en officiel produktionskapacitet på tilsammen ca. 480 000 tons, hvilket indebar en betydelig forøgelse af produktionskapaciteten i Vesteuropa, der i en årrække ikke kunne opvejes af stigningen i efterspørgslen. Dette medførte en ringe udnyttelse af produktionskapaciteten, men udnyttelsesgraden steg gradvist fra 60% i 1977 til 90% i 1983. Ifølge beslutningen har udbud og efterspørgsel siden 1982 stort set svaret til hinanden. I størstedelen af referenceperioden (1977-1983) blev polypropylenmarkedet imidlertid betragtet som værende præget af enten lav rentabilitet eller betydelige tab, navnlig som følge af høje faste omkostninger og stigningen i prisen på råstoffet polypropylen. Det fremgår af beslutningen (8. betragtning), at Montepolimeri SpA i 1983 havde en andel på 18% af det europæiske polypropylenmarked, mens Imperial Chemical Indu-

stries plc, Shell International Chemical Company Ltd og Hoechst AG hver havde en markedsandel på 11%, Hercules Chemicals NV knap 6%, ATO Chimie SA, BASF AG, DSM NV, Chemische Werke Hüls, Chemie Linz AG, Solvay & Cie SA og Saga Petrokjemi AS & Co. hver mellem 3% og 5% og Petrofina SA ca. 2%. Der foregik en omfattende handel med polypropylen mellem medlemsstaterne, idet hver af de ti EF-producenter solgte produktet i de fleste, om ikke alle, medlemsstater.

3 Imperial Chemical Industries plc var en af de producenter, der foretog levering til polypropylenmarkedet i 1977, og er en af de »fire store«. Selskabets markedsandel androg mellem ca. 10,6 og 11,4%.

4 Den 13. og 14. oktober 1983 foretog tjenestemænd fra Kommissionen i medfør af artikel 14, stk. 3, i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikel 85 og 86 (EFT 1959-1962, s. 81, herefter benævnt »forordning nr. 17«), samtidige kontrolundersøgelser hos følgende virksomheder, der fremstillede og leverede polypropylen til Fællesskabets marked:

— ATO Chimie SA, nu Atochem (herefter benævnt »ATO«)

— BASF AG (herefter benævnt »BASF«)

— DSM NV (herefter benævnt »DSM«)

— Hercules Chemicals NV (herefter benævnt »Hercules«)

— Hoechst AG (herefter benævnt »Hoechst«)

— Chemische Werke Hüls (herefter benævnt »Hüls«)

— Imperial Chemical Industries plc (herefter benævnt »ICI«)

— Montepolimeri SpA, nu Montedipe (herefter benævnt »Monte«)

— Shell International Chemical Company Ltd (herefter benævnt »Shell«)

— Solvay & Cie SA (herefter benævnt »Solvay«)

— BP Chimie (herefter benævnt »BP«).

Der blev ikke foretaget kontrolundersøgelser hos Rhône-Poulenc SA eller Enichem Anic SpA.

5 Efter disse kontrolundersøgelser fremsatte Kommissionen i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17 begæring om oplysninger, ikke blot over for de anførte virksomheder, men også over for følgende virksomheder:

— Amoco

— Chemie Linz AG (herefter benævnt »Linz«)

— Saga Petrokjemi AS & Co., der nu er en del af Statoil (herefter benævnt »Statoil«)

— Petrofina SA (herefter benævnt »Petrofina«)

— Enichem Anic SpA (herefter benævnt »Anic«).

Linz, der er et østrigsk selskab, anfægtede Kommissionens ret til at anmode herom og nægtede at efterkomme begæringen. Kommissionens tjenestemænd foretog herefter i medfør af artikel 14, stk. 2, i forordning nr. 17 kontrolundersøgelser hos Anic og hos Saga's britiske datterselskab, Saga Petrochemicals UK Ltd, samt hos Linz' salgsagenter i Det Forenede Kongerige og Tyskland. Der blev ikke over for Rhône-Poulenc fremsat begæring om oplysninger.

6 Kommissionen konkluderede på grundlag af de oplysninger, der blev tilvejebragt i forbindelse med kontrolundersøgelserne og begæringerne om oplysninger, at de pågældende producenter fra 1977 til 1983 ved en række prisinitiativer i strid med EØF-traktatens artikel 85 regelmæssigt havde fastsat målpriser og udviklet et system med årlig kontrol af salgsmængder med henblik på at fordele det til rådighed værende marked ud fra aftalte mængder eller procentsatser. Kommissionen besluttede derfor den 30. april 1984 at iværksætte en procedure i henhold til artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17, og i maj 1984 fremsendte den en skriftlig meddelelse om klagepunkterne til de nævnte virksomheder med undtagelse af Anic og Rhône-Poulenc. Alle de virksomheder, meddelelsen var rettet til, svarede skriftligt.

7 Den 24. oktober 1984 mødtes den af Kommissionen udpegede høringskonsulent med de juridiske rådgivere for de virksomheder, som havde modtaget meddelelsen om klagepunkter, for at aftale den nærmere procedure for den høring, der skulle finde sted som led i den administrative procedure. Høringen skulle påbegyndes den 12. november 1984. Under dette møde meddelte Kommissionen endvidere, at den under henvisning til den argumentation, virksomhederne havde fremført i deres svar på meddelelsen om klagepunkter, straks ville fremsende yderligere bevismateriale vedrørende iværksættelsen af prisinitiativerne som supplement til det bevismateriale, som de allerede var i besiddelse af. Kommissionen fremsendte således den 31. oktober 1984 til virksomhedernes juridiske rådgivere en række dokumenter med kopi af prisinstrukser, som producenterne havde meddelt deres salgskontorer, og tabeller, som gengav dokumenternes indhold. Af hensyn til beskyttelsen af forretningshemmeligheder fastsatte Kommissionen visse betingelser for fremsen-

delsen af disse dokumenter. Navnlig måtte virksomhedernes salgsafdelinger ikke gøres bekendt med dokumenterne. Advokaterne for flere af virksomhederne afslog imidlertid at efterkomme betingelserne og tilbagesendte dokumenterne inden høringen.

8 På baggrund af de oplysninger, der var fremkommet i de skriftlige svar på meddelelsen om klagepunkter, besluttede Kommissionen at udvide proceduren til også at omfatte Anic og Rhône-Poulenc. Der blev derfor den 25. oktober 1984 til selskaberne fremsendt en meddelelse om klagepunkter svarende til den meddelelse, der var fremsendt til de øvrige femten virksomheder.

9 Den første høringsrunde fandt sted fra den 12. til den 20. november 1984, hvorunder alle virksomheder blev hørt med undtagelse af Shell (der havde nægtet at deltage i enhver høring), Anic, ICI og Rhône-Poulenc (som fandt, at de ikke havde været i stand til at forberede sagen).

10 Under høringen afslog flere virksomheder at tage stilling til de punkter, der var rejst i de dokumenter, som var fremsendt til dem den 31. oktober 1984. De gjorde i denne forbindelse gældende, at Kommissionen væsentligt havde ændret sin argumentation, og at de i hvert fald burde have lejlighed til at fremsætte skriftlige bemærkninger. Andre virksomheder hævdede, at de ikke havde haft tilstrækkelig tid til at gennemgå dokumenterne før høringen. Advokaterne for BASF, DSM, Hercules, Hoechst, ICI, Linz, Monte, Petrofina og Solvay fremsendte en fælles skrivelse herom til Kommissionen den 28. november 1984. Hüls meddelte ved skrivelse af 4. december 1984, at selskabet tilsluttede sig dette synspunkt.

11 Kommissionen fremsendte derfor den 29. marts 1985 en ny række dokumenter, der omfattede prisinstrukser, som virksomhederne havde givet til deres salgskontorer, vedlagt tabeller vedrørende priserne samt et sammendrag af beviserne vedrørende hvert af de prisinitiativer, med hensyn til hvilke Kommissionen havde dokumenter. Kommissionen opfordrede virksomhederne til at svare herpå, dels skriftligt, dels under en ny høringsrunde, og meddelte, at den frafaldt de betingelser, der var fastsat i første omgang, vedrørende overgivelse af dokumenterne til salgsafdelingerne.

12 Kommissionen svarede ved en anden skrivelse af samme dato på de af advokaterne fremførte argumenter, hvorefter den ikke havde givet en præcis, retlig definition af det påståede kartel i overensstemmelse med traktatens artikel 85, stk. 1, og den opfordrede virksomhederne til at fremkomme med deres skriftlige og mundtlige bemærkninger.

13 Der fandt en ny høringsrunde sted fra den 8. til den 11. juli 1985 og den 25. juli 1985. Anic, ICI og Rhône-Poulenc fremsatte her deres bemærkninger, og de andre virksomheder (med undtagelse af Shell) kommenterede de punkter, der var rejst i Kommissionens to skrivelser af 29. marts 1985.

14 Udkast til referat af høringerne med den nødvendige dokumentation blev fremsendt til medlemmerne af Det Rådgivende Udvalg for Kartel- og Monopolspørgsmål (herefter benævnt »det rådgivende udvalg«) den 19. november 1985 og til virksomhederne den 25. november 1985. Det rådgivende udvalg vedtog sin udtalelse ved sit 170. møde den 5. og 6. december 1985.

15 På grundlag af denne procedure vedtog Kommissionen den 23. april 1986 den anfægtede beslutning, der lyder således:

»*Artikel 1*

Anic SpA, ATO Chimie SA (nu Atochem), BASF AG, DSM NV, Hercules Chemicals NV, Hoechst AG, Chemische Werke Hüls (nu Hüls AG), ICI plc, Chemische Werke Linz, Montepolimeri SpA (nu Montedipe), Petrofina SA, Rhône-Poulenc SA, Shell International Chemical Company Ltd, Solvay & Cie og Saga Petrokjemi AS & Co. (tilhører nu Statoil) har overtrådt EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, ved:

— for Anic's vedkommende, fra omkring november 1977 eller 1978 og til sent i 1982 eller begyndelsen af 1983

— for Rhône-Poulenc's vedkommende, fra omkring november 1977 og til udgangen af 1980

— for Petrofina's vedkommende, fra 1980 og mindst til november 1983

— for Hoechst's, ICI's, Montepolimeri's og Shell's vedkommende, fra omkring midten af 1977 og mindst til november 1983

— for Hercules', Linz', Saga's og Solvay's vedkommende, fra omkring november 1977 og mindst til november 1983

— for ATO's vedkommende, senest fra 1978 og mindst til november 1983

— for BASF's, DSM's og Hüls' vedkommende, fra et tidspunkt mellem 1977 og 1979 og mindst til november 1983

at have deltaget i en aftale og samordnet praksis, der havde sin oprindelse i 1977, og hvorved de producenter, der leverer polypropylen på Fællesskabets område:

a) kontaktede hinanden og regelmæssigt (fra begyndelsen af 1981 to gange om måneden) mødtes på en række hemmelige møder for at drøfte og fastlægge deres forretningspolitik

b) fra tid til anden fastsatte 'målpriser' (eller minimumspriser) for salg af produktet i hver af EF's medlemsstater

c) vedtog forskellige foranstaltninger med det formål at lette iværksættelsen af sådanne målpriser, omfattende (hovedsagelig) midlertidige produktionsbegrænsninger, udveksling af detaljerede oplysninger om deres leverancer, afholdelse af lokale møder og fra udgangen af 1982 et 'kundeledelsessystem' med henblik på gennemførelse af prisforhøjelser over for bestemte kunder

d) indførte samtidige prisforhøjelser for at virkeliggøre disse mål

e) delte markedet ved at tildele hver producent et årligt salgsmål eller en årlig 'kvote' (1979, 1980 og i det mindste en del af 1983) eller, i mangel af en endelig aftale for hele året, krævede, at producenterne begrænsede deres salg i hver måned på basis af salget i en foregående periode (1981, 1982).

Artikel 2

De i artikel 1 nævnte virksomheder skal omgående bringe den nævnte overtrædelse til ophør (såfremt dette ikke allerede er tilfældet) og skal for fremtiden afstå fra enhver aftale eller samordnet praksis med samme eller tilsvarende mål eller virkning, herunder enhver udveksling af oplysninger af en art, der normalt betragtes som forretningshemmeligheder, hvorved deltagerne direkte eller indirekte informeres om andre individuelle producenters produktion, leverancer, lagre, salgspriser, omkostninger eller investeringer, eller hvorved de kunne overvåge tilslutning til udtrykkelige eller stiltiende aftaler eller samordninger vedrørende priser eller markedsdeling i EF. Enhver udveksling af generelle oplysninger, som producenterne måtte deltage i (f.eks. via Fides), skal være udformet således, at der ikke meddeles oplysninger, hvoraf individuelle producenters adfærd kan udledes, og navnlig skal virksomhederne afstå fra indbyrdes at udveksle enhver yderligere oplysning af relevans for konkurrencen, der ikke er omfattet af den generelle informationsudvekslingsordning.

Artikel 3

For den i artikel 1 fastslåede overtrædelse pålægges nedenstående virksomheder følgende bøder:

i) Anic SpA, en bøde på 750 000 ECU, eller 1 103 692 500 LIT

ii) Atochem, en bøde på 1 750 000 ECU, eller 11 973 325 FF

iii) BASF AG, en bøde på 2 500 000 ECU, eller 5 362 225 DM

iv) DSM NV, en bøde på 2 750 000 ECU, eller 6 657 640 HFL

v) Hercules Chemicals NV, en bøde på 2 750 000 ECU, eller 120 569 620 BFR

vi) Hoechst AG, en bøde på 9 000 000 ECU, eller 19 304 010 DM

vii) Hüls AG, en bøde på 2 750 000 ECU, eller 5 898 447,50 DM

viii) ICI plc, en bøde på 10 000 000 ECU, eller 6 447 970 UKL

ix) Chemische Werke Linz, en bøde på 1 000 000 ECU, eller 1 471 590 000 LIT

x) Montedipe, en bøde på 11 000 000 ECU, eller 16 187 490 000 LIT

xi) Petrofina SA, en bøde på 600 000 ECU, eller 26 306 100 BFR

xii) Rhône-Poulenc SA, en bøde på 500 000 ECU, eller 3 420 950 FF

xiii) Shell International Chemical Company Ltd, en bøde på 9 000 000 ECU, eller 5 803 173 UKL

xiv) Solvay & Cie, en bøde på 2 500 000 ECU, eller 109 608 750 BFR

xv) Statoil, Den Norske Stats Oljeselskab AS (der har overtaget Saga Petrokjemi), en bøde på 1 000 000 ECU, eller 644 797 UKL.

Artikel 4 og 5

(udelades)«.

16 Den 8. juli 1986 blev det endelige referat af høringerne med de af virksomhederne ønskede rettelser, tilføjelser og udeladelser fremsendt til disse.

Retsforhandlinger

17 Sagsøgeren har herefter ved stævning indleveret til Domstolens Justitskontor den 6. august 1986 anlagt nærværende sag med påstand om annullation af beslutningen. Tretten af de fjorten andre virksomheder, beslutningen var rettet til, har ligeledes anlagt annullationssøgsmål (sagerne T-1/89 — T-4/89, T-6/89 — T-12/89, T-14/89 og T-15/89).

18 Ved særskilt dokument indgivet samme dato har ICI i henhold til artikel 91 i Domstolens procesreglement anmodet Domstolen om at pålægge Kommissionen at fremlægge de dokumenter, som den havde nægtet at tilstille sagsøgeren. Domstolen tog ikke begæringen til følge i sin kendelse af 11. december 1986 (sag 212/86 R, ICI mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser).

19 Den skriftlige forhandling har i det hele fundet sted for Domstolen.

20 Domstolen har ved kendelse af 15. november 1989 hjemvist denne sag og de tretten andre sager til Retten, jf. artikel 14 i Rådets afgørelse af 24. oktober 1988 om oprettelse af De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans (herefter benævnt »Rådets afgørelse af 24. oktober 1988«).

21 Rettens præsident har i henhold til afgørelsens artikel 2, stk. 3, udpeget en generaladvokat.

22 Rettens justitssekretær anmodede ved skrivelse af 3. maj 1990 parterne om at deltage i et uformelt møde med henblik på at tilrettelægge den mundtlige forhandling. Dette møde fandt sted den 28. juni 1990.

23 Ved skrivelse af 9. juli 1990 anmodede Rettens justitssekretær parterne om at fremkomme med deres bemærkninger til, at sagerne T-1/89 — T-4/89 og T-6/89 — T-15/89 eventuelt blev forenet med henblik på den mundtlige forhandling. Ingen af parterne gjorde indsigelse herimod.

24 Retten har herefter ved kendelse af 25. september 1990 besluttet at forene de nævnte sager med henblik på den mundtlige forhandling, idet disse har forbindelse med hinanden, jf. artikel 43 i Domstolens procesreglement, der i henhold til artikel 11, stk. 3, i Rådets afgørelse af 24. oktober 1988 finder tilsvarende anvendelse på proceduren for Retten.

25 Retten har ved kendelse af 15. november 1990 truffet afgørelse vedrørende de anmodninger om fortrolig behandling, der var indgivet af sagsøgerne i sagerne T-2/89, T-3/89, T-9/89, T-11/89, T-12/89 og T-13/89, og har delvis imødekommet disse.

26 Parterne har ved skrivelser indleveret til Rettens Justitskontor i perioden fra den 9. oktober til den 29. november 1990 besvaret de spørgsmål, som Retten havde stillet ved justitssekretærens skrivelser af 19. juli.

27 På grundlag af svarene på spørgsmålene og den refererende dommers rapport har Retten efter at have hørt generaladvokaten besluttet at indlede den mundtlige forhandling uden forudgående bevisoptagelse.

28 Parterne har afgivet indlæg og besvaret Rettens spørgsmål under den mundtlige forhandling, der fandt sted fra den 10. til den 15. december 1990.

29 Generaladvokaten fremsatte forslag til afgørelse i retsmødet den 10. juli 1991.

Parternes påstande

30 Sagsøgeren, ICI, har nedlagt følgende påstande:

1) Kommissionens beslutning af 23. april 1986 (IV/31.149-Polypropylen) annulleres, for så vidt som den vedrører ICI.

2) Den bøde, der er pålagt ICI, ophæves eller nedsættes.

3) Såfremt ICI var forpligtet til at betale bøden på nuværende trin uden at kunne udsætte betalingen heraf, tilpligtes Kommissionen at tilbagebetale ICI den betalte bøde eller den forholdsmæssige andel heraf, med rente efter en sats, der er 1% højere end den udlånsrente, der er fastsat af den bank i Det Forenede Kongerige, som er nævnt i beslutningens artikel 4.

4) Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Sagsøgte, Kommissionen, har nedlagt følgende påstande:

— Frifindelse.

— Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Realiteten

31 Retten skal først undersøge sagsøgerens anbringende om, at der er sket tilsidesættelse af retten til kontradiktion, (1) da Kommissionen har undladt at fremsende nogle af de dokumenter, hvorpå den har baseret beslutningen, (2) ikke tilstillede sagsøgeren høringskonsulentens rapport, og (3) da den har truffet en forhastet afgørelse på grundlag af forudfattede meninger. Retten skal dernæst behandle anbringenderne vedrørende beviset for overtrædelsen. Disse vedrører dels (1) Kommissionens bevismæssige konstateringer, dels (2) anvendelsen af EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, på disse faktiske omstændigheder. Det gøres herved gældende, (A) at Kommissionen ikke har kvalificeret overtrædelsen korrekt, (B) at den ikke har vurderet den konkurrencebegrænsende virkning og (C) påvirkningen af handelen mellem medlemsstater korrekt. For det tredje skal Retten behandle anbringenderne vedrørende beslutningens begrundelse, og endelig skal den behandle anbringenderne vedrørende fastsættelsen af bøden, der (1) hævdes at være delvist forældet og ikke at være passende under hensyn til den påståede overtrædelses (2) varighed og (3) grovhed.

Retten til kontradiktion

1. *Undladelse af at fremsende dokumenter sammen med meddelelsen om klagepunkter*

32 Sagsøgeren har gjort gældende, at Kommissionen i forbindelse med fremsendelsen af meddelelsen om klagepunkter ikke fremsendte fjorten dokumenter eller rækker af dokumenter, som den baserede beslutningen på, og at Kommissionen således gjorde det umuligt for sagsøgeren at afgive forklaring om dokumenternes indhold. Det drejer sig om dokumenter fundet hos ATO vedrørende udveksling af oplysninger om de franske producenters leverancer og anvendelsen af kvoter på det franske marked i 1979 [beslutningens 15. betragtning, litra h)], et dokument af 6. december 1977, der hævdes at være fundet hos Solvay (beslutningens 16. betragtning, næstsidste afsnit), to notater af interne møder i Shell afholdt den 5. juli og 12. september 1979 (beslutningens 29. og 31. betragtning), et internt dokument fra Solvay, der sammenligner de »faktiske priser« i oktober og november 1980 med »listepriserne« for januar 1981 (beslutningens 32. betragtning), en påmindelse fra Solvay til selskabets salgskontorer af 17. juli 1981 (35. betragtning til beslutningen), et dokument fra Shell vedrørende fastsættelsen af en målpris pr. 1. november 1981 (beslutningens 36. betragtning, første afsnit), et notat fra Hercules, som viste, at målprisen i december 1981 blev nedjusteret (beslutningens 36. betragtning, andet afsnit), et internt Hoechst-notat af 6. juni 1983 om fastsættelse af en mindstepris fra 1. juli 1983 og et telex fra Linz af 8. juni 1983 (49. betragtning til beslutningen), to dokumenter fra Shell med overskriften »PP W. Europe Pricing« og »Market quality report« (49. betragtning til beslutningen), et internt notat fra ATO dateret den 28. september 1983 (51. betragtning til beslutningen) og endelig et arbejdsdokument vedrørende første kvartal af 1983, der blev fundet hos Shell (beslutningens 63. betragtning, tredje afsnit, og 64. betragtning).

33 Kommissionen har anført, at de dokumenter, der er nævnt i 15., 32. eller 35. betragtning til beslutningen, blev stillet til rådighed for sagsøgeren i forbindelse med proceduren med aktindsigt. Linz' telex af 8. juni 1983 blev fremlagt som bilag Linz H1 til skrivelsen af 29. marts 1985. Kommissionen fandt i et meget begrænset antal tilfælde, at dokumenterne indeholdt ømtålelige forretningsoplysninger vedrørende en bestemt producent, og gav derfor ikke andre producenter aktindsigt heri. Kommissionen har sammenfattende anført, at under alle omstændigheder var ingen af de dokumenter, som sagsøgeren har henvist til, væsentlige for afgørelsen af denne sag, eftersom dokumenterne enten ikke vedrørte ICI eller blot bekræftede andre dokumenter. Sagsøgeren har i øvrigt ikke forsøgt at forklare, hvorledes selskabets ret til kontradiktion skulle være blevet berørt af den manglende fremlæggelse af de pågældende dokumenter.

34 Det bemærkes, at det fremgår af Domstolens praksis, at det afgørende ikke er dokumenterne i sig selv, men de konklusioner, som Kommissionen drager på grundlag af disse. Såfremt dokumenterne ikke er nævnt i meddelelsen om klagepunkter, kan den pågældende virksomhed med rette antage, at de ikke har betydning for sagen. Underretter Kommissionen ikke en virksomhed om, at visse dokumenter vil blive anvendt i beslutningen, afskærer Kommissionen den fra i tide at udtale sig om dokumenternes bevisværdi. Dokumenterne vil af denne grund ikke kunne anvendes som bevis over for virksomheden (dom af 25.10.1983, sag 107/82, AEG mod Kommissionen, Sml. s. 3151, præmis 27, og af 3.7.1991, sag C-62/86, AKZO Chemie mod Kommissionen, Sml. I, s. 3359, præmis 21).

35 I dette tilfælde kan alene de dokumenter, der er nævnt i den generelle eller den specielle del af meddelelsen om klagepunkter eller i skrivelsen af 29. marts 1985, samt de dokumenter, der er vedlagt disse, men ikke udtrykkeligt nævnt heri, anses for bevismidler mod sagsøgeren under nærværende sag. For så vidt angår de dokumenter, der er vedlagt meddelelserne om klagepunkter, men som ikke er nævnt heri, kan de kun gøres gældende over for sagsøgeren i beslutningen, hvis selskabet med rimelighed har kunnet udlede af meddelelserne, hvilke konklusioner Kommissionen ville drage heraf.

36 Af de dokumenter, sagsøgeren har anført, kan alene Linz' telex af 8. juni 1983 anvendes som bevis over for sagsøgeren, idet det er nævnt i skrivelsen af 29. marts 1985, hvortil det i øvrigt udgør bilag Linz H1. De øvrige dokumenter, sagsøgeren har nævnt, kan ikke anses for bevismidler mod selskabet i nærværende sag.

37 Spørgsmålet om, hvorvidt de sidstnævnte dokumenter er nødvendige for at underbygge de bevismæssige konstateringer, Kommissionen i beslutningen har foretaget i forhold til sagsøgeren, henhører under Rettens undersøgelse af, om disse konstateringer kan lægges til grund.

2. *Undladelse af at fremsende høringskonsulentens rapport*

38 Sagsøgeren har anført, at selskabet ikke fik indsigt i høringskonsulentens rapport, selv om det havde anmodet Kommissionen herom. Sagsøgeren har anført, at selskabet anmodede Domstolen om i henhold til procesreglementets artikel 91 at pålægge Kommissionen at fremlægge denne rapport, hvori høringskonsulenten ifølge sagsøgeren anerkendte eksistensen af en intens konkurrence på markedet. Sagsøgeren er opmærksom på, at denne begæring ikke blev taget til følge ved Domstolens kendelse af 11. december 1986 (sag 212/86 R, ICI mod Kommissionen, a. st., ikke trykt i Samling af Afgørelser, grund 5-8), men anmoder ikke desto mindre Retten om at anordne fremlæggelse af denne rapport eller i det mindste at tage hensyn til den på grund af svagheden i Kommissionens argumentation med hensyn til sagens realitet.

39 Kommissionen har henvist til Domstolens kendelse af 11. december 1986 (grund 7) som begrundelse for at nægte at fremlægge høringskonsulentens rapport. Kommissionen mener, at der ikke er grund til at tilsidesætte nævnte kendelse.

40 Det bemærkes, at retten til kontradiktion ikke indebærer, at virksomheder, som er omfattet af en procedure i henhold til EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, har krav på at kommentere høringskonsulentens rapport, der er et rent internt dokument i Kommissionen. Domstolen har i denne forbindelse udtalt, at rapporten kun er vejledende for Kommissionen, der ikke er forpligtet til at rette sig efter denne, og at rapporten derfor ikke har en sådan betydning, at Fællesskabets retsinstanser skal tage hensyn til denne ved udøvelsen af deres kontrolfunktion (jf. kendelse af 11.12.1986, sag 212/86 R, nævnt ovenfor, grund 5-8). Reglerne om kontradiktion er således iagttaget i tilstrækkeligt omfang, når de forskellige instanser, der medvirker ved udarbejdelsen af den endelige beslutning, korrekt er blevet orienteret om virksomhedernes argumentation i deres svar på de klagepunkter, Kommissionen har meddelt dem, og på det bevismateriale, Kommissionen har påberåbt sig til støtte for klagepunkterne (Domstolens dom af 9.11.1983, sag 322/81, Michelin mod Kommissionen, Sml. s. 3461, præmis 7).

41 Det understreges i denne forbindelse, at formålet med høringskonsulentens rapport ikke er at supplere eller korrigere virksomhedernes argumentation, at fremsætte nye klagepunkter eller at fremkomme med nyt bevismateriale mod dem, men at

give udtryk for opfattelsen hos en tjenestemand i Kommissionen, for at denne kan træffe en beslutning. Virksomhederne kan således ikke efter reglerne om kontradiktion kræve høringskonsulentens rapport udleveret med henblik på at kommentere denne (jf. Domstolens dom af 17.1.1984, forenede sager 43/82 og 63/82, VBVB og VBBB mod Kommissionen, Sml. s. 19, præmis 25), og der er ingen grund for Retten i Første Instans til at pålægge Kommissionen at fremlægge denne rapport.

42 Anbringendet må derfor forkastes.

3. *Forhastet og forudindtaget afgørelse*

43 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen har tilsidesat sine forpligtelser i henhold til Domstolens praksis og sine egne tidligere fremsatte synspunkter (dom af 21.2.1984, sag 86/82, Hasselblad mod Kommissionen, Sml. s. 883, forslag til afgørelse, s. 914 og 915, samt punkt 45 i Kommissionens *Femtende Beretning om Konkurrencepolitikken*), idet den ikke har behandlet sagen med åbent sind og har truffet en forhastet afgørelse, selv om den til en vis grad har ændret sit synspunkt efter ICI's fremlæggelse af oplysninger og høringen af ICI. Denne forhastede afgørelse førte Kommissionen til at fastslå, at overtrædelserne var yderst grove, til at pålægge en så stor bøde og til — skønt høringskonsulenten indtog det modsatte standpunkt — at nægte at anerkende eksistensen af en intens konkurrence på markedet i den pågældende periode og den totale mangel af virkninger på markedet, specielt hvad angår priserne, med hensyn til eventuelle arrangementer truffet af producenterne. Kommissionen har således vist, at den var besluttet på ikke at lade sin forudfattede mening blive berørt af talrige vidneudsagn, undersøgelser og sagkyndige erklæringer.

44 Kommissionen har anført, at den ikke kan beskyldes for at have truffet en forhastet afgørelse, eftersom det standpunkt, der var vedtaget i beslutningen, er begrundet og blev nået, efter at Kommissionen havde taget hensyn til parternes argumenter. Kommissionen var således i denne sag overbevist af det talrige bevismateriale, som ikke kan forenes med sagsøgerens argument om, at der forelå en »intens konkurrence«.

45 Retten finder, at spørgsmålet om, hvorvidt Kommissionen traf en forhastet afgørelse på grundlag af forudindtagne meninger, ikke kan adskilles fra spørgsmålet om, hvorvidt Kommissionens bevismæssige konstateringer i beslutningen underbygges af det bevismateriale, den har fremlagt. Da der her er tale om et realitetsspørgsmål, som er knyttet sammen med beviset for overtrædelsen, må det undersøges senere sammen med de øvrige bevismæssige spørgsmål.

Beviset for overtrædelsen

46 Det anføres i beslutningen (80. betragtning, første afsnit), at de polypropylenproducenter, der leverede til Fællesskabet, fra 1977 deltog i et kompleks af planer, ordninger og foranstaltninger, der blev vedtaget inden for rammerne af et system med regelmæssige møder og løbende kontakter. Det tilføjes (80. betragtning, andet afsnit), at producenternes overordnede plan var at mødes og nå til enighed i konkrete anliggender.

47 Det må derfor først undersøges, om Kommissionen har ført tilstrækkeligt bevis vedrørende (A) aftalen om mindstepriser og mødet i European Association for Textile Polyolefins (herefter benævnt »EATP«) den 22. november 1977, (B) systemet med regelmæssige møder for polypropylenproducenter, (C) prisinitiativerne, (D) de foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne, og (E) fastsættelsen af mængdemål og kvoter. Der skal herved (a) tages hensyn til beslutningen og (b) parternes anbringender, før (c) disse vurderes. Endelig må Retten efterprøve Kommissionens anvendelse af EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, på disse faktiske omstændigheder.

1. *Bevismæssige konstateringer*

A — Aftalen om mindstepriser og mødet i EATP den 22. november 1977

a) Den anfægtede retsakt

48 Det anføres i beslutningen (16. betragtning, første, andet og tredje afsnit; jf. også 67. betragtning, første afsnit), at de etablerede producenter i løbet af 1977, efter at syv nye producenter var dukket op på det vesteuropæiske polypropylenmarked,

indledte indbyrdes drøftelser med det formål at forhindre et større prisfald og deraf følgende tab. Som et led i disse drøftelser indgik de største producenter, Monte, Hoechst, ICI og Shell, en aftale om mindstepriser, der skulle træde i kraft den 1. august 1977. Den oprindelige aftale indebar ikke nogen form for mængdekontrol, men hvis den viste sig at fungere efter hensigten, var det meningen, at der skulle indføres mængdebegrænsninger i 1978. Denne aftale skulle i første omgang gælde i fire måneder, og enkelthederne i den blev meddelt de andre producenter, herunder Hercules, hvis salgsdirektør noterede, at mindstepriserne for de vigtigste kvaliteter i de enkelte medlemsstater var baseret på en markedspris for rafia på 1,25 DM / kg.

49 Det anføres videre i beslutningen (16. betragtning, femte afsnit), at ICI og Shell indrømmede, at man havde kontakter med andre producenter for at drøfte, hvorledes prisfaldet kunne undgås. Ifølge ICI er det muligt, at der blev foreslået et mindsteniveau, som priserne ikke måtte falde ned under. Det bekræftes af ICI og Shell, at drøftelserne ikke blot foregik mellem de »fire store«. Det var ikke muligt nøjagtigt at fastslå, hvorledes mindsteprisaftalen fungerede. I november 1977, da rafia-prisen var faldet til omkring 1,00 DM / kg, bebudede Monte imidlertid en forhøjelse til 1,30 DM / kg fra den 1. december, og den 25. november rapporterede fagpressen i branchen, at de andre tre store fulgte trop med tilsvarende forhøjelser, der skulle træde i kraft samme dato eller senere i december.

50 Ifølge beslutningen (17. betragtning, første afsnit) var det omtrent på dette tidspunkt, at polypropylenproducenterne begyndte at holde regelmæssige møder. Det anføres dog, at ICI har indrømmet, at der før dette tidspunkt fandt kontakter sted mellem producenterne, sandsynligvis telefonisk og på ad hoc-basis. Shell har udtalt, at det er muligt, at ledende repræsentanter for Shell »havde drøftelser med Montedison om priser i eller omkring november 1977, og at Montepolimeri foreslog muligheden for prisforhøjelser og ønskede at kende Shell's reaktioner på en prisforhøjelse«. Det anføres i beslutningen (17. betragtning, tredje afsnit), at der ikke er noget direkte bevis for, at der før december 1977 har fundet møder sted mellem selskaberne med det formål at fastsætte priser, men producenterne havde allerede på et møde med en brancheforening for aftagere, European Association for Textile Polyolefins (EATP), i maj og november 1977 underrettet aftagerne om,

at man fandt det nødvendigt i fællesskab at hæve priserne. Hercules havde i maj 1977 understreget, at de »traditionelt førende virksomheder« i industrien burde tage initiativet hertil, mens Hoechst havde givet udtryk for, at der var behov for en prisforhøjelse på 30-40%.

51 Det anføres i beslutningen (17. betragtning, fjerde afsnit, 78. betragtning, tredje afsnit, og 104. betragtning, andet afsnit), at sagsøgeren, ligesom Hercules, Hoechst, Linz, Rhône-Poulenc, Saga og Solvay tilkendegav, at selskabet støttede Monte, som i en artikel i fagpressen (*European Chemical News*, herefter benævnt »ECN«) den 18. november 1977 havde bebudet en forhøjelse af rafia-prisen til 1,30 DM / kg fra den 1. december. Deres indlæg på EATP-mødet den 22. november 1977 viser ifølge mødereferatet, at den pris på 1,30 DM / kg, som Monte havde fastsat, var blevet accepteret af de øvrige producenter som generel »målpris« for hele branchen.

b) Parternes argumenter

52 Sagsøgeren har anført, at selv om producenterne havde telefoniske kontakter i løbet af 1977, førte disse ikke til en egentlig aftale, eftersom parterne, såfremt det havde været tilfældet, ville have forsøgt at iværksætte den. I denne sag havde disse kontakter imidlertid ikke nogen virkning på markedet, eftersom mindsteprisen ikke blev nået. Det dokument, som Kommissionen i denne henseende har lagt til grund, nemlig et håndskrevet notat fra Hercules' salgsdirektør (bilag 2 til den generelle meddelelse om klagepunkter), er tvetydigt.

53 Sagsøgeren har endvidere anført, at EATP-møderne ikke på nogen måde kunne have udgjort rammerne for iværksættelsen af denne aftale, eftersom disse møder blev afholdt efter anmodning fra kunder, som bl.a. ønskede at få oplysninger om den forudseelige prisudvikling, og det er derfor absurd at anse møderne for et forum, der skulle gøre det muligt for producenterne at indtage en fælles holdning over for deres kunder.

54 Kommissionen har anført, at dens konstatering, hvorefter aftalen om mindstepriser blev indgået mellem de »fire store« allerede i 1977, er baseret på et håndskrevet notat fra Hercules' salgsdirektør. Eksistensen af denne aftale underbygges af flere bevisdokumenter: for det første af Shell's og ICI's svar på meddelelsen om klagepunkter, hvori de anerkendte, at producenterne stod i kontakt med hinanden med henblik på at fastslå, hvorledes de kunne standse prisfaldet, og, for så vidt angår ICI, at mindsteprisniveauer »kan være blevet foreslået«; for det andet af Monte's erklæring i ECN om en prisforhøjelse, der hævede priserne til et niveau tæt på mindsteprisen (bilag 3 til den generelle meddelelse), og for det tredje af den samtidige støtte til denne prisforhøjelse, som samtidigt blev udvist af de tre andre »store« og seks andre producenter under EATP-mødet den 22. november 1977 (bilag 6 til den generelle meddelelse).

c) Rettens vurdering

55 Det skal for det første undersøges, om sagsøgeren har støttet den aftale om mindstepriser, som Kommissionen hævder blev indgået i midten af 1977, og for det andet om sagsøgeren har deltaget i fastsættelsen af en målpris på 1,30 DM / kg pr. 1. december 1977.

56 For så vidt angår det første spørgsmål skal Retten fastslå, at sagsøgeren i sit svar på meddelelsen om klagepunkter anførte, at i midten af 1977

»The producers were faced with the inevitable prospect of heavy losses. In the light of this, producers may well have made contact with each other to see what could be done to halt the slide in prices and suggested a price level below which prices should not be allowed to fall if the burden of losses was to be stemmed. This would almost certainly have been done by telephone discussions between producers sine there were not then in existence the various meetings of producers of the kind that started at the end of 1977...«

(»Producenterne stod over for den uundgåelige udsigt til væsentlige tab. I lyset af dette er det fuldt ud muligt, at producenterne har optaget indbyrdes kontakt med

henblik på at undersøge, hvad der kunne gøres for at standse prisfaldet, og at de har foreslået et prisniveau, under hvilket priserne ikke skulle tillades at falde, såfremt man ville begrænse tabene. Dette ville næsten med sikkerhed være sket under telefonsamtaler mellem producenterne, eftersom der endnu ikke på dette tidspunkt afholdtes producentmøder af den type, som begyndte i udgangen 1977...«)

Retten skal endvidere bemærke, at sagsøgeren benægter, at disse diskussioner førte til en aftale, der var begrænset til de »fire store«:

»The ICI employees are certain that there was no agreement or arrangement between the four named producers in mid-1977 to the exclusion of the other producers. If there had been discussions on 'floor prices' at that time as the note (of Hercules) appears to suggest then it is most unlikely that any such discussions would have been confined only to the four main producers but would have also included most of the polypropylene producers.«

(»ICI's medarbejdere er sikre på, at der ikke forelå nogen aftale eller arrangement mellem de fire ovennævnte producenter i midten af 1977 under udelukkelse af de øvrige producenter. Hvis der var foretaget drøftelser om 'mindstepriser' på dette tidspunkt, hvilket notatet (fra Hercules) synes at antyde, er det fuldstændig usandsynligt, at sådanne drøftelser ville have været begrænset kun til de fire vigtigste producenter, idet sådanne drøftelser også ville have omfattet de fleste polypropylenproducenter.«)

57 I lyset af disse omstændigheder skal der foretages en gennemgang af det notat, som var udfærdiget af Hercules' salgsdirektør (bilag 2 til den generelle meddelelse), og som Kommissionen mener er udtryk for en viljesoverensstemmelse mellem de »fire store«. Det anføres i dette notat:

»Major producers have made agreement (Mont., Hoechst, Shell, ICI) 1. No tonnage control; 2. System floor prices — DOM less for importers; 3. Floor prices from July 1. definitely Aug. 1st when present contracts expire; 4. Importers restrict to 20% for 1 000 tonnes; 5. Floor prices for 4 month period only — alternative is for existing; 6. Com(panies) to meet Oct. to review progress; 7. Subject (of the) scheme working — Tonnage restrictions would operate next year.«

(»De største producenter (Mont., Hoechst, Shell, ICI) er enige om følgende punkter: 1. ingen kontrol med tonnage; 2. system med mindstepriser for DOM (indenlandske producenter) bortset fra importører; 3. mindstepriser fra den 1. juli eller senest den 1. august, når de løbende kontrakter udløber; 4. importørerne begrænser til 20% for 1 000 tons; 5. mindstepriser for en periode af kun fire måneder — der foreligger ikke noget alternativ; 6. selskaberne mødes atter i oktober for at vurdere fremskridt; 7. genstand for den gældende ordning — tonnagerestriktioner skulle gælde næste år«) (efterfulgt af en prisliste for tre polypropylenkvaliteter udtrykt i fire nationale valutaer, bl.a. 1,25 DM / kg for rafia).

58 Retten finder — eftersom sagsøgeren ikke specifikt har benægtet, at der er blevet indgået en aftale om mindstepriser, men kun at den var begrænset til de »fire store«, eftersom sagsøgeren ikke har fremført noget som helst bevis, der kan afkræfte Kommissionens konstatering med hensyn til notatet fra Hercules' salgsdirektør, og eftersom sagsøgeren anerkender, at producenterne på det pågældende tidspunkt drøftede de prisniveauer, hvorunder priserne ikke måtte falde — at der forelå enighed om fastsættelse af mindstepriser mellem flere producenter, herunder sagsøgeren, uden at det er nødvendigt at fastslå, om andre producenter end de »fire store« tilsluttede sig disse priser.

59 Den omstændighed, at de aftalte mindstepriser ikke kunne nås, modsiger ikke sagsøgerens tiltrædelse af disse priser, idet Retten finder, selv om denne omstændighed anses for godtgjort, at den højst ville vise, at mindstepriserne ikke blev iværksat. Det fastslås imidlertid i beslutningen (16. betragtning, sidste afsnit) — som ikke hævder, at mindstepriserne blev nået — at rafia-prisen var faldet til ca. 1,00 DM / kg i november 1977.

60 Det andet spørgsmål, der skal undersøges, er, om de erklæringer, som sagsøgeren og andre producenter fremsatte under EATP-mødet den 22. november 1977, er udtryk for en viljesoverensstemmelse mellem disse med hensyn til en målpris på 1,30 DM / kg pr. 1. december 1977, i lyset af kontakterne mellem visse producenter i 1977 og nogle af disses fastsættelse af mindstepriser.

61 Retten finder, at dette er tilfældet. Under EATP-mødet den 27. maj 1977 anførte sagsøgeren, efter at Hercules havde foreslået, at de traditionelle »ledere« inden for sektoren skulle bringe orden i kaosset på markedet, at ICI »would give every support to such a move providing through all this that they could see a reasonable return for themselves in the future« (bilag 5 til den generelle meddelelse); i midten af 1977 blev der fastsat en mindstepris på 1,25 DM / kg, i det mindste af de »fire store«, og Hercules blev underrettet herom; under EATP-mødet den 22. november 1977 anførte sagsøgeren:

»We will seek every opportunity to increase our polymer prices and do earnestly request your support in this. The announcement by MONTEDISON last Friday in European Chemical News shows that there is an upward movement in prices already and we support MONTEDISON in this. I do not have specific details of what we propose but we will be informing our customers very shortly. Our aim longer term is for DM 1,60 per kilo« (bilag 6 til den generelle meddelelse).

(»Vi vil udnytte enhver mulighed for at forhøje vores polymerpriser og anmoder om Deres støtte hertil. Montedison's erklæring sidste fredag i *European Chemical News* viser, at der allerede foreligger en bevægelse hen imod en prisforhøjelse, og vi støtter Montedison i dette foretagende. Jeg råder ikke over særlige detaljer med hensyn til, hvad vi foreslår, men vi vil underrette vores kunder herom i nær fremtid. Vores langsigtede mål er 1,60 DM / kg.«)

Under mødet den 26. maj 1978 gennemgik producenterne resultaterne af det foregående møde, og sagsøgeren erklærede følgende:

»ICI is very disappointed that the price levels and stability discussed in Paris (on 22 November 1977) have not been achieved, because I think they would have been beneficial to the industry as a whole« (bilag 7 til den generelle meddelelse).

(»ICI er meget skuffet over, at prisniveauerne og den stabilitet, der blev diskuteret i Paris (den 22. november 1977) ikke er blevet nået. Vi mener, at de ville have været til fordel for hele industrien.«)

62 Kundernes organiserede deltagelse i de forskellige EATP-møder afkræfter ikke de foregående konstateringer for så vidt som de erklæringer, der blev fremsat herunder, havde til formål at overbevise kunderne om nødvendigheden af prisforhøjelser og uundgåeligheden af de bebudede forhøjelser.

63 Heraf følger, at Kommissionen har godtgjort, dels at sagsøgeren var en af de producenter, som nåede til enighed med hensyn til mindstepriserne i midten af 1977, dels at sagsøgeren i forlængelse heraf fremsatte erklæringer under EATP-mødet den 22. november 1977, hvilket også udgjorde et udtryk for en viljesoverensstemmelse mellem sagsøgeren og de øvrige producenter med hensyn til fastsættelsen af en målpris på 1,30 DM / kg pr. 1. december 1977.

B — Systemet med regelmæssige møder

a) Den anfægtede retsakt

64 Det anføres i beslutningen (17. betragtning), at systemet med periodiske møder mellem polypropylenproducenterne begyndte noget efter slutningen af november 1977. Det anføres, at ICI hævder, at der ikke blev afholdt møder før december 1977 (dvs. efter at Monte havde bebudet prisforhøjelser), men indrømmer, at der før dette tidspunkt var kontakter mellem producenterne.

65 Ifølge beslutningen (18. betragtning, første afsnit), blev der i løbet af 1978 afholdt mindst seks møder mellem de øverste ledere, der havde ansvaret for den samlede ledelse af nogle af producenternes polypropylenaktiviteter (herefter benævnt »chefer«). Dette mødesystem udviklede sig hurtigt til også at omfatte møder på et lavere niveau mellem repræsentanter med mere detaljeret kendskab til markedsføringen (herefter benævnt »eksperter«; der henvises til ICI's svar på begæringen om oplysninger i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17, bilag 8 til den generelle meddelelse). Det anføres i beslutningen, at sagsøgeren deltog regelmæssigt i møderne, i det mindste indtil september 1983, og ledede møderne fra midten af 1982, hvilket ICI gik ind på på betingelse af, at producenterne gjorde en større indsats for at forhøje priserne inden årets udgang (beslutningens 18. betragtning, tredje afsnit, og 19. betragtning, andet afsnit).

66 Det fremgår af beslutningen (21. betragtning), at formålet med de regelmæssige møder navnlig var at fastsætte målpriser og salgsmål og at sikre producenternes overholdelse heraf.

67 Ifølge beslutningen (68. betragtning, andet og tredje afsnit) begyndte de »fire store« i slutningen af 1982 at holde møder med begrænset deltagerkreds dagen før hvert »chef«-møde. Disse »forberedende« møder udgjorde et forum, hvor de fire største producenter kunne enes om en fælles holdning før plenarmødet. Formålet var, at de »fire store« ved at indtage en fælles holdning kunne få de øvrige producenter til at bane vejen for stabile priser. ICI har indrømmet, at de emner, der blev drøftet på de forberedende møder, var de samme som dem, der blev drøftet på de efterfølgende »chef«-møder; Shell har derimod benægtet, at møderne mellem de »fire store« på nogen måde kunne betragtes som en forberedelse til plenarmøderne, eller at de involverede en samordning af synspunkter mht. de emner, der skulle drøftes på det følgende møde. Det anføres imidlertid i beslutningen, at referaterne af visse møder (oktober 1982 og maj 1983) modbeviser Shell's udtalelse.

b) Parternes argumenter

68 Sagsøgeren bestrider ikke at have deltaget i de møder, som Kommissionen hævder fandt sted, men mener, at Kommissionen overdriver deres betydning. Sagsøgeren har anført, at møderne var fåtallige og uregelmæssige og at bevisværdien af møddereferaterne er tvivlsom, eftersom disse blev suppleret efter møderne med personlige bemærkninger og sammenligninger.

69 Med hensyn til mødernes formål har sagsøgeren anført, at de sjældent mundede ud i en egentlig aftale, og at der under alle omstændigheder ikke forelå den nødvendige forståelse om at iværksætte en sådan aftale. Desuden var aftalerne ikke systematiske, og initiativerne vedrørende priser og salgsmængder var vilkårlige. Sagsøgeren har endelig anført, at drøftelserne også angik andre emner end udvekslingen af synspunkter med hensyn til priser og salgsmål, såsom en undersøgelse af markedet ved hjælp af Fides-systemet, hvilket Kommissionen ikke har nævnt.

70 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen har overvurderet den rolle, selskabet spillede ved ledelsen af disse møder efter midten af 1982 for så vidt som selskabets tilsyneladende aktive rolle var af ren og skær administrativ art, som ikke indebar noget særligt ansvar. Sagsøgeren har endvidere anført, at Kommissionen også har overdrevet betydningen af nogle af møderne mellem de »fire store«.

71 Kommissionen har anført, at ICI's deltagelse i møderne i kartellet klart fremgår af selskabets svar på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse), som i bilag 1 gengiver alle de »chef«- og »ekspert«-møder, som ICI har deltaget i (i alt 54 møder blev afholdt mellem januar 1980 og september 1983). Hertil kommer mødet den 26. og 27. september 1979, som ICI — i sit svar — erkender at have deltaget i, og mødet den 10. marts 1982, med hensyn til hvilket Kommissionen råder over et mødereferat udfærdiget af Hercules (bilag 23 til den generelle meddelelse). Kommissionen hævder endvidere at være i besiddelse af et mødereferat affattet af ICI.

72 Kommissionen har anført, at referaterne af de møder, som blev afholdt fra den 13. maj til den 2. december 1982 (bilag 24, 25 og 26 samt 28-33 til den generelle meddelelse), viser, at møderne udgjorde et stående forum, der gjorde det muligt for producenterne at udveksle oplysninger og indgå aftaler, som de havde tilrettelagt lang tid i forvejen, at producenterne skulle efterkomme de foranstaltninger, som var blevet aftalt, og at møderne var led i et fortsat system.

73 Kommissionen har anført, at referaterne af møderne den 20. august, den 6. oktober, den 2. november og den 21. december 1982 samt et internt notat fra ICI (bilag 28, 31, 32, 34 og 35 til den generelle meddelelse), beviser den ledende rolle, som ICI spillede under disse møder og i kartellet.

74 Kommissionen har under henvisning til beslutningens 67. og 68. betragtning anført, at ICI som medlem af »klubben« af de »fire store«, bærer et særligt ansvar for de begåede overtrædelser. Selskabets rolle i denne henseende fremgår af talrige dokumenter (bilag 8, 9, 19, 64, 87, 94-100 til den generelle meddelelse), som for størstedelens vedkommende angår drøftelserne mellem de »fire store«.

c) Rettens vurdering

75 Retten skal fastslå, at sagsøgeren ikke bestrider at have deltaget i de møder, som Kommissionen i beslutningen har hævdet blev afholdt. Sagsøgeren har imidlertid bestridt betydningen og formålet med disse møder.

76 Det er endvidere med rette, at Kommissionen på grundlag af de oplysninger, som ICI gav i svaret på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse), og som underbygges af en række møderefera ter (bilag 12, 17 og 23-34 til den generelle meddelelse), fandt, at formålet med møderne navnlig var at fastsætte salgspriser og salgsmål. Det anføres således i svaret:

»Generally speaking however, the concept of recommending 'Target Prices' was developed during the early meetings which took place in 1978«; »'Target prices' for the basic grade of each principal category of polypropylene as proposed by producers from time to time since 1 January 1979 are set forth in Schedule...«;

og

»A number of proposals for the volume of individual producers were discussed at meetings.«

(»Generelt set blev tanken om at anbefale målpriser udviklet under de første møder, som blev afholdt i 1978; 'målpriser' for hver basiskvalitet af alle væsentlige former for polypropylen, som blev foreslået af producenterne med mellemrum efter den 1. januar 1979, fremgår af bilaget«;

og

»En række forslag med hensyn til de forskellige producenters salgsmængder blev diskuteret på møderne.«)

77 Hvad angår bevisværdien af møde referaterne med hensyn til deres formål skal det bemærkes, at indholdet af disse referater bekræftes af forskellige dokumenter, såsom en række tabeller vedrørende de forskellige producenters salgsmængder — hvoraf nogle blev fundet hos sagsøgeren — og prisinstrukser, der i vidt omfang med hensyn til beløb og ikrafttrædelsesdato svarede til de målpriser, der var anført i de nævnte møde referater. Desuden bekræfter svarene fra de forskellige producenter på Kommissionens begæringer om oplysninger i vidt omfang indholdet af de nævnte møde referater.

78 Kommissionen kunne derfor lægge til grund, at de møde referater, der blev fundet hos ICI, tilstrækkeligt objektivt gengav indholdet af møderne. Disse blev ledet af forskellige medarbejdere fra ICI, hvilket forøgede behovet for, at de orienterede de medarbejdere fra ICI, der ikke deltog i et givet møde, korrekt om indholdet heraf ved et møde referat.

79 Hvad angår tilføjelsen af personlige bemærkninger og sammenligninger på møde referaterne skal det bemærkes, at disse tilføjelser, såfremt de anses for bevist, nødvendigvis blev foretaget i forlængelse af møderne, og at de ikke kan ændre indholdet af referaterne. De sammenligninger, som er blevet foretaget i visse møde referater, såsom dem, der blev afholdt i september — november 1982 (bilag 30, 31 og 32), har, såfremt de er tilføjet efterfølgende, nødvendigvis været baseret på de tal, som er blevet fremlagt af de andre producenter enten under selve møderne eller i forbindelse med disse.

80 Hertil kommer, at omtalen i ICI's svar på begæringen om oplysninger af, at der — ud over »chef«-møderne — også blev foranstaltet møder for markedsførings-»eks-

perter« fra udgangen af 1978 eller begyndelsen af 1979, viser, at drøftelserne vedrørende fastsættelse af målpriser og salgsmål blev mere og mere konkrete og præcise, mens »cheferne« i 1978 alene havde udviklet selve systemet med målpriser.

81 Ud over det allerede citerede anføres det i ICI's svar på begæringen om oplysninger: »Only 'Bosses' and 'Experts' meetings came to be held on a monthly basis« (»Kun 'chef'- og 'ekspert'-møderne blev afholdt månedsvis«). Kommissionen har med rette udledt af dette svar — og af mødernes karakter og formål — at disse var led i et system med regelmæssige møder.

82 Den særlige rolle, som sagsøgeren har spillet fra august 1982, fremgår først og fremmest af referatet af det første møde, der blev afholdt under sagsøgerens ledelse (bilag 28 til den generelle meddelelse), hvori der anføres følgende:

»This was the first 'bosses' meeting under the new arrangements. It was stressed that acceptance of responsibility for leading the group was conditional on seeing real progress on prices before the end of the year. The ground rules were:

a) Apart from the well known exceptions all companies should participate.

b) The level of participation had to be right i. e. individuals had to be capable of committing their companies.

c) Companies had to give the highest priority to making progress by making available the right amount of effort / time.

d) Accept + agree a control system on market shares to be ready for use by the beginning of 1983.

In order to overcome the current lack of trust and confidence it was stressed that companies should only commit themselves when they knew the could deliver. If after agreeing to a particular course of action a company found the consequences too onerous they should at least wait to the next meeting / call for an extraordinary meeting before abandoning the planned action.«

(»Dette var det første 'chef'-møde under den nye ordning. Det blev understreget, at påtagelsen af ansvaret for at lede gruppen var betinget af faktiske prisfremskridt inden årets udløb. De grundlæggende regler var:

a) Bortset fra velkendte undtagelser skulle alle selskaber deltage.

b) Deltagelsesniveauet skulle være korrekt, dvs. at repræsentanterne skulle have beføjelse til at forpligte deres selskab.

c) Selskaberne skulle give højeste prioritet med hensyn til fremskridt ved at stille den rette indsats og tid til rådighed.

d) Acceptere og anerkende et kontrolsystem med hensyn til markedsandele, der skulle være klar til anvendelse i begyndelsen af 1983.

For at overvinde den nuværende mangel på tillid og fortrolighed blev det understreget, at selskaberne først skulle forpligte sig, når de var sikre på, at de kunne overholde deres forpligtelser. Såfremt et selskab, efter at have accepteret at deltage i en bestemt type aktioner, fandt, at konsekvenserne var for byrdefulde, skulle de i det mindste vente indtil det næste møde eller indkalde et ekstraordinært møde, inden man opgav den planlagte aktion.«)

83 Sagsøgeren har som formand for møderne truffet talrige initiativer, navnlig med hensyn til fastsættelse af salgsmål. Dette var navnlig tilfældet i december 1982, da

sagsøgeren med henblik på at fastsætte kvoter for 1983 indledte drøftelser med forskellige producenter (bilag 74-84 til den generelle meddelelse) og på grundlag heraf udarbejdede en sammenfattende redegørelse (bilag 85, 86 og 87 til den generelle meddelelse) og foreslog kvoteplaner (bilag 70 og 84 til den generelle meddelelse).

84 For så vidt angår den særlige rolle, som de »fire store« har spillet i systemet med møder, skal det fastslås, at ICI ikke bestrider, at møder mellem de »fire store« fandt sted den 15. juni 1981 i Hoechst's fravær, den 13. oktober og den 20. december 1982, den 12. januar, den 15. februar, den 13. april, den 19. maj og den 22. august 1983 (tabel 5 til beslutningen samt bilag 64 til den generelle meddelelse).

85 Disse møder mellem de »fire store« fandt fra december 1982 sted dagen forud for »chef«-møderne, og de havde til formål at fastlægge de foranstaltninger, som de herunder kunne træffe i fællesskab med henblik på at opnå en prisforhøjelse, hvilket fremgår af det sammenfattende notat, der er udfærdiget af en medarbejder hos ICI med henblik på at informere sine kolleger om indholdet af et forberedende møde den 19. maj 1983, hvorunder de »fire store« havde deltaget (bilag 101 til den generelle meddelelse). Dette notat omtaler et forslag, som ville blive fremlagt under »chef«-mødet den 20. maj. Med hensyn til dette notat har ICI imidlertid anført i sit svar på begæringen om oplysninger:

»A meeting of the 'Big Four' which had taken place on 19 May 1983 immediately prior to a 'Bosses' meeting held on 20 May. The 'Big Four Pre-meeting' took place in Barcelona... the outcome of the meeting was a proposal for a 'Target Price' for raffia of DM 1.85/kg with effects from 1 July 1983.«

(»Et møde mellem de 'fire store', som havde fundet sted den 19. maj 1983 umiddelbart forud for et 'chef'-møde den 20. maj. Mødet mellem de 'fire store' fandt sted i Barcelona... Resultatet af mødet var et forslag om en målpris for rafia på 1,85 DM / kg med virkning fra den 1. juli 1983.«)

Det skal endvidere bemærkes, at referatet af »ekspert«-mødet den 1. juni 1983 (bilag 40 til den generelle meddelelse), anfører følgende:

»those present reaffirmed complete commitment to the 1.85 move to be achieved by 1st July. Shell was reported to have committed themselves to the move and would lead publicly in ECN«.

(»Deltagerne gav udtryk for deres fulde støtte til initiativet med hensyn til 1,85 DM, som skulle nås pr. 1. juli. Det anførtes, at Shell havde givet tilsagn til initiativet og ville iværksætte det offentligt i ECN«).

Det anføres i ovennævnte sammenfattende notat, at »Shell to lead — ECN article 2 weeks. ICI informed« (»Shell vil gå i spidsen — artikel i ECN om to uger. ICI underrettet«).

86 Kommissionen har herefter ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren deltog i samtlige regelmæssige møder for polypropylenproducenter, som Kommissionen hævder blev afholdt mellem december 1977 og september 1983, at disse møder navnlig havde til formål at fastsætte målpriser og salgsmål, at sagsøgeren ledede møderne fra august 1982, og at møderne var led i et system.

C — Prisinitiativerne

a) Den anfægtede retsakt

87 Det anføres i beslutningen (28.-51. betragtning), at et system med fastsættelse af målpriser blev gennemført ved prisinitiativer, hvoraf seks har kunnet identificeres. Det første varede fra juli til december 1979, det andet fra januar til maj 1981, det tredje fra august til december 1981, det fjerde fra juni til juli 1982, det femte fra september til november 1982 og det sjette fra juli til november 1983.

88 Vedrørende det første af disse prisinitiativer har Kommissionen i beslutningen (29. betragtning) anført, at den ikke har konkrete beviser for, at der blev afholdt møder eller taget prisinitiativer i første del af 1979. Referatet af et møde, der blev afholdt den 26. og 27. september 1979, viser imidlertid, at der var planer om et prisinitiativ, som var baseret på en rafia-pris på 1,90 DM / kg fra den 1. juli og 2,05 DM / kg fra den 1. september. Kommissionen har fundet prisinstrukser fra visse producenter, herunder sagsøgeren, hvoraf det fremgår, at disse havde udsendt ordrer til deres nationale salgskontorer om at anvende dette prisniveau eller et niveau svarende hertil i national valuta fra den 1. september, og de fleste blev udsendt, før den planlagte prisforhøjelse var blevet annonceret i fagpressen (30. betragtning til beslutningen).

89 På grund af vanskeligheder med at forhøje priserne besluttede producenterne imidlertid på mødet den 26. og 27. september 1979 at udskyde iværksættelsen af målprisen flere måneder indtil den 1. december, idet planen nu gik ud på at »holde« prisniveauet i oktober måned med mulighed for i mellemtiden at forhøje prisen til 1,90 eller 1,95 DM / kg i november (beslutningens 31. betragtning, første og andet afsnit).

90 For så vidt angår det andet prisinitiativ anføres det i beslutningen (32. betragtning), at der blev afholdt mindst syv møder mellem producenterne i 1980 (der henvises til tabel 3 i bilaget til beslutningen), selv om der ikke blev fundet referater af møder afholdt i dette år. Skønt fagpressen i begyndelsen af året havde nævnt, at producenterne gik ind for et stærkt prisfremstød i løbet af 1980, faldt markedspriserne kraftigt til 1,20 DM / kg eller mindre, indtil de begyndte at stabilisere sig omkring september. Prisinstrukser fra en række producenter (DSM, Hoechst, Linz, Monte, Saga og ICI) viser, at man for at genoprette prisniveauet fastsatte målpriser for december 1980 og januar 1981 på grundlag af en pris på 1,50 DM / kg for rafia, 1,70 DM / kg for homopolymerisater og 1,95 til 2,00 DM / kg for copolymerisater. Et internt dokument fra Solvay indeholder en tabel, hvori de »faktiske priser« i oktober og november 1980 sammenlignes med, hvad der betegnes som »listepriserne« for januar 1981 på 1,50/1,70/2,00 DM / kg. Efter den oprindelige plan skulle disse priser iværksættes pr. 1. december 1980. Den 13.-15. oktober blev der afholdt et møde i Zürich, men initiativet blev udsat til den 1. januar 1981.

91 Det anføres endvidere i beslutningen (33. betragtning), at sagsøgeren deltog i to møder i januar 1981, hvorunder det viste sig nødvendigt at gennemføre en prisforhøjelse, der i december 1980 var besluttet til den 1. februar 1981, på grundlag af en rafia-pris på 1,75 DM / kg i to trin: Målet var fortsat 1,75 DM / kg for februar, og fra den 1. marts skulle målet »uden undtagelse« forhøjes til 2,00 DM / kg. Der blev udarbejdet en tabel i seks nationale valutaer med målpriser på de seks vigtigste polypropylenkvaliteter, og tabellen skulle træde i kraft den 1. februar og den 1. marts 1981.

92 Ifølge beslutningen (34. betragtning) ser planerne om at nå op på 2,00 DM / kg pr. 1. marts imidlertid ikke ud til at være lykkedes. Producenterne nedsatte deres forventninger og håbede nu på en pris på 1,75 DM / kg i marts. Den 25. marts 1981 blev der afholdt et »ekspert«-møde i Amsterdam. Der foreligger ikke referat af dette møde, men umiddelbart efter gav i hvert fald BASF, DSM, ICI, Monte og Shell instrukser om at hæve mål- (eller »liste«-)priserne til, hvad der svarede til 2,15 DM / kg for rafia med virkning fra den 1. maj. Hoechst gav tilsvarende instrukser for 1. maj, men gjorde det først ca. fire uger efter de øvrige. Nogle af producenterne gav deres salgskontorer en vis handlefrihed til at anvende »minimumspriser« eller »bundpriser«, der lå lidt under de vedtagne målpriser. I første del af 1981 steg priserne ret kraftigt, men selv om producenterne gjorde en stor indsats for at få prisforhøjelserne igennem pr. 1. maj, holdt denne udvikling ikke. Ved midten af året ventede producenterne enten en stabilisering af prisniveauet eller endog en vis tilbagegang, efterhånden som efterspørgslen faldt i sommerens løb.

93 Med hensyn til det tredje prisinitiativ anføres det i beslutningen (35. betragtning), at Shell og ICI allerede i juni 1981, da det viste sig, at prisstigningerne i årets første kvartal begyndte at gå langsommere, forudså et yderligere prisinitiativ for september og oktober 1981. Shell, ICI og Monte mødtes den 15. juni 1981 for at drøfte, hvilken fremgangsmåde der skulle anvendes for at få markedspriserne til at stige. Få dage efter dette møde gav både ICI og Shell deres salgskontorer instruks om at forberede markedet på en større forhøjelse i september på grundlag af en påtænkt forhøjelse af rafia-prisen til 2,30 DM / kg. Også Solvay gav den 17. juli 1981 sine salgskontorer i Benelux instruks om at forberede kunderne på en større prisforhøjelse pr. 1. september, hvis størrelse nærmere skulle fastlægges i sidste uge af juli, idet der var planlagt et »ekspert«-møde til afholdelse den 28. juli 1981. Den oprindelige plan, der gik ud på at tilstræbe en pris på 2,30 DM / kg i september

1981, blev revideret, sandsynligvis på dette møde, således at målet for august blev reduceret til 2,00 DM / kg for rafia. I september skulle prisen være 2,20 DM / kg. I et håndskrevet notat fra Hercules, dateret den 29. juli 1981 (dagen efter det møde, som Hercules sandsynligvis ikke deltog i), anføres disse priser som »officielle« priser for august og september, og der henvises i kryptiske vendinger til kilden til disse oplysninger. Der blev afholdt møder igen i Genève den 4. august og i Wien den 21. august 1981. Efter disse møder udsendte producenterne nye instrukser med en målpris på 2,30 DM / kg pr. 1. oktober. BASF, DSM, Hoechst, ICI, Monte og Shell udsendte praktisk taget identiske instrukser om iværksættelse af disse priser i september og oktober.

94 Ifølge beslutningen (36. betragtning) gik planerne nu ud på i løbet af september og oktober 1981 at komme op på en »basispris« for rafia på 2,20 til 2,30 DM / kg. Papirer fra Shell viser, at man oprindeligt påtænkte et yderligere prisforhøjelsestrin til 2,50 DM / kg pr. 1. november, men at dette blev opgivet. Af materialet fra de forskellige producenter fremgår, at priserne steg i løbet af september, og initiativet blev videreført i oktober 1981, hvor man nåede op på en markedspris på ca. 2,00 til 2,10 DM / kg for rafia. Et notat fra Hercules viser, at målprisen på 2,30 DM / kg i løbet af december 1981 blev nedjusteret til en mere realistisk pris på 2,15 DM / kg, men det hedder i notatet, at »man med den fælles målbevidste indsats fik priserne op på 2,05 DM / kg, dvs. det nærmeste nogensinde ved de offentliggjorte (sic) målpriser«. Ved udgangen af 1981 lå de priser, der blev refereret i fagpressen, på 1,95 til 2,10 DM / kg for rafia, altså ca. 0,20 DM under producenternes målpriser. Kapacitetsudnyttelsen androg ca. 80% og blev omtalt som »sund«.

95 Det fjerde prisinitiativ fra juni — juli 1982 blev gennemført, efter at der på markedet var blevet ligevægt mellem udbud og efterspørgsel. Initiativet blev besluttet på producentmødet den 13. maj 1982, som sagsøgeren deltog i, og hvorunder der blev udarbejdet en detaljeret målprisliste pr. 1. juni for hver af de vigtigste polypropylenkvaliteter i de forskellige nationale valutaer (2,00 DM / kg for rafia; beslutningens 37. og 38. betragtning samt 39. betragtning, første afsnit).

96 Mødet den 13. maj 1982 blev fulgt op af prisinstrukser fra ATO, BASF, Hoechst, Hercules, Hüls, ICI, Linz, Monte og Shell, der med få ubetydelige undtagelser svarede til de priser, som var fastsat på mødet (beslutningens 39. betragtning, andet afsnit). Producenterne kunne på mødet den 9. juni 1982 kun give oplysninger om beskedne forhøjelser.

97 Sagsøgeren deltog ifølge beslutningen (40. betragtning) også i det femte prisinitiativ fra september — november 1982, der blev besluttet på mødet den 20. og 21. juli 1982, og som gik ud på at nå en pris på 2,00 DM / kg pr. 1. september og 2,10 DM / kg pr. 1. oktober.

98 På mødet den 20. oktober 1982 overtog ICI formandskabet efter Monte, og det var ved denne lejlighed, at man søgte at opnå fornyet bekræftelse fra producenterne om deres »tilsagn« til en væsentlig prisforhøjelse ved årets udgang samt en aftale om indførelse af et kvotekontrolsystem, som skulle være klart til anvendelse i begyndelsen af 1983. Med dette for øje besøgte en direktør fra ICI's »Petrochemicals and Plastics Division« successivt de andre producenter. Disse besøg omtales i et forberedende notat med overskriften »Formål med besøg«, der blev fundet hos ICI, og som indeholder et antal spørgsmål, der skulle stilles til de andre producenter, med hensyn til deres forpligtelse i forhold til det initiativ, der skulle træde i kraft den 1. september.

99 Efter møderne den 20. august og 2. september 1982 gav ATO, DSM, Hercules, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Monte og Shell prisinstrukser i overensstemmelse med den målpris, der var fastlagt ved møderne (43. betragtning til beslutningen).

100 Ifølge beslutningen (44. betragtning) foretoges der på mødet den 21. september 1982, som sagsøgeren deltog i, en gennemgang af de foranstaltninger, der var truffet for at nå den tidligere fastsatte målpris, og der blev givet almindelig tilslutning til et forslag om en prisforhøjelse til 2,10 DM / kg i november — december 1982. Forhøjelsen blev bekræftet på mødet den 6. oktober 1982.

101 Efter mødet den 6. oktober 1982 udsendte BASF, DSM, Hercules, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Monte, Shell og Saga prisinstrukser med den besluttede forhøjelse (beslutningens 44. betragtning, andet afsnit).

102 Sagsøgeren har i lighed med ATO, BASF, Hercules, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Monte og Saga til Kommissionen udleveret de prisinstrukser, de udsendte til deres lokale salgskontorer, og de stemmer ikke blot overens indbyrdes, hvad angår beløb og tidspunkt, men også med den målprisliste, der er vedlagt ICI's referat af »ekspert«-mødet den 2. september 1982 (beslutningens 45. betragtning, andet afsnit).

103 Mødet i december 1982 resulterede ifølge beslutningen (46. betragtning, andet afsnit) i en aftale om, at det prisniveau, der var fastsat for november — december, skulle være iværksat inden udgangen af januar 1983.

104 Endelig deltog sagsøgeren ifølge beslutningen (47. betragtning) i det sjette prisinitiativ fra juli — november 1983. På mødet den 3. maj 1983 var der således enighed om, at producenterne skulle stræbe efter en målpris på 2,00 DM / kg i juni 1983. Imidlertid blev det på mødet den 20. maj 1983 besluttet at udskyde det fastlagte mål til september, og der blev fastsat et midtvejsmål pr. 1. juli (1,85 DM / kg). På et møde den 1. juni 1983 gav de tilstedeværende producenter, herunder sagsøgeren, udtryk for, at de var fast besluttet på at bringe forhøjelsen på 1,85 DM / kg i anvendelse. Det blev ved denne lejlighed besluttet, at ICI skulle fremstå som officiel anfører i ECN.

105 Det anføres i beslutningen (49. betragtning), at ICI, DSM, BASF, Hoechst, Linz, Shell, Hercules, ATO, Petrofina og Solvay efter mødet den 20. maj 1983 gav deres salgskontorer instruks om at anvende en rafia-pris på 1,85 DM / kg pr. 1. juli. Det tilføjes, at der hos ATO og Petrofina kun blev fundet fragmentariske prisinstrukser, men at de viser, at disse producenter hævede deres prisniveau, for Petrofina's og Solvay's vedkommende med en vis tidsforskydning. Det konkluderes i beslutningen, at det således kan fastslås, at med undtagelse af Hüls, for hvem der ikke foreligger nogen prisinstrukser for juli 1983, udsendte alle de producenter, der

havde deltaget i møderne eller givet tilsagn om at støtte den nye målpris på 1,85 DM / kg, instrukser om at iværksætte den nye pris.

106 Endvidere anføres det i beslutningen (50. betragtning), at der fandt yderligere møder sted den 16. juni, den 6. og 21. juli, den 10. og 23. august samt den 5., 15. og 29. september 1983, hvor alle de faste deltagere var til stede. I slutningen af juli og begyndelsen af august 1983 udsendte BASF, DSM, Hercules, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Solvay, Monte og Saga alle prisinstrukser til deres nationale salgskontorer, der skulle gælde fra den 1. september, og som var baseret på en rafia-pris på 2,00 DM / kg, mens Shell's prisinstrukser for Det Forenede Kongerige i form af et internt notat af 11. august viser, at det britiske datterselskab arbejdede på at »fremme« basispriser, der skulle træde i kraft den 1. september, og som svarede til de af de øvrige producenter fastsatte målpriser. Ved udgangen af måneden gav Shell imidlertid det britiske salgskontor instruks om at vente med hele forhøjelsen, indtil de øvrige producenter var nået op på de ønskede basispriser. Det anføres i beslutningen, at instrukserne var identiske for hver kvalitet og hver national valuta med enkelte ubetydelige undtagelser.

107 Ifølge beslutningen (50. betragtning, sidste afsnit) viser de prisinstrukser, der blev fundet hos producenterne, at det senere blev besluttet at fortsætte prisforhøjelsen fra september, således at rafia-prisen blev forhøjet til 2,10 DM / kg pr. 1. oktober og 2,25 DM / kg pr. 1. november. Det anføres i beslutningen (51. betragtning, første afsnit), at BASF, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Monte og Solvay hver især gav deres salgskontorer instrukser om at anvende identiske priser i oktober og november. Hercules fastsatte i første omgang priser, der lå lidt under de øvrige producenters.

108 Endelig anføres det i beslutningen (51. betragtning, tredje afsnit), at et internt notat fra ATO, dateret 28. september 1983, indeholder en tabel med overskriften »Rappel du prix de cota (sic)« med priser på de tre vigtigste polypropylenkvaliteter gældende i september og oktober for de forskellige lande. Priserne var identiske med de af BASF, DSM, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Monte og Solvay anvendte priser. Under kontrolundersøgelsen hos ATO i oktober 1983 bekræftede repræsentanter for virksomheden, at salgskontorerne var blevet underrettet om disse priser.

109 Uanset hvornår det sidste møde fandt sted, varede overtrædelsen ifølge beslutningen (105. betragtning, fjerde afsnit) til november 1983, idet der var knyttet retsvirkninger til aftalen mindst til dette tidspunkt. Dette er den seneste måned, for hvilken der vides at være blevet fastsat målpriser og givet prisinstrukser.

110 Afslutningsvis anføres det i beslutningen (51. betragtning, sidste afsnit), at det i fagpressen ved udgangen af 1983 hed, at polypropylenpriserne var blevet styrket med en rafia-pris på 2,08 til 2,15 DM / kg (det fastsatte mål var 2,25 DM / kg).

b) Parternes argumenter

111 Sagsøgeren bestrider ikke at have deltaget i noget bestemt prisinitiativ, men bestrider en række af en de konstateringer, som Kommissionen har foretaget i beslutningen mht. prisinstrukser, forbindelserne mellem prisinitiativerne og systemet med møder samt udviklingen i de faktiske priser i forhold til målpriserne.

112 For så vidt angår forholdet mellem målpriser og prisinstrukser har sagsøgeren anført, at Kommissionen har etableret en kunstig forbindelse mellem de »mål«, der blev meddelt salgskontorerne, og de målpriserne, der undertiden blev fastsat under producentmøderne. Kommissionens konstateringer med hensyn til prisinstruksernes ensartethed og samtidighed og den repræsentative karakter af de perioder, som Kommissionen har udvalgt for at påvise denne karakter, underbygges ikke af omstændighederne og modsiges af en detaljeret gennemgang af Kommissionens egne tabeller, som viser, at Kommissionen har foretaget en selektiv anvendelse af prisinstrukserne og undertiden har anvendt prisinstrukser, der lå forud for møderne.

113 Sagsøgeren har herved for det første anført, at Kommissionen vilkårligt har udvalgt fire måneder i perioden fra januar 1982 til september 1983 for at bevise, at ICI's prisinstrukser stemte overens med prisinstrukserne fra andre producenter. Hvis man betragter de seksten måneder i denne periode, for hvilken der foreligger

prisinstrukser, faldt disse kun sammen i fire måneder, hvis der ikke henses til de indrømmede rabatter, og der er kun sammenfald for én måned, såfremt der tages hensyn til rabatterne.

114 Sagsøgeren har endvidere benægtet, at prisinstrukserne fra de forskellige producenter blev givet samtidigt. I 1982 lå der f.eks. ofte flere uger mellem den første prisinstruks fra en producent og den sidste prisinstruks (mellem tre og otte uger). Det forholder sig på samme måde med prisinstrukserne for juli og september 1983. I både i 1982 og 1983 blev der udstedt nogle prisinstrukser inden de møder, hvorunder de prismål, som de formodedes at iværksætte, var blevet fastsat ifølge Kommissionen. Den 3. maj 1982 gav to producenter (BASF og DSM) instrukser om at forhøje prisen for rafia til 2,00 DM / kg fra den 1. juni 1982, dvs. før mødet den 13. maj 1982, hvorunder denne målpris hævdes at være blevet fastsat. Tilsvarende gav fem producenter instrukser om at forhøje prisen til 1,85 DM / kg pr. 1. juli 1983, før mødet den 1. juni 1983, hvorunder målprisen hævdes at være blevet fastsat.

115 Sagsøgeren har endvidere bestridt ensartetheden af de forskellige producenters prisinstrukser. Sagsøgeren har anført, at Kommissionen i sin gennemgang af prisinstrukserne for 1982 har undladt at tage hensyn til de afvigende prisinstrukser fra DSM og Hercules, og, for juli 1983, prisinstrukserne fra Hercules og Shell. Desuden har Kommissionen undladt at tage hensyn til, at visse prisinstrukser, svarende til målpriserne, blev ændret på et senere trin ved nye instrukser, som afveg både fra prisinstrukserne fra de andre producenter og fra målpriserne.

116 Sagsøgeren har også anført, at Kommissionen vilkårligt fra de prisinstrukser, der er anvendt ved sammenligningen, undertiden har udvalgt listepriser og undertiden mindstepriser, idet den systematisk valgte den pris, der svarede til målprisen. Dette var således tilfældet med de prisinstrukser, der blev givet af Monte og Shell for juli 1983, og dem, der blev givet af BP for september 1983.

117 Sagsøgeren har endelig anført, at Kommissionen ikke har taget hensyn til den omstændighed, at nogle prisinstrukser fra DSM og Hercules overlod en vid skønsmargen til salgskontorerne, og at ICI's prisfastsættelsessystem havde til følge, at prisinstrukserne blot var vejledende og genstand for diskussion i forhold til markedets udvikling.

118 Sagsøgeren har endvidere anført, at selv om Kommissionen havde godtgjort en høj grad af ensartethed mellem prisinstrukserne, skulle den endvidere bevise — hvilket den ikke har gjort — at denne ensartethed udsprang af en enighed om målpriser og ikke af en bevidst og normal parallelisme på et oligopolistisk marked. Under alle omstændigheder kan eksistensen af en forbindelse mellem målpriser og producenternes prisinstrukser ikke udgøre bevis for iværksættelsen eller en virkning på markedet, medmindre — naturligvis — eksistensen af en forbindelse mellem prisinstrukserne og de opnåede priser samtidig bevises ved tilsvarende overbevisende beviser.

119 Med hensyn til forholdet mellem prisinstrukser og opnåede priser har sagsøgeren anført, at prisinstrukserne ikke berørte de priser, der blev opnået på markedet, navnlig på grund af sagsøgerens interne prisdannelsessystem, og fordi de kun sjældent blev meddelt kunderne. Forskellene mellem prisinstrukserne og de opnåede priser var ikke resultatet af rabatter, men af en selvstændig prispolitik. Kommissionen, der i øvrigt synes at have erkendt, at der ikke forelå nogen forbindelse mellem prisinstrukserne og de opnåede priser (beslutningens 74. betragtning), burde have draget den konklusion, at de anfægtede foranstaltninger ikke havde nogen virkning for priserne eller konkurrencen.

120 Hvad angår forholdet mellem målpriser og de opnåede priser har sagsøgeren gjort gældende, at der er en vid forskel mellem målpriserne og de opnåede priser, hvilket navnlig fremgår af en gennemgang foretaget af et uafhængigt revisionsfirma, Coopers og Lybrand (herefter benævnt »Coopers og Lybrand-undersøgelsen«) og en økonometrisk undersøgelse foretaget af professor Budd. Sidstnævnte forklarede navnlig, at årsagsforbindelsen er den modsatte af den af Kommissionen hævdede: »Målene« var blot bekræftede ændringer af allerede konstaterede priser, og havde

ingen virkning på efterfølgende prisændringer. Kommissionen bestrider naturligvis disse forklaringer, men ifølge sagsøgeren gør den det på en uprægis og overfladisk måde, hvilket viser dens mangel på forståelse af økonomiske spørgsmål.

121 Sagsøgeren har anført, at prisniveauerne kontrolleres af et stort antal variable størrelser, og at prisbevægelserne for den omhandlede periode på tilfredsstillende måde bl.a. kan forklares ved uligevægten mellem udbud og efterspørgsel, udsvingene i råvarepriserne og den generelle økonomiske sammenhæng, hvilket fremgår af professor Budd's undersøgelse og vidneudsagnet fra Freeman, som er cheføkonom ved ICI. Dette er blevet anerkendt af Kommissionen (73. betragtning til beslutningen), men er i modstrid med beslutningens 90. betragtning, hvor det anføres, at kartellet havde mærkbare virkninger.

122 Sagsøgeren har endvidere anført, at Kommissionen ved at udvælge visse »initiativer« over en periode af 26 måneder (sammenlignet med den periode på 77 måneder, hvor det påståede kartel eksisterede) har mulighed for at ignorere de perioder, hvor forskellene mellem målpriserne og de opnåede priser er endnu mere åbenbare.

123 Sagsøgeren har endelig anfægtet, at der er blevet taget hensyn til perioden efter det sidste møde, eftersom selskabet bragte eventuelle overtrædelser til ophør, allerede da Kommissionens undersøgelse påbegyndtes.

124 Kommissionen har anført, at producenterne forsøgte at fastsætte de faktiske salgspriser, og at de fastsatte mål for salgspriser, selv om deres anstrengelser ikke altid lykkedes.

125 Ifølge Kommissionen viser referaterne af møderne (bilag 17, 24, 27-30, 33 og 38 til den generelle meddelelse), at målpriserne kom til udtryk i konkrete aftaler ind-

gået af producenterne, og at disse havde til hensigt at anvende dem og generelt forventede, at de blev anvendt, navnlig ved at udøve pression mod lidet samarbejdsvillige producenter.

126 Det er Kommissionens opfattelse, at der var en forbindelse med de målpriser, der blev gennemført i form af instrukser til salgskontorerne, og de målpriser, som blev drøftet ved møderne. Det er ikke sandsynligt — og ikke bekræftet af de foreliggende oplysninger — at der blot skulle være tale om et tilfældigt sammenfald (altså at prisinstrukserne skulle være resultatet af beslutninger truffet af producenterne enkeltvis).

127 Ifølge Kommissionen er økonometriske undersøgelser virkningsløse i forhold til bevisdokumenter. De kan kun anvendes til at godtgøre, at en parallel prisudvikling ikke skyldes en forståelse, når der ikke foreligger noget bevis for forståelsen, hvilket ikke er tilfældet i denne sag, eftersom der foreligger et stort antal referater fra producentmøderne.

128 Kommissionen har med hensyn til prisinitiativet januar — maj 1981 anført, at referatet af møderne i januar 1981 (bilag 17 til den generelle meddelelse) beviser, at der blev indgået prisaftaler for februar og marts under disse møder, eftersom det bl.a. fremgår af referatet:

»It was generally agreed that a step change in prices was needed and that... the industry should be aiming for a minimum of DM 2.00/kg.«

(»Samtlige deltagere var enige om, at en gradvis ændring var nødvendig med hensyn til priserne, og at... industrien skulle sigte mod et minimum på 2,00 DM / kg.«)

Kommissionen har tilføjet, at dette dokument er betegnende for den særligt konkrete karakter af de beslutninger, der blev truffet under møderne, og viljen til at anvende dem, hvilket i sig selv bekræftes af de overensstemmende prisinstrukser fra

de forskellige producenter (bilag 9 til den særlige meddelelse om klagepunkter til ICI, herefter benævnt »bilag klagepunkter ICI«; bilag 19 til den generelle meddelelse, bilag C til skrivelsen af 29.3.1985).

129 Kommissionen mener endvidere, at ICI's deltagelse i prisinitiativet juni — juli 1982 bevises af referaterne af møderne den 13. maj 1982 (bilag 24 til den generelle meddelelse) og af 9. juni 1982 (bilag 25 til den generelle meddelelse). Ifølge disse dokumenter blev der fastsat en målpris på 2,00 DM / kg pr. 1. juni 1982, som blev gennemført ved prisinstrukser fra et antal producenter (bilag F, skrivelse af 29.3.1985).

130 Ifølge sagsøgeren beviser referaterne af møderne afholdt mellem den 21. juli 1982 og den 21. december 1982 (bilag 26-34 til den generelle meddelelse), at ICI deltog i prisinitiativet september — december 1982, som omfattede fastsættelse af en række målpriser og deres iværksættelse gennem tilsvarende prisinstrukser fra de fleste producenter (bilag 12, klagepunkter ICI; bilag G, skrivelse af 29.3.1985).

131 Kommissionen har anført, at ICI's deltagelse i prisinitiativet juli — november 1983 fremgår dels af referaterne af møder afholdt den 3. maj 1983 og den 1. juni 1983 (bilag 38 og 40 til den generelle meddelelse), som angiver, at der var fastsat målpriser for maj, juni og juli 1983, dels af de prisinstrukser, som blev udstedt efter disse møder af de fleste producenter, og som vedrørte en periode fra juli til november 1983 (bilag H og I, skrivelse af 29.3.1985 og bilag 42-51 til den generelle meddelelse).

132 Kommissionen har anført, at selv om det blev bevist, at der ikke var nogen forbindelse mellem prisinstrukserne og de priser, der blev opnået på markedet, ville dette ikke berøre overtrædelsen, eftersom EØF-traktatens artikel 85 forbyder karteller, der har til formål at fordreje konkurrencen, uanset deres virkning. Kommissionen har imidlertid anført, at målpriserne tjente som grundlag for forhandlinger med kunderne, og at de priser, der blev opnået, fulgte en parallel udvikling med målpriserne. Kommissionen anerkender, således som den har gjort det i beslutningen (74.

betragtning), at målpriserne ikke altid blev nået, skønt sagsøgeren har overdrevet forskellen mellem målpriser og de opnåede priser. Kommissionen har anført, at beviset for producenternes overtrædelse af artikel 85 ikke afhænger af beviset for, at deres ulovlige adfærd førte til det forventede resultat.

133 Kommissionen har gjort gældende, at ICI's anbringende om, at forbindelsen mellem målpriserne og de opnåede priser udelukkende beroede på den omstændighed, at de opnåede priser påvirkede målpriserne — og ikke omvendt — er kunstig og i strid med almindelig fornuft. Derimod viser klare samtidige beviser, at producenterne brugte deres målpriser til at »skubbe« markedspriserne (bilag 22, 24, 31, 36, 39 samt bilag 26, 28, 29 og 38 til den generelle meddelelse). Sådanne beviser kan ikke afkræftes ved en økonometrisk undersøgelse, der er blevet foretaget efterfølgende.

134 Ifølge Kommissionen er det ukorrekt at anføre, at alle de prisbevægelser med hensyn til polypropylen, der blev registreret i den pågældende periode, kan bortforklares på grundlag af de faktorer, der gælder på et normalt marked. Dette anbringende, som alene er baseret på teoretiske økonomiske analyser, modsiges af dokumenterne og sagens omstændigheder.

135 Kommissionen har endelig anført, at den var beføjet til at tage den periode, der lå efter afholdelsen af møderne, i betragtning, for så vidt som virkningerne af overtrædelsen fortsatte efter møderne, hvilket fremgår af de sammenfaldende prisinstrukser fra de forskellige producenter, som vedrørte en periode indtil november 1983 (bilag 1, skrivelse af 29.3.1985).

c) Rettens vurdering

136 Retten finder, at det fremgår af referaterne af de regelmæssige møder for polypropylenproducenter, at de producenter, der deltog i møderne, dér blev enige om de prisinitiativer, som er nævnt i beslutningen. Det anføres således i referatet af mødet den 13. maj 1982 (bilag 24 til den generelle meddelelse):

»everyone felt that there was a very good opportunity to get a price rise through before the holidays + after some debate settled on DM 2.00 from 1st June (UK 14th June). Individual country figures are shown in the attached table.«

(»Alle mente, at der var meget gode muligheder for at gennemføre en prisforhøjelse inden ferien + efter nogen debat enighed om 2,00 DM fra den 1. juni (Det Forenede Kongerige den 14. juni). Tallene for de enkelte lande fremgår af vedlagte tabel«).

137 Da der er ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren deltog fast i disse møder, kan selskabet ikke gøre gældende, at det ikke tilsluttede sig de prisinitiativer, som blev besluttet, planlagt og kontrolleret dér, uden at fremkomme med indicier til støtte herfor. Da sagsøgerne ikke er fremkommet med sådanne indicier, er der ingen grund til at antage, at selskabet — modsat de øvrige mødedeltagere — ikke tilsluttede sig initiativerne.

138 Det bemærkes i denne forbindelse, at sagsøgeren ikke udtrykkeligt har bestridt at have deltaget i bestemte prisinitiativer, men har gjort gældende, at selskabet aldrig påtog sig at overholde målpriserne, hvilket skulle fremgå dels af selskabets interne prispolitik, idet selskabets prisinstrukser ikke svarede til de målpriser, der var blevet fastsat på møderne, dels af dets eksterne prispolitik, for så vidt som de priser, som selskabet anvendte på markedet, var uafhængige af både målpriserne og dets interne prisinstrukser.

139 Ingen af disse argumenter kan påberåbes til støtte for sagsøgerens anbringende om, at selskabet ikke tilsluttede sig de aftalte prisinitiativer.

140 Hvad angår det første argument bemærkes, at der i beslutningen delvis er taget hensyn til den kritik, som selskabet fremførte under den administrative procedure, og hvortil det har henvist i stævningen, med hensyn til overensstemmelsen og det tidsmæssige sammenfald mellem dets og de øvrige producenters prisinstrukser og med hensyn til de målpriser, der blev fastlagt på møderne i 1982 og 1983. I tabel 7A-7N til beslutningen er der således taget hensyn til såvel ligheder som afvigelser mellem på den ene side disse prisinstrukser og på den anden side andre producenters prisinstrukser og de målpriser, der blev fastlagt på møderne. Kommissionen har således korrekt beskrevet sagsøgerens situation. Det tilføjes i denne forbindelse, at der ikke med den udvælgelse, Kommissionen foretog blandt sagsøgerens prisinstrukser, er givet et forkert billede af selskabets situation, men en sådan udvælgelse er en naturlig del af arbejdet med udarbejdelsen af de sammenlignende tabeller i bilaget til beslutningen.

141 Hvad angår valget af de perioder, som analysen af de forskellige producenters prisinstrukser angår, skal det bemærkes, at valget var dikteret, ikke af forhastede overvejelser, men af det bevismateriale, som Kommissionen rådede over, såsom den samtidige eksistens af referater af møder, der henviste til målpriser og prisinstrukser fra de forskellige producenter.

142 Med hensyn til de konsekvenser, sagsøgeren mener at kunne drage af det forhold, at selskabets prisinstrukser for 1982 og 1983 kun i et vist omfang tidsmæssigt var sammenfaldende med de øvrige producenters, bemærkes, at længden af det tidsrum, der adskiller de forskellige producenters prisinstrukser indbyrdes og i forhold til de møder, hvorunder målpriserne blev fastsat, heller ikke kan afsvække det bevismateriale, Kommissionen har fremlagt. Det kan således ikke på grundlag af længden af dette tidsrum lægges til grund, at sagsøgeren gav sine prisinstrukser ud fra en selvstændig vurdering af markedet, idet selskabet ved møderne havde erfaret, hvilke priser konkurrenterne ville anvende. Det bemærkes endvidere, at næsten alle sagsøgerens prisinstrukser blev afgivet inden fem dage efter det møde, hvorunder målprisen ifølge Kommissionen blev fastsat (selv om det ikke er tilfældet med den prisinstruks, der den 27.9.1983 blev udsendt for november s.å. (jf. beslutningens tabel 7N)).

143 Hvad endvidere angår prisinitiativet juni — juli 1982 skal Retten fastslå, at det — i modsætning til det af sagsøgeren fremførte — ikke er korrekt, at to producenter (BASF og DSM) udsendte instrukser til deres salgskontorer den 3. maj 1982 om at forhøje rafia-prisen til 2,00 DM / kg pr. 1. juni s.å., dvs. forud for mødet den 13. maj 1982, hvorunder målprisen blev fastsat. Selv om BASF ganske vist den 3. maj 1982 gav sit salgskontor i Det Forenede Kongerige instruks om fra midten af juni 1982 at anvende priser udtrykt i UKL for rafia, homopolymerisater og copolymerisater (bilag BASF F1, skrivelse af 29.3.1985), hvilke priser viste sig at være vedtaget under mødet den 13. maj 1982 med henblik på iværksættelse fra midten af juni 1982 (bilag 24 til den generelle meddelelse), var det først den 19. maj 1982, at selskabet udsendte prisinstrukser udtrykt i DM, FF og LIT, til sine salgskontorer i Tyskland, Frankrig og Italien (bilag BASF F2, skrivelse af 29.3.1985). Disse instrukser lyder på 2,00 DM / kg for rafia og svarer i det væsentlige til de målpriser, der blev fastsat under mødet den 13. maj 1982, således som det fremgår af tabel 7H til beslutningen. Med hensyn til DSM er det tilstrækkeligt at bemærke, at denne producent under retsmødet som svar på et spørgsmål fra Retten anførte, at selskabet ikke havde afgivet prisinstrukser den 3. maj 1982, på trods af konstateringen herom i Kommissionens skrivelse af 29. marts 1985, som ikke er gentaget i beslutningen, og at hverken sagsøgeren eller Kommissionen har bestridt DSM's svar. Beslutningen begrænser sig således til at konstatere, at der ikke forelå prisinstrukser fra DSM for juni 1982 (39. betragtning, tredje afsnit, og tabel 7H). Følgelig kan sagsøgerens anbringende på ingen måde afkræfte Kommissionens konstatering, hvorefter de målpriser, der var blevet fastsat under mødet den 13. maj 1982, blev iværksat af producenterne ved hjælp af de prisinstrukser, der er nævnt i beslutningens 39. betragtning, andet afsnit, og i tabel 7H til beslutningen.

144 Det bemærkes endvidere, hvilket sagsøgeren har måttet erkende under retsmødet, at det ikke er korrekt, at fem producenter i maj 1983 havde udstedt prisinstrukser forud for det møde, hvorunder der ifølge Kommissionen var blevet fastsat den målpris, som de var rede til at iværksætte. Det fremgår klart af beslutningens 47. og 49. betragtning, at proceduren med fastsættelse af målprisen for juli 1983 forløb under møderne den 3. maj, den 20. maj og den 1. juni 1983, hvilket bekræftes af referaterne af det første og tredje af disse møder (bilag 38 og 40 til den generelle meddelelse), og ikke kun under mødet den 1. juni 1983, således som sagsøgeren har anført i sine indlæg for Retten. Således blev prisinstrukserne fra Monte (17.5.), ICI (23.5.), DSM (25.5.), BASF (27.5.) og Hoechst (30.5.) alle udsendt efter et af de relevante møder.

145 Med hensyn til den manglende ensartethed i producenternes prisinstrukser skal det bemærkes, at Kommissionen, i modsætning til det af sagsøgeren anførte, i tabel 7H til beslutningen fuldt ud tog hensyn til den divergerende karakter af de prisinstrukser, der var udstedt af Hercules for den 1. juni 1982, og ikke i tabellen eller i beslutningens 39. betragtning, andet afsnit, angav eller nævnte nogen prisinstruks fra DSM, således som det er anført i 39. betragtning, tredje afsnit. Med hensyn til Shell's prisinstruks for copolymerisater bemærkes, at Kommissionen i tabel 7K til beslutningen har korrigeret den fejl, som den havde begået i skrivelsen af 29. marts 1985.

146 Kommissionen tog derfor med føje heller ikke hensyn til den omstændighed, at visse virksomheder, herunder sagsøgeren, Shell eller Hoechst, undertiden ændrede de prisinstrukser, som de havde givet efter et bestemt møde, for så vidt som sådanne ændringer blot angav, at producenterne, når et prisinitiativ var mislykkedes, tog hensyn hertil og ændrede deres priser. Denne omstændighed blev taget i betragtning i beslutningen, for så vidt som denne ofte anerkender, at prisinitiativer mislykkedes.

147 Med hensyn til den omstændighed, at Kommissionen i analysen af prisinstrukserne undertiden anvendte listepriser, undertiden mindstepriser, bemærkes, at dette skyldes, at Kommissionen tog hensyn til prisfastsættelsessystemernes varierende grad af fleksibilitet, hvorom producenterne ikke alle havde samme opfattelse med hensyn til listeprisernes og mindstepriserne funktion, således at Kommissionen for hver enkelt producent måtte henvise til den pris, som producenten havde anvendt som grundlag for prisforhandlinger med sine kunder, uanset hvordan denne pris benævnes.

148 Retten skal fastslå, at den omstændighed, at sagsøgeren kun delvis iværksatte de prisinitiativer, der var blevet aftalt, ikke kan afkræfte, at sagsøgeren samtykkede heri under møderne, især når referaterne af disse møder ikke henviste til nogen meningsuoverensstemmelse mellem sagsøgeren og de andre deltagere i møderne med hensyn til disse initiativer.

149 Endvidere bemærkes, at sagsøgeren ikke kan gøre gældende, at selskabets prisinstrukser var rent interne. Selv om prisinstrukserne ganske vist var interne i den forstand, at de af hovedkontoret blev fremsendt til salgskontorerne, blev de givet med henblik på at blive gennemført og således direkte eller indirekte at medføre virkninger eksternt. Prisinstrukserne mister hermed deres interne karakter.

150 Med hensyn til det andet argument bemærkes for så vidt angår ICI's eksterne prispolitik — dvs. selskabets priser på markedet — at det ikke er anført i beslutningen, at sagsøgeren anvendte priser, der altid svarede til de målpriser, der var aftalt på møderne, og det gøres således heller ikke i den anfægtede retsakt til støtte for, at sagsøgeren deltog i fastsættelsen af målpriser, gældende, at selskabet gennemførte resultatet af møderne. Selv om der med hensyn til de faktiske omstændigheder var ført bevis for, at der var en forskel mellem sagsøgerens faktisk opnåede markedspriser og de målpriser, der blev fastsat ved møderne, eller sagsøgerens prisinstrukser, ville det ikke hermed være godtgjort, at sagsøgeren ikke deltog i fastsættelsen af målpriser ved møderne, men det ville kun indebære, at sagsøgeren ikke havde gennemført resultatet af disse møder, hvilket den kritik, sagsøgeren blev udsat for, også viser.

151 Sagsøgeren kan således ikke i denne sag påberåbe sig sin prispolitik, hverken den interne eller den eksterne, til støtte for, at selskabet ikke tiltrådte de prisinitiativer, som blev besluttet, planlagt og kontrolleret på de møder, det deltog i.

152 Det tilføjes, at Kommissionen med rette har udledt af ICI's svar på begæringen om oplysninger — hvori det anføres, at:

»'Target prices' for the basic grade of each principal category of polypropylene as proposed by producers from time to time since 1 January 1979 are set forth in Schedule...«

(»'Målpriser' for hver basiskvalitet af alle de væsentlige former for polypropylen, som blev foreslået af producenterne med mellemrum efter den 1. januar 1979, fremgår af bilaget...«),

at disse prisinitiativer var led i et system med fastsættelse af målpriser.

153 Endelig bemærkes, at selv om det sidste producentmøde, som Kommissionen har ført bevis for, blev afholdt den 29. september 1983, udsendte nogle producenter (BASF, Hercules, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Monte, Solvay og Saga) alligevel fra den 20. september til den 25. oktober 1983 overensstemmende prisinstrukser (bilag I til skrivelsen af 29.3.1985), der skulle træde i kraft den 1. november 1983, og Kommissionen kunne derfor med rette lægge til grund, at der var knyttet virkninger til producentmøderne indtil november 1983.

154 Endvidere bemærkes, at Kommissionen ikke til støtte for sine bevismæssige konstateringer har måttet påberåbe sig dokumenter, der ikke er nævnt i meddelelserne om klagepunkter, eller som den ikke har fremsendt til sagsøgeren.

155 Kommissionen har således ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren var blandt de polypropylenproducenter, der blev enige om de prisinitiativer, som er nævnt i beslutningen, og at disse initiativer var led i et system.

D — Foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne

a) Den anfægtede retsakt

156 Det anføres i beslutningen [artikel 1, litra c), og 27. betragtning, jf. også 42. betragtning], at sagsøgeren sammen med de øvrige producenter vedtog forskellige foranstaltninger med det formål at fremme iværksættelsen af målpriserne, såsom midlertidige produktionsbegrænsninger, udveksling af detaljerede oplysninger om leverancer, afholdelse af lokale møder og fra slutningen af september 1982 et »kontostyringssystem« med henblik på gennemførelse af prisforhøjelser over for bestemte kunder.

157 For så vidt angår systemet med »kontostyring« (»account management«), som i den seneste og mest udviklede form fra december 1982 er kendt under navnet »kontoledelse« (»account leadership«), blev sagsøgeren på samme måde som de øvrige producenter udpeget til koordinator (»leader«) for mindst én stor kunde, således at selskabet hemmeligt skulle koordinere kundens forbindelser til dens leverandører. Som led i systemet fandt man frem til kunder i Belgien, Italien, Tyskland og Det Forenede Kongerige, og for hver af disse blev der udpeget en »koordinator«. I december 1982 blev der foreslået en mere generel anvendelse af dette system, idet der for hver større kunde blev udpeget en »kundeadministrator« (»account leader«), som skulle lede, drøfte og organisere prisændringer. Andre producenter, der jævnligt handlede med den pågældende kunde, blev betegnet som »participanter« (»contenders«) og samarbejdede med »administratoren« ved tilbudsgivning til den pågældende kunde. For at beskytte »administratoren« og »participanterne« skulle andre producenter, som kunden rettede henvendelse til, tilbyde priser, der lå over målprisen. ICI hævder, at systemet brød sammen efter nogle måneder, hvor det kun havde fungeret delvis og ineffektivt, men i beslutningen anføres det, at det fremgår af det fuldstændige referat af mødet den 3. maj 1983, at der på det tidspunkt foregik intensive drøftelser om enkelte kunder og om de priser, hver enkelt producent tilbød eller skulle tilbyde dem, samt om de leverede eller bestilte mængder.

158 Endelig anføres det i beslutningen (20. betragtning), at sagsøgeren deltog i lokale møder, hvor man på nationalt plan drøftede iværksættelsen af de ordninger, der var vedtaget på plenarmøderne.

b) Parternes anbringender

159 Sagsøgeren har understreget, at forøgelsen af udførsler til oversøiske markeder ikke skyldtes en indbyrdes forståelse om omledning af forsyninger til disse markeder, med hensyn til hvilken Kommissionen ikke har fremlagt overbevisende bevismateriale, men derimod producenternes ønske om at forøge udnyttelsen af deres produktionskapacitet. En sådan løsning ville under alle omstændigheder have været totalt urealistisk, navnlig på grund af den tid, der ville have været nødvendig til iværksættelsen heraf. Sagsøgeren har endvidere anført, at selskabet ikke kunne forsvare sig mod dette klagepunkt, som ikke var indeholdt i meddelelsen om klagepunkter.

160 Sagsøgeren har anført, at selv om producenterne under mødet den 21. juli 1982 ganske vist diskuterede lagre (bilag 26 til den generelle meddelelse), var selskabets adfærd uafhængig, for så vidt som det fortsat havde store lagre og ikke nedskar sin produktion for at formindske dem. Sagsøgeren har endvidere anført, at udvekslingen af oplysninger vedrørende de anvendte priser (bilag 27-33 til den generelle meddelelse) var fuldstændig anonym, eftersom oplysningerne blev udvekslet via Fides-systemet.

161 Sagsøgeren har gjort gældende, at systemet med kontoledelse i begyndelsen var meget ufuldstændigt, og at det ikke blev iværksat. Sagsøgeren har som bevis herfor henvist til, at det i referatet af mødet den 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse) anføres, at tanken om kontostyring blev foreslået. Dokumentet beviser ifølge sagsøgeren også, at systemet med kontoledelse ikke blev vedtaget i september 1982.

162 Sagsøgeren anerkender imidlertid, at det eneste forsøg på at iværksætte det foreslåede system fandt sted under mødet i marts 1983 (bilag 37 til den generelle meddelelse), men sagsøgeren har anført, at det fremgår klart af referatet af dette møde, at iværksættelsen ikke gik videre end det trin, der bestod i udveksling af

oplysninger. ICI's konklusion er, at der ganske vist fandt forsøg sted, men at de ikke kunne have nogen indflydelse på de opnåede priser, hvilket fremgår af Coopers og Lybrand-undersøgelsen.

163 Sagsøgeren har endvidere anerkendt at have deltaget i talrige lokale møder, men mener, at de ikke havde den betydning, som Kommissionen tillægger dem.

164 Kommissionen mener, at referatet af mødet den 26. og 27. september 1979 (bilag 12 til den generelle meddelelse) beviser, at producenterne forsøgte at omlede polypropylenforsyninger til oversøiske markeder med henblik på at støtte priserne. Ifølge Kommissionen fremgår dette også af referaterne af møderne den 13. maj og den 21. september 1982 (bilag 24 og 30 til den generelle meddelelse), således som det er angivet i punkt 79 i meddelelsen om klagepunkter.

165 Kommissionen har anført, at det fremgår af referatet af møderne i maj og august 1982 (bilag 24 samt 26, 27 og 28 til den generelle meddelelse), at ICI deltog i producenternes anstrengelser med henblik på at fremkalde fordrejninger af handelsstrømmene mellem staterne, navnlig for at modvirke prisstopsystemet i Frankrig (bilag 27 og 28 til den generelle meddelelse), og at det også deltog i udvekslingen af oplysninger om ensidige produktionsnedskæringer og om lagre (bilag 24, 26 og 27 til den generelle meddelelse).

166 Kommissionen har anført, at referatet af mødet den 2. september 1982 (bilag 29 til den generelle meddelelse) viser, at det var under dette møde, som ICI deltog i, at tanken om kontoledelse opstod. Kommissionen har gjort gældende, at møderefaratet viser, at systemet var meget fuldstændigt allerede fra starten, eftersom det angav kundeadministratorer, participanter og interesserede leverandører for et stort antal kunder.

167 Kommissionen har tilføjet, at referatet af mødet den 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse) ikke på nogen måde modsiger, at systemet med kontoledelse blev vedtaget i september, således som ICI har anført, for så vidt som det i notatet anføres, at tanken om kontostyring blev fremsat med henblik på en mere

generel vedtagelse. Dette dokument, som indeholder en meget detaljeret tabel over kunder og kundeadministratorer, beviser, at systemet blev iværksat, for så vidt som det er usandsynligt, at producenterne ville have udarbejdet en sådan tabel, hvis der ikke var en aftale om at iværksætte den.

168 Kommissionen mener, at referatet af mødet i marts 1983 (bilag 37 til den generelle meddelelse), beviser, ligesom de tidligere referater (bilag 29 og 33 til den generelle meddelelse), at ICI deltog i systemet med kontoledelse.

169 Ifølge Kommissionen deltog ICI i talrige lokale møder, såsom det, der blev afholdt i oktober 1982, med hensyn til hvilket den er i besiddelse af et møderefera t (bilag 10 til den generelle meddelelse).

c) Rettens vurdering

170 Det bemærkes, at 27. betragtning til beslutningen, sammenholdt med 26. betragtning, andet afsnit, må fortolkes således, at det ikke gøres gældende, at hver producent enkeltvis påtog sig at træffe alle de foranstaltninger, der er nævnt dér, men at de enkelte producenter på forskellige tidspunkter ved møderne sammen med de øvrige producenter vedtog en helhed af foranstaltninger, der er nævnt i beslutningen, og som gik ud på at skabe gunstige betingelser for en prisforhøjelse, navnlig ved kunstigt at reducere udbuddet af polypropylen. Gennemførelsen af de enkelte foranstaltninger i denne helhed blev fordelt i henhold til en aftale mellem de forskellige producenter på grundlag af deres særlige situation.

171 Det må fastslås, at da sagsøgeren deltog i de møder, hvor denne helhed af foranstaltninger blev vedtaget (navnlig mødet den 13.5., den 2. og den 21.9.1982 (bilag 24, 29 og 30 til den generelle meddelelse)), tilsluttede selskabet sig denne, idet det ikke er fremkommet med indicier til støtte for det modsatte. Det fremgår af følgende passage i referatet af mødet den 2. september 1982, at systemet med »kontoledelse« blev vedtaget:

»about the dangers of everyone quoting exactly DM 2.00 A.'s point was accepted but rather than go below DM 2.00 it was suggested & generally agreed that others than the major producers at individual accounts should quote a few pfs higher. Whilst customer tourism was clearly to be avoided for the next month or two it was accepted that it would be very difficult for companies to refuse to quote at all when, as was likely, customers tried to avoid paying higher prices to the regular suppliers. In such cases producers would quote but at above the minimum levels for October«.

(»med hensyn til faren ved, at alle opgav en pris på 2,00 DM, blev A.'s bemærkning accepteret, men frem for at gå under 2,00 DM blev det foreslået, og der var almindelig enighed om, at producenterne — bortset fra hovedleverandørerne til en bestemt kunde — skal angive en pris, der er få pfennig højere. Mens 'kundeflakkeri' klart skal undgås i den næste måned eller to, var der enighed om, at det vil være meget svært for selskaberne helt at afslå at give tilbud, når kunderne sandsynligvis forsøger at undgå at betale højere priser til de sædvanlige leverandører. I sådanne tilfælde vil producenterne afgive tilbud, men til priser, der ligger over niveauet for oktober«).

Tilsvarende blev det på mødet den 21. september 1982, som sagsøgeren deltog i, udtalt: »In support of the move, BASF, Hercules and Hoechst said they would be taking plant off line temporarily« (»BASF, Hercules and Hoechst sagde, at de for at støtte forhøjelsen midlertidigt ville sætte et anlæg ud af drift«), og ved mødet den 13. maj 1982 udtalte Fina: »Plant will be shut down for 20 days in August« (»Fabrikken vil være lukket 20 dage i august«).

172 For så vidt angår systemet med »kontoledelse« bemærkes, at det fremgår af referatet af møderne den 2. september 1982 (bilag 29 til den generelle meddelelse), af 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse) og af foråret 1983 (bilag 37 til den generelle meddelelse), som sagsøgeren deltog i, at de tilstedeværende producenter herunder vedtog dette system. Med hensyn til referatet af mødet den 2. december 1982 bemærkes, at dette bekræfter, at systemet var blevet vedtaget under mødet i september, eftersom det heri anføres: »The idea of account management was proposed for more general adoption & a list of customers / account leaders drawn up« (»Tanken om kontostyring blev fremsat med henblik på mere generel vedtagelse og en liste over kunder / kundeadministratorer blev udfærdiget«).

173 Det fremgår af referatet af mødet den 3. maj 1983 (bilag 38 til den generelle meddelelse), at dette system blev indført. Det anføres således:

»A long discussion took place on Jacob Holm who is asking for quotations for the 3rd quarter. Is was agreed not to do this and to restrict offers to the end of June. April / May levels were at DKR 6.30 (DM 1.72). Hercules was definitely in and should not have been so. To protect BASF, it was agreed that CWH(üls) + ICI would quote DKR 6.75 from now to end June (DM 1.85) ...«

(»En længere diskussion fandt sted vedrørende Jacob Holm, der har anmodet om prisnedsættelse for tredje kvartal. Mødedeltagerne besluttede ikke at gøre dette og at begrænse tilbuddene indtil udgangen af juni. I april og maj androg priserne ca. 6,30 DKR (1,72 DM). Det er klart, at Hercules var med og burde ikke have været det. For at beskytte BASF blev det besluttet, at CWH(üls) + ICI skulle angive en pris på 6,75 DKR fra nu og til udgangen af juni (1,85 DM) ...«)

Denne iværksættelse blev bekræftet ved ICI's besvarelse af begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse), hvori der anføres følgende vedrørende mødereferatet:

»In the Spring of 1983 there was a partial attempt by some producers to operate the 'Account Leadership' scheme... Since Hercules had not declared to the 'Account Leader' its interest in supplying Jacob Holm, the statement was made at this meeting in relation to Jacob Holm that 'Hercules were definitely in and should not have been so'. It should be made clear that this statement refers only to the Jacob Holm account and not to the Danish market. It was because of such action by Hercules and others that the 'Account Leadership' scheme collapsed after at most two months of partial and ineffective operation.

The method by which Hüls and ICI should have protected BASF was by quoting a price of DKR 6,75 for the supply of raffia grade polypropylene to Jacob Holm until the end of June.«

(»I foråret 1983 forsøgte nogle producenter at iværksætte systemet med kontoledelse... Da Hercules ikke havde meddelt kundeadministratoren, at selskabet var rede til at sikre leverancerne til Jacob Holm, blev det under dette møde vedrørende Jacob Holm fastslået, at 'det er klart, at Hercules var med, og ikke burde have været det'. Det skal understreges, at denne udtalelse kun vedrører kunden Jacob Holm og ikke det danske marked. Det var på grund af en sådan adfærd fra Hercules og andre, at systemet med kontoledelse faldt fra hinanden efter højst to måneder, hvorunder det kun havde fungeret delvist og ineffektivt.

Den metode, hvorved Hüls and ICI skulle have beskyttet BASF, bestod i at citere en pris på 6,75 DKR for levering af polypropylen af rafia-kvalitet til Jacob Holm indtil udgangen af juni.«)

174 Retten finder endvidere, at sagsøgeren under mødet den 20. og 21. juli 1982 (bilag 26 til den generelle meddelelse) deltog i en informationsudveksling om lagerbeholdningen, der førte til følgende konklusion:

»Stocks at the end of May had risen to 270 Kt + MP (Montepolimeri) estimated that they could reach 300 Kt by the end of August. This was at variance with professed statements about stock control policies where every company except Saga said stocks had to be kept down to 5-6 weeks cover + production reduced if the level looked like being exceeded. Saga said that they would be running their plant flat out + that stocks would rise to 9-9 ½ weeks over the holiday period«.

(»Lagrene var ved slutningen af maj vokset og androg 270 kilotons + MP (Montepolimeri) mente, at de ville nå 300 kilotons ved udgangen af august. Denne situation svarede ikke til de erklæringer, der var blevet fremsat med hensyn til lagerkontrolpolitik, idet alle selskaber, bortset fra Saga, havde bekræftet, at lagrene skulle holdes på et niveau svarende til en forsyning på 5-6 uger, og at produktionen skulle nedskæres, hvis det viste sig, at man var ved at overskride niveauet. Saga erklærede, at selskabets produktionsanlæg udnyttedes fuldt ud + at lagrene ville vokse til 9-9½ uge i ferieperioden.«)

175 Endelig bemærkes, at sagsøgeren ikke har bestridt at have deltaget i lokale møder, og formålet med disse møder bekræftes af referatet af mødet den 12. august 1982 (bilag 27 til den generelle meddelelse), der viser, at man med møderne ville sikre, at et givet prisinitiativ blev anvendt på lokalt plan, og af referatet af det lokale møde i Det Forenede Kongerige den 18. oktober 1982 (bilag 10 til den generelle meddelelse).

176 Det følger af det anførte, at Kommissionen har ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren var blandt de polypropylenproducenter, som blev enige om de i beslutningen nævnte foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne.

E — Mængdemål og kvoter

a) Den anfægtede retsakt

177 Det anføres i beslutningen (31. betragtning, tredje afsnit), at der på mødet den 26. og 27. september 1979 »var enighed om behovet for en fast kvoteordning«, og der henvises i referatet af mødet til en ordning, der var blevet foreslået eller vedtaget i Zürich, og som gik ud på at begrænse det månedlige salg til 80% af det gennemsnitlige salg i årets første otte måneder.

178 Endvidere anføres det i beslutningen (52. betragtning), at der før august 1982 blev foretaget forskellige former for markedsopdeling. Hver producent fik tildelt en procentvis andel af det anslåede marked, men der fandt på dette stadium ingen systematisk, forudgående begrænsning af den samlede produktion sted. Overslag over det samlede marked måtte derfor løbende revideres, og hver producents salg i absolutte mængder måtte tilpasses den tildelte procentsats.

179 For 1979 blev der for hver enkelt producent fastsat mængdemål (i tons), der i det mindste delvis var baseret på deres faktiske salg i de foregående tre år. Tabeller fundet hos ICI viser det »reviderede mål« for hver enkelt producent for 1979 sammenholdt med de pågældende producenters faktiske salg i Vesteuropa i denne periode (54. betragtning til beslutningen).

180 I slutningen af februar 1980 blev producenterne enige om mål — igen udtrykt i tons — for 1980 på basis af et anslået årligt marked på 1 390 000 tons. Ifølge beslutningen (55. betragtning) blev der hos ATO og ICI fundet en række tabeller med de »fastsatte mål« for hver producent for 1980. Det oprindelige overslag på 1 390 000 tons viste sig at være for optimistisk. Hver producents kvote måtte derfor reduceres, så kvoterne kom til at stemme overens med et samlet forbrug i 1980 på kun 1 200 000 tons. Bortset fra ICI og DSM svarede producenternes faktiske salg i det væsentlige til deres mål.

181 Ifølge beslutningen (56. betragtning) var markedsdelingen for 1981 genstand for lange og komplicerede forhandlinger. Ved møderne i januar 1981 enedes man om, at hver producent som en midlertidig foranstaltning med det formål at lette iværksættelsen af prisinitiativet februar — marts skulle begrænse sit månedlige salg til 1/12 af 85% af 1980-målet. Med henblik på at få fastlagt en mere permanent ordning oplyste hver producent på møderne, hvilken mængde han håbede at kunne sælge i løbet af 1981. Sammenlagt var disse »ønskede mængder« imidlertid langt større end den forventede efterspørgsel. Trods flere kompromisforslag fra Shell og ICI blev der ikke opnået enighed om en endelig kvoteaftale for 1981. Som en nødløsning gik producenterne ud fra den enkelte producents kvote i det foregående år som teoretisk grundlag og indberettede deres faktiske salg i hver måned på møderne. Det faktiske salg blev således kontrolleret på grundlag af en teoretisk opdeling af det disponible marked, der var baseret på 1980-kvoterne (57. betragtning til beslutningen).

182 Det anføres i beslutningen (58. betragtning), at der for 1982 blev fremsat komplicerede forslag til kvoteordninger, der gik ud på at nå frem til en rimelig afvejning af forskellige faktorer, såsom hidtidige salgsresultater, ønsker og disponibel kapa-

citet. Det samlede marked, der skulle deles mellem producenterne, blev anslået til 1 450 000 tons. Nogle producenter fremlagde detaljerede planer til markedsdelingsordninger, mens andre nøjedes med blot at oplyse, hvad de forventede at kunne sælge. Monte og ICI forsøgte på mødet den 10. marts 1982 at nå frem til en aftale. Det fremgår imidlertid af beslutningen (58. betragtning, sidste afsnit), at man som i 1981 ikke nåede frem til nogen endelig aftale. I årets første halvdel aflagde hver producent beretning om sin månedlige omsætning på møderne, og omsætningen blev sammenholdt med den pågældendes procentvise andel af salget i det foregående år. Ifølge beslutningen (59. betragtning) fortsatte forhandlingerne med henblik på at nå frem til en kvoteordning for 1983 på mødet i august 1982, og ICI førte bilaterale forhandlinger med hver af producenterne om denne nye ordning. Indtil der kunne indføres en sådan kvoteordning, blev producenterne opfordret til i anden halvdel af 1982 at begrænse deres månedlige salg til deres faktiske, procentvise andel af det samlede marked i de første seks måneder af 1982. I 1982 havde markedsandelene således for de mellemstore producenters vedkommende nået en vis balance (af ATO betegnet »quasi-konsensus«); blandt de store havde ICI og Shell fortsat rådet over en andel på ca. 11%, mens Hoechst's andel havde andraget 10,5%. Monte, der var den største producent, havde opnået en markedsandel på 15% i forhold til 14,2% i det foregående år.

183 Ifølge beslutningen (60. betragtning) opfordrede ICI for 1983 alle producenter til at meddele størrelsen af den kvote, de selv ønskede tildelt, og foreslå, hvilken procentdel de øvrige producenter burde have tildelt. Monte, Anic, ATO, DSM, Linz, Saga og Solvay fremsatte hver især detaljerede forslag, ligesom de tre tyske producenter fremsatte et fælles forslag gennem BASF. De forskellige forslag blev behandlet på edb for at få beregnet et gennemsnit, der blev sammenholdt med de enkelte producenters ønskede markedsandel. ICI kunne på grundlag heraf fremsætte forslag til retningslinjerne for en ny rammeaftale for 1983. Disse forslag blev drøftet på møderne i november og december 1982. Ved mødet den 2. december 1982 blev der diskuteret et forslag, der i første omgang kun dækkede årets første kvartal. Det fremgår af referatet af dette møde, der blev udarbejdet af ICI, at ATO, DSM, Hoechst, Hüls, ICI, Monte og Solvay samt Hercules fandt deres tildelte kvote »acceptabel« (63. betragtning til beslutningen). Oplysningerne underbygges af notater fra en telefonsamtale, ICI førte med Hercules den 3. december 1982.

184 Endelig anføres det i beslutningen (63. betragtning, tredje afsnit), at et dokument, der blev fundet hos Shell, bekræfter, at der blev indgået en aftale, idet selskabet forsøgte ikke at overskride sin kvote. Dokumentet bekræfter endvidere, at en mængdekontrolordning blev videreført i andet kvartal af 1983. For at holde markedsandelen i andet kvartal oppe i nærheden af 11% gav Shell-koncernen således sine nationale salgsselskaber ordre til at reducere salget. Det bekræftes af referatet af mødet den 1. juni 1983, at der fandtes en sådan aftale. Selv om der ikke i referatet nævnes kvoter, anføres det, at »eksperterne« udvekslede oplysninger om hver enkelt producents salg i den foregående måned, hvilket indicerer, at der fandtes en kvoteordning (64. betragtning til beslutningen).

b) Parternes anbringender

185 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen, der var vidende om, at der ikke kunne iværksættes nogen prisaftale uden begrænsning af salgsmængder, forgæves har forsøgt at bevise eksistensen af et kvotesystem, idet den har forvekslet foreløbige forslag og udveksling af oplysninger, der ikke førte til noget resultat, med aftaler.

186 Sagsøgeren har anført, at Kommissionens anbringender vedrørende ICI's iværksættelse af de påståede aftaler er endnu svagere. Der kunne ikke have været iværksat noget kvotesystem, medmindre samtlige producenter havde deltaget heri, og der var blevet aftalt mekanismer med henblik på at korrigere og regulere afvigelser fra foreslåede kvoter. Disse væsentlige betingelser forelå imidlertid ikke i denne sag, navnlig på grund af de modstridende interesser hos producenterne. Sagsøgeren har som bevis herfor navnlig henvist til den undersøgelse, der er foretaget af professor Budd, som har godtgjort, at ændringerne i markedsandele ikke blev påvirket af eventuelle mål med hensyn til salgsmængder.

187 Sagsøgeren mener, at det af Kommissionen fremlagte bevismateriale ikke beviser, at selskabet deltog i et kvotesystem i 1979. Den tabel, der blev fundet hos selska-

bet, med overskriften »Producers' Sales to West Europe« (bilag 55 til den generelle meddelelse), som i forhold til de forskellige producenters salg i 1976-1979 angav »revised targets 1979«, kan ikke accepteres som bevis for eksistensen af et system med mængdekontrol, for så vidt som der ikke er holdepunkter for at antage, at de pågældende »mål« udgjorde andet end individuelle forventninger. Sagsøgeren har tilføjet, at de dokumenter, der blev fundet hos ATO, ikke vedrører selskabet, og at referatet af mødet den 26. og 27. september 1979 (bilag 12 til den generelle meddelelse) ved sin ordlyd beviser, at der endnu ikke var vedtaget noget kvotesystem i 1979, idet det kun overvejedes at vedtage et sådan system. Sagsøgeren har endvidere gjort gældende, at det fremgår klart af tabel 8.1 til beslutningen, at de forskellige producenter ikke overholdt målene, og at ICI's markedsandel i 1979 var 5,5% lavere end selskabets mål.

188 Sagsøgeren har anført, at der ikke blev indgået nogen egentlig aftale i 1980, og at der derfor ikke var tale om at opfylde mål. Sagsøgeren mener, at der er en vid forskel mellem de faktiske tal og de reviderede tal, hvilket fremgår af tallene i tabel 8.2 til beslutningen.

189 Ifølge sagsøgeren var Kommissionen tvunget til at antage, at der ikke blev indgået nogen endelig kvoteaftale for 1981. Set i sin rette sammenhæng er det afsnit af referatet af møderne i januar 1981 (bilag 17 til den generelle meddelelse), der er citeret i beslutningen (56. betragtning, andet afsnit), ikke udtryk for en aftale, men har karakter af en generel tilskyndelse. Sagsøgeren har anført, at det fremgår af referatet af møderne i maj og juni (bilag 64 til den generelle meddelelse), at ingen producent anså en sådan aftale for at være i kraft. Sagsøgeren har tilføjet, at det fremgår af tabel 8.3 til beslutningen, at salgstallene afveg væsentligt fra de påståede mål. Sagsøgeren mener endelig, at producenternes sammenligning af deres salgstal i forhold til en teoretisk opdeling af markedet baseret på 1980-kvoterne under ingen omstændigheder kan udgøre en mængdekontrol og kun kan have været af teoretisk eller historisk interesse. Dette bekræftes af den omstændighed, at referatet af mødet den 20. august 1982 (bilag 28 til den generelle meddelelse) henviser til en »teoretisk kvote«, og ikke til en faktisk kvote.

190 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen for 1982 atter har erkendt, at der ikke forelå en aftale om salgsmål eller kvoter. Med hensyn til referatet af mødet den 20. august 1982 (bilag 28 til den generelle meddelelse) har sagsøgeren anført, at Kommissionen har fordrejet dens mening ved heraf at udlede, at producenterne blev opfordret til i anden halvdel af 1982 at begrænse deres månedlige salg til den samme procentdel af det samlede marked, som hver af dem havde opnået i de første seks måneder af 1982, eftersom det i referatet anføres, at virksomhederne skulle tilsigte at begrænse deres salgsmål i september til den markedsandel, der var opnået for perioden januar — juni. Sagsøgeren har tilføjet, at det fremgår af tabel 8.4 til beslutningen, at der aldrig blev aftalt nogen regulering af mængderne eller iværksat en sådan regulering for 1982, og at de tal, som de forskellige virksomheder opnåede, ikke faldt sammen med målene. Endelig har sagsøgeren gjort gældende, at Kommissionen med urette — på grundlag af den årlige rapport fra ATO (bilag 72 til den generelle meddelelse) — har anført, at markedsandelene for mellemstore virksomheder, sammenlignet med de foregående år, forblev stabile, eftersom markedsandelene for nogle virksomheder, såsom Linz og Petrofina, ændredes betydeligt.

191 For så vidt angår 1983 har sagsøgeren gjort gældende, at Kommissionen har forvekslet et forslag med en faktisk aftale. Sagsøgeren har anført, at selskabets forslag (bilag 86 til den generelle meddelelse) kun fandtes »acceptabel« af ni af de seksten producenter, og at visse af disse virksomheders »accept« blev gjort betinget, hvilket fremgår af referatet af mødet den 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse). Sagsøgeren udleder heraf, at det er klart, at der aldrig blev indgået nogen faktisk aftale, og at forslaget aldrig kunne have lykkedes og derfor ikke kunne gennemføres. Sagsøgeren har endvidere gjort gældende, at de retningslinjer, der er nævnt i beslutningens 61. betragtning, aldrig blev diskuteret, for så vidt som det drejede sig om et dokument til internt brug, hvilket fremgår af visse bemærkninger i selve notatet. ICI har endelig anført, at eksistensen af en aftale modbevises af uoverensstemmelsen mellem den faktiske produktion og de fastsatte mål. ICI har sammenfattende anført, at i modsætning til Kommissionens opfattelse forøgedes de »fire stores« markedsandele mellem 1980 og 1982, hvilket fremgår af en sammenligning af to tabeller, som Kommissionen har fremlagt (bilag 61 og 87 til den generelle meddelelse).

192 Kommissionen har anført, at der i beslutningens 54. og følgende betragtninger gives en generel fremstilling af den kvoteordning, der var gældende i nogle år, og som sagsøgeren tilsluttede sig.

193 Med hensyn til 1979 har Kommissionen anført, at sagsøgerens deltagelse i en kvoteaftale fremgår af en udateret tabel med overskriften »Producers' Sales to West Europe«, som blev fundet hos ICI (bilag 55 til den generelle meddelelse), hvori der for alle polypropylenproducenter i Vesteuropa er angivet deres omsætning i kilotons for 1976, 1977 og 1978 samt tal i kolonner med overskrifterne »1979 actual« og »revised target 79«. Oplysningerne i dette dokument er af en sådan karakter, at de ikke er kendt af konkurrenterne i en situation med »normal« konkurrence, og dokumentet har således ikke kunnet udarbejdes uden sagsøgerens deltagelse.

194 For så vidt angår 1980 har Kommissionen gjort gældende, at der blev indgået en kvoteaftale. Den har til støtte herfor navnlig henvist til en tabel af 26. februar 1980 med overskriften »Polypropylene — Sales target 1980 (kt)«, der blev fundet hos ATO (bilag 60 til den generelle meddelelse). I denne tabel sammenlignes for alle de vesteuropæiske producenter »1980 target«, »opening suggestions«, »proposed adjustments« og »agreed targets 1980«. Dette dokument viser, hvorledes kvoterne er blevet fastsat. Kommissionens opfattelse underbygges af referatet af to møder i januar 1981 (bilag 17 til den generelle meddelelse), hvorunder salgsmålene blev sammenlignet med de mængder, de enkelte producenter faktisk havde solgt. Kommissionen har understreget, at formålet med kvoteordningen var at stabilisere markedsandelene. Aftalerne er derfor udtrykt i markedsandele, der efterfølgende blev omregnet til mængdemål for at kunne anvendes som referencetal. Var der ikke foretaget en sådan omregning, havde det ikke været muligt at fastslå, fra hvilket tidspunkt en deltager i kartellet skulle bremse sit salg i henhold til aftalerne. Af hensyn hertil var det nødvendigt at fastsætte den totale salgsmængde. Det oprindelige overslag for 1980 viste sig at være for optimistisk, og de totale salgsmængder, der oprindeligt var fastsat, måtte ændres flere gange, således at de mængder, der var tildelt de enkelte virksomheder, blev justeret.

195 Kommissionen har for det første erkendt, at der ikke kunne indgås en endelig kvoteaftale for 1981. Den har imidlertid anført, at producenterne i begyndelsen af 1981 indgik en aftale om et midlertidigt system bestående i at begrænse de månedlige salg til en tolvtedel af 85% af de mængdemål, der var blevet aftalt for 1980, hvilket fremgår af referatet af møder i januar 1981 (bilag 17 til den generelle med-

delelse). For det andet overvågede producenterne indbyrdes deres faktiske salg på månedsbasis, hvilket fremgår af en tabel af 21. december 1981, der blev fundet hos ICI, og som angiver de forskellige producenters månedlige salg i 1981 (bilag 67 til den generelle meddelelse). Desuden mødtes ICI, Shell og Monte ved to lejligheder den 27. maj og 15. juni 1981 med henblik på at diskutere forslag til aftaler om kvoter (bilag 64 til den generelle meddelelse).

196 Med hensyn til 1982 har Kommissionen anført, at der ikke kunne indgås nogen endelig kvoteaftale, på trods af de i denne henseende udviste bestræbelser, hvilket efter dens opfattelse bevises af de forskellige kvoteordninger, der blev opdaget. En midlertidig løsning blev imidlertid fundet i form af en bestemt kurs med hensyn til salgene på grundlag af det foregående års tal. Kommissionen har anført, at eksistensen af drøftelser vedrørende fastsættelse af kvoter fremgår af et stort antal dokumenter. Blandt disse dokumenter skal der først og fremmest henvises til referaterne af møder affattet af ICI, hvoraf det fremgår, at der fandt informationsudveksling sted med hensyn til de solgte mængder (bilag 24, 25 og 26 samt 31, 32 og 33 til den generelle meddelelse). Der skal endvidere henvises til de forskellige planer, der blev fundet hos ICI (bilag 69, 70 og 71 til den generelle meddelelse), og et temmelig omfattende forslag for 1982 hidrørende fra ICI (bilag 70 til den generelle meddelelse). Kommissionen har anført, at to dokumenter (bilag 32 til den generelle meddelelse og bilag 30 til den særlige meddelelse, ICI) viser, at når producenterne ønskede at opnå en forøgelse af deres markedsandele, skulle de angive en begrundelse herfor.

197 Med hensyn til 1983 har Kommissionen anført, at der kunne indgås en kvoteaftale. Kommissionen bygger dette på referater af telefonsamtaler mellem ICI og andre producenter (bilag 74-84 til den generelle meddelelse), som viser, at ICI anmodede producenterne om at meddele deres egne ønsker og forslag med hensyn til, hvilken procentdel der skulle tildeles de øvrige producenter. Kommissionen har endvidere henvist til dokumenterne vedrørende edb-behandling af de således indsamlede oplysninger (bilag 85 til den generelle meddelelse) og til ICI's planer (bilag 86 og 87 til den generelle meddelelse). I flere mødereferater omtales udviklingen i forhandlingerne vedrørende et forslag, der var begrænset til første kvartal af 1983 (bilag 32, 33 og 34 til den generelle meddelelse). Et internt dokument fra Shell (bilag 90 til den generelle meddelelse) viser, at et sådant system blev aftalt for de to første kvartaler af 1983. Dette bekræftes af referatet af mødet den 1. juni 1983 (bilag 40 til den generelle meddelelse). Selv om der ikke heri nævnes kvoter, omtales der en informationsudveksling vedrørende den enkelte producents salg i den foregående måned.

c) Rettens vurdering

198 Det bemærkes, at sagsøgeren deltog fast i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter, hvorunder producenterne drøftede deres salgsmængder og udvekslede oplysninger herom.

199 Samtidig med, at ICI deltog i møderne, fremgår selskabets navn også af forskellige tabeller (bilag 55-66 til den generelle meddelelse), hvis indhold klart viser, at de skulle anvendes til at fastlægge salgsmål. De fleste sagsøgere har i deres svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten indrømmet, at det ikke havde været muligt at opstille de tabeller, der blev fundet hos ICI, ATO og Hercules, på grundlag af statistikker fra Fides-systemet. ICI har i øvrigt i sit svar på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse) vedrørende en af disse tabeller oplyst, at »the source of information for actual historic figures in this table would have been the producers themselves« (»kilden til oplysningerne om faktiske historiske tal i denne tabel må have været producenterne selv«). Kommissionen lagde derfor med rette til grund, at oplysningerne i tabellerne vedrørende sagsøgeren var givet af selskabet i forbindelse med de møder, det deltog i.

200 Med det ordvalg, der er anvendt i tabellerne vedrørende 1979 og 1980, som Kommissionen har fremlagt (som f.eks. »revised target«, »opening suggestions«, »proposed adjustments« og »agreed targets«), kan det lægges til grund, at der blev opnået enighed mellem producenterne.

201 Hvad nærmere angår 1979 finder Retten det på grundlag af referatet af mødet den 26. og 27. september 1979 (bilag 12 til den generelle meddelelse) og den udaterede tabel med overskriften »Producers' Sales to West Europe«, der blev fundet hos ICI (bilag 55 til den generelle meddelelse), og hvori der for alle de vesteuropæiske polypropylenproducenter er angivet deres omsætning i kilotons for 1976, 1977 og 1978 samt tal i kolonnerne »1979 actual«, »revised target« og »79«, at der ved mødet var enighed om, at kvoteordningen i årets tre sidste måneder måtte strammes op. Det fremgår således af ordet »tight« sammenholdt med begrænsningen af salget til 80% af 1/12 af det fastsatte årlige salg, at den oprindeligt fastlagte ordning for 1979 måtte strammes op i de tre sidste måneder. Denne fortolkning af

referatet underbygges af den nævnte tabel, fordi denne tabel under overskriften »79« i sidste kolonne til højre for kolonnen »revised target« indeholder tal, der må svare til de oprindeligt fastsatte kvoter. Kvoterne måtte begrænses, fordi de var fastlagt på grundlag af en for optimistisk vurdering af markedet, således som det også var tilfældet for 1980. Disse konstateringer påvirkes ikke af, at ICI — som nævnt i beslutningens 31. betragtning, tredje afsnit — henviste til en ordning, »der var blevet foreslået eller vedtaget i Zürich, og som gik ud på at begrænse det månedlige salg til 80% af det gennemsnitlige salg i årets første otte måneder«. Denne henvisning sammenholdt med 54. betragtning til beslutningen må netop forstås således, at der tidligere var fastsat salgsmål for det månedlige salg i de første otte måneder af 1979.

202 Hvad angår 1980 finder Retten, at det af den tabel af 26. februar 1980, der blev fundet hos ATO (bilag 60 til den generelle meddelelse), og som indeholder en kolonne med overskriften »agreed targets 1980«, samt af referaterne af møderne i januar 1981 (bilag 17 til den generelle meddelelse), hvorunder producenterne, herunder sagsøgeren, sammenlignede de faktisk solgte mængder (»Actual kt«) med de fastlagte mål (»Target kt«), fremgår, at der for hele året var fastsat salgsmål. Endvidere bekræftes disse dokumenter af en tabel af 8. oktober 1980 (bilag 57 til den generelle meddelelse), hvori to kolonner sammenlignes, den ene med oplysninger om »1980 Nameplate Capacity« og den anden med »1980 Quota« for de forskellige producenter.

203 For så vidt angår forskellene mellem de tal, der i tabellerne er angivet som »kvoter«, bemærkes, dels at de er beskedne, dels at de skyldes justeringerne i de mængder, der svarede til de markedsandele, som var tildelt producenterne. En sådan justering, der var nødvendig på grund af ændringer i det samlede marked, må anses for et normalt led i et kvotesystem, når deltagerne i systemet begår en fejl med hensyn til vurderingen af den samlede efterspørgsel, således som det i denne sag var tilfældet vedrørende 1980.

204 Med hensyn til 1981 bemærkes, at det over for producenterne er gjort gældende, at de deltog i forhandlingerne med henblik på at nå frem til en kvoteaftale for dette år, at de i forbindelse hermed gav meddelelse om deres ønskede salgsmængder, og at de som en midlertidig foranstaltning, indtil der blev indgået en sådan aftale, blev enige om i februar og marts 1981 at reducere deres månedlige salg til 1/12 af 85% af det »mål«, der var aftalt for 1980, at de for resten af året påtog sig den samme teoretiske kvote som i det foregående år, at de hver måned gav oplysninger om deres salg ved møderne, og at de kontrollerede, at deres salg lå inden for den tildelte teoretiske kvote.

205 At der fandt forhandlinger sted mellem producenterne med henblik på at indføre en kvoteordning, og at de under disse forhandlinger meddelte deres »ønskede mængder«, bekræftes af forskellige dele af bevismaterialet, bl.a. tabeller, hvori der for hver producent angives faktisk omsætning (»actual«) og »targets« for 1979 og 1980 samt »aspirations« for 1981 (bilag 59, 60 og 61 til den generelle meddelelse), en tabel, der er affattet på italiensk, og hvori der for hver producent angives vedkommendes kvote for 1980, andre producenters forslag med hensyn til, hvilken kvote vedkommende skulle tildeles for 1981, og producentens egne »ambitions« for 1981 (bilag 62 til den generelle meddelelse) samt et internt notat fra ICI (bilag 63 til den generelle meddelelse), hvori der er en beskrivelse af udviklingen i forhandlingerne, og hvori det anføres:

»Taking the various alternatives discussed at yesterday's meeting we would prefer to limit the volume to be shared to no more than the market is expected to reach in 1981, say 1.35 million tonnes. Although there has been no further discussion with Shell, the four majors could set the lead by accepting a reduction in their 1980 target market share of about 0.35% provided the more ambitious smaller producers such as Solvay, Saga, DSM, Chemie Linz, Anic / SIR also tempered their demands. Provided the majors are in agreement the anomalies could probably be best handled by individual discussions at Senior level, if possible before the meeting in Zurich.«

(»Af de forskellige alternativer, der blev drøftet på mødet i går, vil vi foretrække, at den mængde, der skal fordeles, begrænses til det forventede marked i 1981, dvs. 1,35 mio. tons. Selv om der ikke har været yderligere forhandlinger med Shell, kunne de fire store gå foran og acceptere en reduktion i deres mål for markedsandelen i 1980 på ca. 0,35% under forudsætning af, at de mere ambitiøse blandt de mindre producenter som Solvay, Saga, DSM, Chemie Linz og Anic / SIR også

nedsætter deres krav. Såfremt de store er enige, kan problemerne sikkert bedst løses ved individuelle drøftelser på chef-niveau, helst inden mødet i Zürich.«)

Dette dokument er vedlagt en opstilling med forslag til kompromis, hvori den enkelte producents resultat sammenlignes med 1980 (»% of 1980 target«).

206 Det fremgår af referatet af møderne i januar 1981, at det som en midlertidig foranstaltning blev vedtaget, at det månedlige salg i februar og marts 1981 skulle reduceres til 1/12 af 85% af det mål, der var aftalt for det foregående år. Det anføres således i referatet:

»In the meantime (February-March) monthly volume would be restricted to 1/12 of 85% af the 1980 target with a freeze on customers.«

(»I mellemtiden (februar — marts) reduceres det månedlige salg til 1/12 af 85% af målet for 1980, og der lukkes for tilgang af kunder.«)

Sagsøgeren kan ikke gøre gældende, at en så præcis angivelse udgør en generel tilskyndelse.

207 Det forhold, at producenterne for resten af året påtog sig den samme teoretiske kvote som i det foregående år og kontrollerede, at deres salg lå inden for denne kvote, ved hver måned at udveksle oplysninger om deres salg, er bevist ved tre dokumenter i sammenhæng. Det drejer sig for det første om en tabel af 21. december 1981 (bilag 67 til den generelle meddelelse), hvori der for hver producent er angivet salget opdelt på måneder, og de sidste tre kolonner vedrørende november og december samt årets samlede salg er tilføjet i hånden. Endvidere drejer det sig om en udateret tabel, der er affattet på italiensk, med overskriften »Scarti per società« (»Fravigelser opdelt på selskaber« (bilag 65 til den generelle meddelelse)). I tabellen, der blev fundet hos ICI, sammenlignes for hver producent for perioden januar — december 1981 tallene for faktisk salg (»actual«) med de teoretiske tal (»theoretic«). Endelig drejer det sig om en udateret tabel, der blev fundet hos ICI (bilag 68 til den generelle meddelelse). Heri sammenlignes den enkelte producents

omsætning og markedsandel i perioden januar — november 1981 med de tilsvarende tal for 1979 og 1980, og på grundlag heraf er der udarbejdet en prognose for slutningen af året.

208 Den første tabel viser således, at producenterne udvekslede oplysninger om deres månedlige salg. Når dette sammenholdes med sammenligningerne mellem disse tal og de faktiske tal for 1980 — som foretages i de to andre tabeller, der vedrører samme periode — underbygger det forhold, at producenterne på denne måde udvekslede oplysninger, som en erhvervsdrivende normalt behandler strengt fortroligt, beslutningens konklusioner.

209 At sagsøgeren deltog i disse forskellige handlinger fremgår dels af, at selskabet deltog i møder, hvorunder disse handlinger blev foretaget, navnlig møderne i januar 1981, dels af, at selskabets navn nævnes i de ovennævnte dokumenter. Det bemærkes i øvrigt, at ICI i sit svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten — som andre sagsøgere har henvist til i deres svar — om nogle af tallene i disse tabeller har oplyst, at det ikke havde været muligt at udlede dem af statistikkerne fra Fides-systemet.

210 For så vidt angår 1982 bemærkes, at det over for producenterne er gjort gældende, at de deltog i forhandlingerne med henblik på at nå frem til en kvoteaftale for dette år, at de i forbindelse hermed gav meddelelse om deres ønskede salgsmængder, at de — da der ikke blev indgået en endelig aftale — ved møderne orienterede om deres månedlige omsætning i første halvår, som blev sammenlignet med den procentvise andel af salget i det foregående år, og at de i andet halvår bestræbte sig på at begrænse deres månedlige salg til den procentvise markedsandel i årets første halvdel.

211 Det forhold, at der fandt forhandlinger sted mellem producenterne med henblik på at indføre en kvoteordning, og at de i forbindelse hermed udvekslede oplysninger om deres ønsker, bekræftes for det første af et dokument med overskriften

»Scheme for discussions 'quota system 1982'« (bilag 69 til den generelle meddelelse), hvori der for alle de virksomheder, beslutningen er rettet til, med undtagelse af Hercules, er angivet den mængde, som de hver især mente at have ret til, og for nogle producenter (alle med undtagelse af Anic, Linz, Petrofina, Shell og Solvay) den mængde, der efter deres opfattelse skulle tildeles de andre producenter. For det andet drejer det sig om et notat fra ICI med overskriften »Polypropylene 1982, Guidelines« [bilag 70, litra a), til den generelle meddelelse], hvori ICI analyserer de igangværende forhandlinger. For det tredje er der tale om en tabel af 17. februar 1982 [bilag 70, litra b), til den generelle meddelelse], hvori de forskellige forslag til fordeling af salget sammenlignes — i det ene af disse forslag, der har overskriften »ICI Original Scheme«, foretages der af Monte i en anden, håndskrevet tabel mindre ændringer i en kolonne med overskriften »Milliavacca 27/1/82« [det er navnet på en medarbejder hos Monte; bilag 70, litra c), til den generelle meddelelse]. Endelig er der tale om en tabel, der er affattet på italiensk (bilag 71 til den generelle meddelelse), og som indeholder et komplekst forslag (beskrevet i beslutningens 58. betragtning, tredje afsnit in fine).

212 Der er ført bevis for de foranstaltninger, der blev truffet i første halvår, ved referatet af mødet den 13. maj 1982 (bilag 24 til den generelle meddelelse), hvori det anføres:

»To support the move a number of other actions are needed a) limit sales volume to some agreed prop. of normal sales.«

[»For at støtte prisforhøjelsen må der træffes en række andre foranstaltninger a) begrænse salget til en vis aftalt del af det normale salg.«]

At disse foranstaltninger blev gennemført, bekræftes af referatet af mødet den 9. juni 1982 (bilag 25 til den generelle meddelelse), der er vedlagt en tabel, hvori der for hver producent er angivet det faktiske tal (»actual«) for salget i januar — april 1982 sammenlignet med et teoretisk tal »based on 1981 av[erage] market share«, af referatet af mødet den 20. og 21. juli 1982 (bilag 26 til den generelle meddelelse), for så vidt angår perioden januar — maj 1982, og af referatet af mødet den 20. august 1982 (bilag 28 til den generelle meddelelse), for så vidt angår perioden januar — juli 1982. I denne henseende skyldes den teoretiske karakter af den kvote, der er anvendt som reference med henblik på sammenligningen med de

faktiske månedlige salg, den omstændighed, at der ikke kunne aftales nogen kvote for hele 1981, men dette berøver ikke denne sammenligning dens betydning som metode til at overvåge begrænsningen af de månedlige salg under henvisning til det foregående år.

213 De foranstaltninger, der blev truffet for andet halvår, er bevist ved referatet af mødet den 6. oktober 1982 (bilag 31 til den generelle meddelelse), hvori det anføres: »In October this would also mean restraining sales to the Jan / June achieved market share of a market estimated at 100 kt« og »Performance against target in September was reviewed« (»I oktober vil dette indebære, at salget begrænses til den markedsandel, der blev opnået fra januar til juli, på grundlag af et forventet marked på 100 kt«) og (»De resultater, der var opnået i september, blev vurderet i forhold til målet«). Dette referat er vedlagt en tabel med overskriften »September provisional sales versus target (based on Jan-June market share applied to demand est(imated) at 120 kt)« — (»Foreløbigt salg i september i forhold til målet (beregnet på grundlag af markedsandelen i januar til juni ud fra en forventet efterspørgsel på 120 kt)«). Det bekræftes af referatet af mødet den 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse), at disse foranstaltninger blev opretholdt. Referatet er vedlagt en tabel, hvori det faktiske salg i november 1982 (»Actual«) sammenlignes med teoretiske tal (»Theoretical«) beregnet på grundlag af »J-June % of 125 kt«.

214 For så vidt angår 1981 og de to halvår af 1982 finder Retten, at Kommissionen af det forhold, at der ved de regelmæssige møder var en gensidig kontrol af, at der blev gennemført et system med begrænsning af det månedlige salg på grundlag af salget i en tidligere periode, med rette har udledt, at dette system var vedtaget af mødedeltagerne.

215 For så vidt angår 1983 bemærkes, at det fremgår af de dokumenter, Kommissionen har fremlagt (bilag 33, 85 og 87 til den generelle meddelelse), at polypropylenproducenterne i slutningen af 1982 og begyndelsen af 1983 drøftede en kvoteordning

for 1983, at sagsøgeren deltog i de møder, hvor disse drøftelser fandt sted, og at selskabet i denne forbindelse gav oplysninger om sit salg.

216 Sagsøgeren deltog således i forhandlingerne med henblik på at nå frem til en kvoteordning for 1983.

217 Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt forhandlingerne faktisk førte til et resultat med hensyn til de to første kvartaler af 1983, således som det anføres i beslutningen (63. betragtning, tredje afsnit, og 64. betragtning), bemærkes, at det fremgår af referatet af mødet den 1. juni 1983 (bilag 40 til den generelle meddelelse), at sagsøgeren ved mødet oplyste sin omsætning i maj måned på samme måde som ni andre virksomheder. Endvidere anføres følgende i referatet af et internt møde i Shell-koncernen den 17. marts 1983 (bilag 90 til den generelle meddelelse):

»... and would lead to a market share of approaching 12% and well above the agreed Shell target of 11%. Accordingly the following reduced sales targets were set and agreed by the integrated companies«.

(»... og ville føre til en markedsandel, der nærmer sig 12% og ligger en del over Shell's aftalte mål på 11%. Følgende reducerede salgsmål blev fastsat af og aftalt med selskaberne i koncernen«).

De nye mængder er angivet, og herefter anføres følgende:

»this would be 11.2% of a market of 395 kt. The situation will be monitored carefully and any change from this agreed plan would need to be discussed beforehand with the other PIMS members«.

(»dette vil svare til 11,2% af et marked på 395 kt. Situationen følges nøje, og enhver ændring i den aftalte plan skal først drøftes med de andre PIMS-medlemmer«).

218 Retten finder, at Kommissionen ved at sammenholde disse to dokumenter med rette har udledt, at forhandlingerne mellem producenterne førte til indførelse af en kvoteordning. Det interne notat fra Shell-koncernen viser således, at virksomheden anmodede sine nationale salgsselskaber om at begrænse deres salg, ikke for at begrænse Shell-koncernens samlede salgsmængde, men for at begrænse koncernens samlede markedsandel til 11%. En sådan begrænsning, der er udtrykt i form af markedsandel, kan kun forklares med, at der fandtes en kvoteordning. Endvidere indeholder referatet af mødet den 1. juni 1983 et yderligere indicium for en sådan ordning, idet formålet med udveksling af oplysninger om producenternes månedlige salg først og fremmest må være at kontrollere, at de påtagne forpligtelser overholdes.

219 Endvidere bemærkes, at de 11% ikke kun optræder som Shell's markedsandel i selskabets interne notat, men også i to andre dokumenter: et internt notat fra ICI, hvori dette selskab anfører, at Shell foreslår denne andel for sig selv, Hoechst og ICI (bilag 87 til den generelle meddelelse), og et af ICI udarbejdet referat af et møde den 29. november 1982 mellem ICI og Shell, hvorunder nævnte forslag blev omtalt på ny (bilag 99 til den generelle meddelelse).

220 Det tilføjes, at Kommissionen med rette kunne antage, at de forskellige foranstaltninger til begrænsning af salget var led i en kvoteordning, idet disse havde samme formål, nemlig at begrænse presset på priserne som følge af udbudsoverskuddet.

221 Endvidere bemærkes, at sagsøgerens argumentation ikke går ud på direkte at påvise, at selskabet ikke deltog i fastsættelsen af salgsmål, men at påvise, at producenterne ikke overholdt disse mål, hvilket skulle afkræfte, at de var blevet fastsat.

Hertil bemærkes, at der i beslutningen er taget hensyn til, at salgsmålene ikke blev overholdt, hvilket viser, at det i den anfægtede retsakt ikke til støtte for, at sagsøgeren deltog i fastsættelsen af salgsmål, gøres gældende, at selskabet gennemførte resultatet af drøftelserne vedrørende salgsmål.

222 Herudover bemærkes, at sagsøgeren ved at deltage i møder, hvorunder forskellige producenter blev kritiseret for ikke at have overholdt indgåede aftaler, deltog i denne kritik og herved har udøvet pression over for disse producenter.

223 Endvidere bemærkes, at Kommissionen ikke til støtte for sine bevismæssige konstateringer har måttet påberåbe sig dokumenter, der ikke er nævnt i meddelelserne om klagepunkter, eller som den ikke har fremsendt til sagsøgeren.

224 Kommissionen findes herefter at have ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren var blandt de polypropylenproducenter, der blev enige om de salgsmål for 1979, 1980 og første halvår af 1983 og i 1981 og 1982 om den begrænsning af deres månedlige salg på grundlag af salget i en tidligere periode, som er nævnt i beslutningen, og som var led i en kvoteordning.

F — Sammenfatning

225 Det fremgår af det foregående, at Kommissionen i tilstrækkeligt omfang har godtgjort de bevismæssige konstateringer, som den har foretaget mod sagsøgeren i den anfægtede retsakt, og at Kommissionen derfor i modsætning til det af sagsøgeren anførte har overholdt reglerne om bevisbyrden. Det følger endvidere heraf, at Kommissionen ikke har truffet en forhastet og forudindtaget afgørelse på grundlag af det bevismateriale, som den har fremlagt til støtte for sine bevismæssige konstateringer.

2. *Anvendelsen af EØF-traktatens artikel 85, stk. 1*

A — Retlig kvalifikation

a) Den anfægtede retsakt

226 Det anføres i beslutningen (81. betragtning, første afsnit), at hele det kompleks af planer og ordninger, der blev vedtaget inden for rammerne af systemet med regelmæssige og institutionaliserede møder, må betragtes som en enkelt uafbrudt »aftale« efter artikel 85, stk. 1.

227 I den foreliggende sag deltog producenterne ved at tilslutte sig en fælles plan om at regulere priser og leverancer på polypropylenmarkedet i en overordnet rammeaftale, der blev udmøntet i en række mere detaljerede delaftaler, som blev udarbejdet fra tid til anden (beslutningens 81. betragtning, tredje afsnit).

228 Det anføres videre i beslutningen (82. betragtning, første afsnit), at der ved den detaljerede udmøntning af den overordnede plan på mange områder blev opnået udtrykkelig enighed, som f.eks. ved de individuelle prisinitiativer og de årlige kvoteordninger. I nogle tilfælde nåede producenterne måske ikke til bred enighed om en definitiv ordning, f.eks. for så vidt angår kvoterne for 1981 og 1982. Deres vedtagelse af midlertidige foranstaltninger, herunder udveksling af oplysninger og sammenligningen af det faktiske månedlige salg med resultaterne i en tidligere referenceperiode, må dog ikke blot betragtes som en udtrykkelig aftale om at indføre og gennemføre sådanne foranstaltninger, men også som en stiltiende aftale om så vidt muligt at opretholde producenternes respektive stilling på markedet.

229 Hvad særligt angår initiativet i december 1977 anføres det i beslutningen (82. betragtning, tredje afsnit), at producenter som Hercules, Hoechst, ICI, Linz, Rhône-Poulenc, Saga og Solvay selv over for kunder på EATP-møderne fremhævede behovet for samordnede foranstaltninger for at opnå prisforhøjelser. Der foregik yderligere kontakter mellem producenterne om prispolitik uden for EATP-møderne. I lyset af disse kontakter, der indrømmes at have fundet sted, er Kommissionen af den opfattelse, at der lå en konkret prisaftale bag den omstændighed, at en eller flere producenter klagede over en alt for lav rentabilitet og foreslog fælles

foranstaltninger, mens de øvrige gav udtryk for »støtte« hertil. Kommissionen tilføjer, at selv om der ikke havde fundet yderligere kontakter sted, ville dette stadig væk indicere, at der forelå en tilstrækkelig bred enighed til, at der var tale om en aftale efter artikel 85, stk. 1.

230 Endvidere anføres det i beslutningen, at den omstændighed, at producenterne naturligvis ikke alle kunne være til stede ved samtlige møder, ikke ændrer ved den konklusion, at der her er tale om én uafbrudt aftale. Alle »initiativer« måtte nødvendigvis planlægges og iværksættes over flere måneder, og hvad angår den enkelte producents deltagelse i disse initiativer gør det ingen større forskel, om vedkommende var til stede ved alle møder eller ej (beslutningens 83. betragtning, første afsnit).

231 Ifølge beslutningen (86. betragtning, første afsnit) måtte iværksættelsen af kartellet anses for en »aftale« i henhold til artikel 85, stk. 1, eftersom det var baseret på en fælles, detaljeret plan.

232 »Aftaler« og »samordnet praksis« er ifølge beslutningen (86. betragtning, andet afsnit) to forskellige begreber, men der kan være tilfælde, hvor der i en hemmelig forståelse indgår elementer af begge former for ulovligt samarbejde.

233 Det anføres videre, at »samordnet praksis« er en form for samarbejde mellem virksomheder, der — uden at have nået det stadium, hvor en egentlig aftale er indgået — bevidst erstatter den risiko, der er forbundet med normal konkurrence, med et praktisk samarbejde (86. betragtning, tredje afsnit).

234 Ifølge beslutningen (87. betragtning, første afsnit) blev det særskilte begreb »samordnet praksis« indføjet i traktaten for at forhindre, at virksomheder omgår artikel 85, stk. 1, ved at foretage en form for konkurrencebegrænsende samordning, der ikke kan betragtes som en egentlig aftale, f.eks. ved forinden at underrette hinanden om, hvilken holdning de hver især vil indtage, således at hver enkelt part i sin kommercielle adfærd kan handle ud fra sin viden om, at konkurrenterne vil følge

samme adfærd (jf. Domstolens dom af 14.7.1972, sag 48/69, ICI mod Kommissionen, Sml. s. 151, org. ref.: Rec. s. 619).

235 Domstolen fastslog i dom af 16. december 1975 (forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, Suiker Unie mod Kommissionen, Sml. s. 1663), at de kriterier for koordinering og samarbejde, som den har opstillet i sin praksis, og hvorefter det på ingen måde kræves, at der udarbejdes en egentlig »plan«, skal forstås ud fra den grundtanke, der ligger bag traktatens konkurrencebestemmelser, og hvorefter enhver virksomhed uafhængigt skal tage stilling til den politik, den vil føre på det fælles marked. Selv om dette krav om uafhængighed ganske vist ikke udelukker, at virksomhederne kan foretage de nødvendige tilpasninger til deres konkurrenters konstaterede eller forventede adfærd, forhindrer det imidlertid enhver direkte eller indirekte kontakt mellem virksomheder, som har til formål eller til følge enten at påvirke en aktuel eller potentiel konkurrents adfærd på markedet eller at informere denne om den adfærd, som den pågældende virksomhed selv har besluttet sig til — eller påtænker — at indtage på markedet (beslutningens 87. betragtning, andet afsnit). En konkret adfærd kan således — som en form for »samordnet praksis« — være omfattet af artikel 85, stk. 1, selv om parterne ikke forinden er nået til enighed om en fælles plan, der fastlægger deres nærmere adfærd på markedet, men vedtager eller tilslutter sig fælles foranstaltninger, der fremmer koordineringen af deres kommercielle adfærd (beslutningens 87. betragtning, tredje afsnit, første pkt.).

236 Endvidere anføres det i beslutningen (87. betragtning, tredje afsnit, tredje pkt.), at det i et komplekst kartel desuden er muligt, at nogle producenter på et givet tidspunkt ikke giver udtryk for en egentlig tilslutning til en bestemt foranstaltning, der er vedtaget af de andre, men ikke desto mindre udtrykker generel støtte til den pågældende plan og indretter deres adfærd herefter. I visse henseender kan det vedvarende samarbejde og den vedvarende forståelse mellem producenterne om gennemførelse af den overordnede plan derfor have nogle af de kendetegn, der er karakteristiske for samordnet praksis (beslutningens 87. betragtning, tredje afsnit, femte pkt.).

237 Betydningen af begrebet »samordnet praksis« beror således ifølge beslutningen (87. betragtning, fjerde afsnit) i mindre grad på en sondring mellem dette begreb og begrebet »aftale« end på en sondring mellem de former for samordning, der er

omfattet af artikel 85, stk. 1, og den simple parallelle adfærd, der ikke er forbundet med nogen samordning. I denne sag er det derfor mindre væsentligt at fastslå samarbejdets præcise karakter.

238 Endelig anføres det i beslutningen (88. betragtning, første og andet afsnit), at de fleste af producenterne under den administrative procedure hævdede, at deres adfærd i forbindelse med de påståede prisinitiativer ikke beroede på nogen aftale efter artikel 85 (jf. 84. betragtning til beslutningen), og at der heller ikke ud fra deres adfærd var grundlag for at fastslå, at der var tale om en samordnet praksis. Dette begreb forudsætter ifølge producenterne »åbenlyse handlinger« på markedet, og i den foreliggende sag er der slet ikke tale om sådanne handlinger, da der aldrig blev udsendt prislister eller »målpriser« til kunderne. Dette argument afvises i beslutningen. Havde det i denne sag været nødvendigt at påberåbe sig beviser for en samordnet praksis, ville kravet om, at deltagerne skulle have taget visse skridt for at nå deres fælles mål, fuldt ud være opfyldt. De forskellige prisinitiativer er klart dokumenteret. Det kan heller ikke benægtes, at de enkelte producenter traf parallelle foranstaltninger for at iværksætte dem. De skridt, producenterne tog såvel individuelt som samlet, fremgår klart af det foreliggende bevismateriale: mødereferater, interne memoranda, instrukser og rundskrivelser til salgskontorer samt skrivelser til kunder. Det er helt irrelevant, om de »offentliggjorde« prislister. Prisinstrukserne er i sig selv ikke blot det bedste bevis for de foranstaltninger, de enkelte producenter traf for at virkeliggøre det fælles mål, men ud fra deres indhold og tidspunktet for deres udsendelse er de også bevis for en forståelse mellem dem.

b) Parternes argumenter

239 Sagsøgeren har bestridt Kommissionens synspunkt, hvorefter — selv om det er muligt at sondre mellem begreberne aftale og samordnet praksis — spørgsmålet mht. genstanden for beviset ikke berøres væsentligt. Ifølge sagsøgeren, som herved har henvist til generaladvokat Gand's forslag til afgørelse i kininsagerne (Domstolens dom af 15.7.1970, sag 41/69, ACF Chemiefarma mod Kommissionen, Sml. s. 107; org. ref.: Rec. s. 661), er sondringen mellem de begreber ikke af »ringe betydning«, navnlig for så vidt angår genstanden for beviset.

240 Sagsøgeren har anført, at for at godtgøre eksistensen af en aftale er det ikke alene nødvendigt at godtgøre eksistensen af en enighed, men også af en tilstrækkelig

forpligtelse med hensyn til denne aftales formål og en tilstrækkelig grad af gensidig forpligtelse. ICI har erkendt eksistensen af ensidige forpligtelser, som blev genspejlet i virksomhedernes gentagelse af deres personlige forpligtelse under møderne. Selskabet har imidlertid gjort gældende, at Kommissionen ikke af disse forpligtelser kan udlede nogen som helst viljesoverensstemmelse, idet forpligtelsernes ensidige karakter tværtimod beviser manglen på enhver forudgående generel forpligtelse og manglen på enighed.

241 Ifølge sagsøgeren forudsætter en samordnet praksis, at der udvises en adfærd af deltagerne på markedet, hvilket klart fremgår af ordet »praksis«. Kommissionen har imidlertid ikke godtgjort eksistensen af en sådan adfærd, der ikke kan udgøres af fremsendelsen af interne prisinstrukser til salgsafdelingerne, således som Kommissionen har hævdet, eftersom disse instrukser sjældent meddeltes kunderne, og eftersom ICI praktisk taget ikke offentliggjorte nogen listepriser, idet disse sædvanligvis var bestemt til internt brug.

242 Kommissionen har derimod anført, at det er af underordnet betydning, om en forståelse eller et kartel retligt kvalificeres som en aftale eller en samordnet praksis i henhold til EØF-traktatens artikel 85, og om dette samarbejde indeholder elementer fra det ene eller det andet. Kommissionen har i denne forbindelse anført, at ordene »aftale« og »samordnet praksis« omfatter de forskellige typer af adfærd, hvorved konkurrenter påtager sig en gensidig begrænsning i deres handlefrihed på markedet med udgangspunkt i direkte eller indirekte kontakter mellem dem i stedet for helt selvstændigt at fastlægge deres fremtidige konkurrencepolitik.

243 Kommissionen har videre anført, at formålet med at anvende de forskellige begreber i artikel 85 er at forbyde enhver form for samarbejde og ikke at angive, at de skal behandles forskelligt. Det er derfor uden betydning at fastlægge, hvor skillelinjen skal drages mellem de forskellige begreber, der skal omfatte enhver form for forbudt adfærd. Grunden til, at begrebet »samordnet praksis« er medtaget i artikel 85, er, at bestemmelsen — ud over aftaler — skal omfatte de former for samarbejde, som kun er udtryk for en form for faktisk samordning eller praktisk samarbejde, men som alligevel kan virke konkurrencefordrejende (Domstolens dom af 14.7.1972, sag 48/69, a. st., præmis 64, 65 og 66).

244 Kommissionen har gjort gældende, at det fremgår af Domstolens praksis (dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 173 og 174), at hensigten er at forbyde enhver direkte eller indirekte kontakt mellem virksomheder, som har til formål eller til følge enten at påvirke en aktuel eller potentiel konkurrents adfærd på markedet eller at informere denne om den adfærd, den pågældende virksomhed selv har besluttet sig til — eller påtænker — at indtage på markedet. Der kan således foreligge en samordnet praksis, allerede fordi der er kontakt mellem konkurrenter, selv om denne kontakt endnu ikke har givet sig udslag i nogen adfærd på markedet.

245 Det er Kommissionens opfattelse, at der er tale om samordnet praksis, når der er en samordning med det formål at begrænse virksomhedernes selvbestemmelsesret i forhold til hinanden, også selv om der ikke er konstateret en faktisk adfærd på markedet. Det er i virkeligheden et spørgsmål om betydningen af ordet »praksis«. Kommissionen kan ikke støtte sagsøgerens opfattelse, hvorefter dette ord skal forstås snævert som »adfærd på markedet«. Efter Kommissionens opfattelse kan der ved ordet forstås den blotte deltagelse i kontakter, når disse har til formål at begrænse virksomhedernes selvbestemmelsesret.

246 Kommissionen har videre anført, at hvis det, for at der er tale om en samordnet praksis, er en forudsætning, således som sagsøgeren har gjort gældende, at begge forhold foreligger — samordning og adfærd på markedet — vil mange former for praksis, som har til formål, men ikke nødvendigvis til følge, at fordreje konkurrencen på det fælles marked, falde uden for artikel 85's anvendelsesområde. Dette fører således til, at man ophæver virkningen af en del af artikel 85. Hertil kommer, at sagsøgerens opfattelse ikke er i overensstemmelse med Domstolens praksis vedrørende begrebet samordnet praksis (dom af 14.7.1972, sag 48/69, a. st., præmis 66, af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 26, og af 14.7.1981, sag 172/80, Züchner, Sml. s. 2021, præmis 14). Når der i disse domme i alle tilfælde nævnes praksis på markedet, er der ikke tale om det forhold, der udgør overtrædelsen — således som sagsøgeren har anført — men om det forhold, hvoraf der kan udledes en samordning. Ifølge Domstolens praksis kræves der ikke en faktisk adfærd på markedet. Det kræves kun, at virksomhederne har taget kontakt med hinanden på en sådan måde, at de giver afkald på den nødvendige selvbestemmelsesret.

247 Ifølge Kommissionen er det således ikke en nødvendig forudsætning for, at der foreligger en overtrædelse af artikel 85, at virksomhederne i deres praksis har gennemført det, de er blevet enige om. Gerningsindholdet i artikel 85, stk. 1, er fuldt ud realiseret, når virksomhederne har til hensigt at erstatte den risiko, der er forbundet med normal konkurrence, med et samarbejde, og denne hensigt er udmøntet i en samordning, således at der ikke nødvendigvis efterfølgende skal være konstateret en vis adfærd på markedet.

248 For så vidt angår beviset, har Kommissionen heraf udledt, at aftalen og den samordnede praksis kan bevises ved hjælp af direkte eller indirekte beviser. Det er i denne sag ikke nødvendigt at benytte indirekte beviser, som f.eks. parallel adfærd på markedet, idet Kommissionen har direkte bevis for en hemmelig forståelse, navnlig i mødereferaterne.

249 Kommissionen har afslutningsvis konkluderet, at den var berettiget til at kvalificere den konstaterede overtrædelse principalt som en aftale og subsidiært, for så vidt der er behov herfor, som en samordnet praksis.

250 Hvad angår eksistensen af en aftale har Kommissionen gjort gældende, at producenterne gentagne gange viste deres tilslutning, og det er ikke nødvendigt at tage hensyn til den omstændighed, at graden af støtte fra visse producenter kan have varieret i løbet af perioden. Tilslutningen kom til udtryk i producenternes prisinstrukser, navnlig ICI's, hvilket bekræftede, at aftalerne faktisk var indgået.

c) Rettens vurdering

251 Det bemærkes, at Kommissionen — i modsætning til, hvad sagsøgeren har anført — har kvalificeret hvert af de forhold, der er påberåbt over for sagsøgeren, enten som aftale eller som samordnet praksis i henhold til EØF-traktatens artikel 85, stk. 1. Det fremgår således af beslutningens 80. betragtning, andet afsnit, jf. 81. betragtning, tredje afsnit, og 82. betragtning, første afsnit, at Kommissionen principalt har kvalificeret hvert af forholdene som »aftale«.

252 Tilsvarende fremgår det af beslutningens 86. betragtning, andet og tredje afsnit, jf. 87. betragtning, tredje afsnit, og 88. betragtning, at Kommissionen subsidiært har kvalificeret de forskellige elementer i overtrædelsen som »samordnet praksis«, enten fordi det på grundlag af disse ikke kunne fastslås, at parterne forinden var nået til enighed om en fælles plan, der fastlagde deres nærmere adfærd på markedet, men dog at de havde vedtaget eller tilsluttet sig samordnede foranstaltninger, der skulle fremme koordineringen af deres politik, eller fordi det på grundlag af disse og som følge af kartellets komplekse karakter med hensyn til nogle af producenterne ikke kunne anses for bevist, at de på et givet tidspunkt havde givet udtryk for en egentlig tilslutning til en bestemt foranstaltning, der var vedtaget af de andre, men ikke desto mindre havde udtrykt generel støtte til den pågældende plan og indrettet deres adfærd herefter. Det konkluderes således i beslutningen, at det vedvarende samarbejde og den vedvarende forståelse mellem producenterne om gennemførelsen af den overordnede plan derfor i visse henseender kunne have nogle af de kendetegn, der er karakteristiske for samordnet praksis.

253 Det bemærkes, at det fremgår af Domstolens praksis, at det, for at der er tale om en aftale i henhold til EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, er tilstrækkeligt, at de pågældende virksomheder har givet udtryk for en fælles vilje til at optræde på markedet på en bestemt måde (jf. dom af 15.7.1970, sag 41/69, a. st., præmis 112, og af 29.10.1980, forenede sager 209/78-215/78 og 218/78, Heintz van Landewyck mod Kommissionen, Sml. s. 3125, præmis 86). Kommissionen kunne derfor med rette anse enigheden mellem sagsøgeren og andre polypropylenproducenter, som der er ført tilstrækkeligt bevis for, og som omfattede mindstepriser i 1977, prisinitiativer, foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne, salgsmål for 1979 og 1980 og første halvdel af 1983 samt foranstaltninger med henblik på at begrænse det månedlige salg på grundlag af salget i en tidligere periode i 1981 og 1982, for aftaler i henhold til EØF-traktatens artikel 85, stk. 1.

254 Da Kommissionen har ført tilstrækkeligt bevis for, at virkningerne af prisinitiativerne fortsatte til november 1983, er det med rette, at den fastslog, at overtrædelsen mindst vedvarede til november 1983. Det fremgår således af Domstolens praksis, at artikel 85 også finder anvendelse på aftaler, der ikke længere er i kraft, men som stadig har virkninger efter det tidspunkt, hvor de formelt er ophørt (dom af 3.7.1985, sag 243/83, Binon, Sml. s. 2015, præmis 17).

255 Med hensyn til definitionen af begrebet »samordnet praksis« henvises til Domstolens praksis, hvoraf fremgår, at de kriterier om koordination og samarbejde, som den tidligere har opstillet, skal forstås ud fra den grundtanke, der ligger bag traktatens konkurrencebestemmelser, og hvorefter enhver erhvervsdrivende uafhængigt skal tage stilling til den politik, han vil føre på det fælles marked. Selv om dette krav om uafhængighed ganske vist ikke udelukker, at virksomhederne kan foretage de nødvendige tilpasninger til deres konkurrenters konstaterede eller forventede adfærd, forhindrer det imidlertid enhver direkte eller indirekte kontakt mellem virksomheder, som har til formål eller til følge enten at påvirke en aktuel eller potentiel konkurrents adfærd på markedet eller at informere denne om den adfærd, som den pågældende virksomhed selv har besluttet sig til — eller påtænker — at indtage på markedet (dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 173 og 174).

256 Sagsøgeren har i denne sag deltaget i møder, der havde til formål at fastsætte målpriser og salgsmål, og der blev under møderne udvekslet oplysninger mellem konkurrenter om de priser, de ønskede på markedet, om deres forventede priser, om deres dækningspunkt, om de begrænsninger i salgsmængderne, de anså for nødvendige, om deres omsætning og om navne på kunder. Sagsøgeren har ved sin deltagelse i disse møder sammen med sine konkurrenter deltaget i en samordning med det formål at påvirke deres adfærd på markedet og at informere hinanden om, hvorledes den enkelte producent forventede at ville optræde på markedet.

257 Sagsøgerens formål var således ikke kun på forhånd at fjerne den usikkerhed, der var med hensyn til konkurrenternes fremtidige adfærd, men selskabet må nødvendigvis have taget hensyn — direkte eller indirekte — til de oplysninger, det fik ved disse møder, ved fastlæggelsen af den politik, det agtede at føre på markedet. På samme måde må selskabets konkurrenter — direkte eller indirekte — have taget hensyn til de oplysninger, som sagsøgeren gav dem, vedrørende den adfærd, selskabet havde besluttet eller påtænkte at indtage på markedet, ved fastlæggelsen af den politik, de agtede at føre.

258 Det er således med rette, at Kommissionen — på grund af mødernes formål — subsidiært har kvalificeret de regelmæssige møder for polypropylenproducenter, hvori sagsøgeren deltog mellem december 1977 og september 1983, som samordnet praksis i henhold til EØF-traktatens artikel 85, stk. 1.

259 For så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt Kommissionen var berettiget til at fastslå, at der var tale om en enkelt overtrædelse, som i beslutningens artikel 1 kvalificeres som »en aftale og samordnet praksis«, bemærkes, at den samordnede praksis, der er konstateret, og de indgåede aftaler på grund af deres sammenfaldende formål indgår som led i systemer med regelmæssige møder, fastsættelse af målpriser og kvoter.

260 Det må understreges, at disse systemer var led i de pågældende virksomheders bestræbelser på at nå et bestemt økonomisk mål, nemlig at fordreje den normale prisudvikling på polypropylenmarkedet. Det ville derfor være unaturligt at opdele denne sammenhængende adfærd, der havde ét formål, i forskellige særskilte overtrædelser. Sagsøgeren deltog således i flere år i et integreret hele med systemer, der tilsammen udgør en enkelt overtrædelse, og denne overtrædelse blev gradvis udmøntet dels i aftaler, dels i ulovlig samordnet praksis.

261 Endvidere bemærkes, at Kommissionen ligeledes var berettiget til at kvalificere denne ene overtrædelse som »en aftale og samordnet praksis«, idet overtrædelsen samtidig indeholdt elementer, der må kvalificeres som »aftaler«, og elementer, som må kvalificeres som »samordnet praksis«. Da der er tale om en kompleks overtrædelse, må Kommissionens dobbelte kvalifikation i beslutningens artikel 1 forstås, ikke som en kvalifikation, der forudsætter, at der samtidigt og kumulativt føres bevis for, at de faktiske omstændigheder hver for sig indeholder de elementer, der er forudsætningen for, at der foreligger en aftale og en samordnet praksis, men som en tilkendegivelse af, at der er tale om et kompleks, som indeholder faktiske omstændigheder, hvoraf nogle er kvalificeret som aftaler og andre som samordnet praksis, jf. EØF-traktatens artikel 85, stk. 1. Det fremgår ikke af denne bestemmelse, at der skal ske en specifik kvalifikation for en sådan kompleks overtrædelse.

262 Sagsøgerens anbringende må således forkastes.

B — Formål eller konkurrencebegrænsning

a) Den anfægtede retsakt

263 Det anføres i beslutningen (89. betragtning, første afsnit), at artikel 85, stk. 1, blandt konkurrencebegrænsende aftaler udtrykkeligt nævner aftaler, der går ud på direkte eller indirekte at fastsætte salgspriser eller opdele markeder mellem producenter, hvilket netop er de væsentligste kendetegn ved de her omhandlede aftaler.

264 Ifølge beslutningen (89. betragtning, andet, tredje og fjerde afsnit) var hovedformålet med indførelsen af systemet med regelmæssige møder og den uafbrudte samordning mellem producenterne at opnå prisforhøjelser gennem et kompleks af aftaler og ordninger. Ved at planlægge fælles foranstaltninger i form af prisinitiativer med fastsættelse af målpriser for hver kvalitet i de enkelte nationale valutaer, der skulle træde i kraft på et fastsat tidspunkt, søgte producenterne at eliminere den risiko, der ville have været forbundet med forsøg på ensidige prisforhøjelser. De forskellige kvoteordninger og andre mekanismer, der havde til formål at forlige de etablerede og de nye producenters indbyrdes afvigende interesser, havde i sidste ende til formål kunstigt at skabe en »stabil« situation, der kunne danne grundlag for prisforhøjelser.

265 Producenterne søgte i deres bestræbelser på at nå disse mål at organisere polypropylenmarkedet således, at markedskræfternes frie spil blev erstattet af et institutionaliseret og systematisk samarbejde mellem producenterne, som kan sidestilles med et kartel (beslutningens 89. betragtning, femte afsnit).

266 Det anføres videre i beslutningen (90. betragtning, første og andet afsnit), at det i betragtning af aftalens åbenlyst konkurrencebegrænsende formål ikke er strengt nødvendigt, at der kan påvises en negativ virkning på konkurrencen, for at artikel 85, stk. 1, kan anvendes. I den foreliggende sag tyder det imidlertid på, at aftalen rent faktisk havde mærkbare virkninger for konkurrencevilkårene.

267 Ifølge beslutningen (90. betragtning, tredje og fjerde afsnit) blev de målpriser, der blev aftalt på møderne for hver kvalitet og i de enkelte valutaer, gennemført ved, at alle producenterne udsendte prisinstrukser til deres nationale salgskontorer eller agenter, som derefter skulle underrette kunderne om de nye priser. Der blev således over for kunderne anvendt en ensartet basispris for de forskellige kvaliteter i den pågældende valuta. Enkelte kunder kunne måske opnå særlige vilkår eller rabatter, og nogle producenter udsatte måske den planlagte forhøjelse eller gjorde andre indrømmelser. I praksis anvendte nogle producenter måske for nogle kvaliteter eller i nogle lande priser, der lå lidt under målpriserne, dog således at disse stadig blev fastsat på grundlag af de andre producenters generelle prisforhøjelse. Men fastsættelsen af et bestemt prisniveau, der derefter blev lanceret som »listeprisen« eller »den officielle pris«, betød, at kundernes muligheder for at forhandle med producenterne allerede var begrænsede, og at de mistede mange af de fordele, markedskræfternes frie spil ellers ville have givet dem.

268 Det understreges i beslutningen (90. betragtning, sidste afsnit), at de dokumenter, der foreligger — herunder producenternes egne markedsrapporter — viser, at der på markedet fandtes samordnede prisinitiativer, som omfattede samtlige producenter, og at der var en snæver sammenhæng mellem disse initiativer og systemet med regelmæssige møder.

269 Selv om det anføres i beslutningen (91. betragtning, første afsnit), at de faktisk opnåede priser generelt lå under »målene«, og at der var tendens til, at prisinitiativerne løb ud i sandet, undertiden i sidste instans med et kraftigt prisfald til følge, viser de diagrammer, som producenterne selv har henvist til, at der i årenes løb var et fast mønster med en helt parallel udvikling mellem målpriser og faktiske priser. I den periode, hvor der vides at være truffet prisinitiativer, bevægede den faktiske pris sig hver måned op i nærheden af det fastlagte mål. Et eventuelt prissammenbrud (f.eks. når polypropylenpriserne faldt) blev standset ved at fastsætte en ny og meget lavere målpris, hvorefter de opadgående tendenser blev genoprettet. Det kom navnlig til udtryk i juli — november 1983, at denne taktik virkede efter hensigten.

270 De fleste producenters leverancer i de år, hvor der fandtes en ordning, svarede ifølge beslutningen (91. betragtning, andet afsnit) generelt til den kvote eller det mål, de havde fået tildelt.

271 Det konkluderes i beslutningen (92. betragtning, første afsnit), at det forhold, at denne regulering af markedet i praksis ikke var fuldstændig og ikke helt udelukkede konkurrence, ikke er ensbetydende med, at artikel 85 ikke kan bringes i anvendelse. Når der er tale om et stort antal producenter med divergerende kommercielle interesser, og der ikke findes lovmæssige tvangsforanstaltninger i tilfælde af en producents tilsidesættelse af de vedtagne ordninger, er intet kartel i stand til fuldstændigt at kontrollere deltagernes aktiviteter. Endvidere afvises i beslutningen (92. betragtning, sidste afsnit) det argument, at udviklingen på markedet ville være forløbet på samme måde også uden disse ordninger. Det anføres således, at det er ren spekulation at overveje, hvad der ville være sket, hvis der ikke havde eksisteret nogen aftale, men at det i hvert fald er meget slående, at producenterne selv gav udtryk for den betydning, de tillagde møderne, ved at forkaste det forslag, der blev fremsat i maj 1982, om at ophøre med at mødes, da de foretrak — hvis der var balance mellem udbud og efterspørgsel — at tage »aktive skridt« til at hæve prisniveauet i stedet for blot at overlade det til markedskræfterne.

272 Endelig anføres det i beslutningen (73. betragtning), at Kommissionen i hvert fald aldrig har hævdet, at systemet med regelmæssige møder indebar fuld kontrol med producenternes produktion og salg, eller at det var den eneste faktor, der påvirkede priserne på polypropylen. Det bevismateriale, Kommissionen har lagt til grund, viser tværtimod, at producenterne erkendte, at markedet blev påvirket af faktorer — såsom ændringer i efterspørgslen eller prisstigninger på råstoffer — som de ikke havde indflydelse på. Producenterne måtte ved vedtagelsen af størrelsen af, tidspunktet og de nærmere vilkår for samt vurderingen af mulighederne for at gennemføre et prisinitiativ, også tage hensyn til sådanne markedsfaktorer. Et af hovedformålene med møderne var imidlertid at søge at koordinere producenternes reaktioner på sådanne faktorer. Det er også muligt, at prisen i vid udstrækning blev bestemt af forholdet mellem udbud og efterspørgsel, men det foreliggende bevismateriale viser, at producenterne gennem deres mængdekontrol eller kvoteordninger søgte at manipulere markedsvilkårene.

b) Parternes argumenter

273 Sagsøgeren har anført, at ifølge Kommissionen havde kartellet til formål at erstatte markedskræfternes frie spil med et institutionaliseret og systematisk samarbejde mellem producenter, som kunne sidestilles med et kartel. Ifølge sagsøgeren er det ved undersøgelsen af, om en aftale eller samordnet praksis har et konkurrencebegrænsende formål, vigtigt at fastlægge, ikke parternes subjektive hensigt, men arrangementernes faktiske formål. Dette formål skal vurderes objektivt, dvs. under hensyn til den foreliggende økonomiske sammenhæng (Domstolens dom af 30.6.1966, sag 56/65, Maschinenbau Ulm, Sml. s. 211, org. ref.: Rec. s. 337, af 9.7.1969, sag 5/69, Völk, Sml. s. 69, org. ref.: Rec. s. 295, og af 10.7.1980, sag 99/79, Lancôme, Sml. s. 2511, præmis 24). Kommissionen skal endvidere på grundlag af objektive omstændigheder bevise, at det var tilstrækkeligt sandsynligt, at formålet kunne nås. Vurderingen af et arrangement kan ikke adskilles fra dets faktiske påvirkninger af konkurrencen, også selv om undersøgelsen kun vedrører arrangementets formål. Dette er af særlig betydning i denne sag, for så vidt som der ikke foreligger nogen skriftlig aftale.

274 Sagsøgeren har anført, at under hensyn til den hårde konkurrence inden for polypropylensektoren og den omstændighed, at priserne, salgsmålene og markedsudviklingen bestemtes af konkurrencekræfterne, var det højst usandsynligt, at en konkurrencebegrænsende aktion kunne have den mindste virkning på markedet. Kommissionen dømmer derfor virksomhederne for deres hensigter.

275 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen burde have undersøgt kartellets økonomiske virkning med henblik på at begrunde konstateringen i beslutningen (90., 91. og 92. betragtning) med hensyn til eksistensen af en mærkbar virkning på markedet. Den eneste metode, som Domstolen har anerkendt for vurderingen af påvirkninger af konkurrencen, er en økonomisk analyse, som gør det muligt at fastslå en forbindelse mellem formål eller hensigt på den ene side og den faktiske virkning på markedet på den anden side (dom af 10.7.1980, sag 99/79, Lancôme, a. st.).

276 Ifølge sagsøgeren er beslutningen karakteriseret ved en næsten total mangel på økonomiske argumenter, idet Kommissionen har begrænset sig til at anvende sim-

ple påstande og har givet udtryk for, at den foretrækker »intuition« for selve begrebet økonomisk analyse. Kommissionen har således hverken forsøgt at besvare ICI's detaljerede analyse med hensyn til den påståede forbindelse mellem møderne og de faktiske omstændigheder på markedet, eller det økonomiske bevismateriale hidrørende fra Freeman og professor Budd, som bekræftes af professor Albach ved Bonn's Universitet. Disse undersøgelser og sagkyndige erklæringer viser, at polypropylensektorens særegenheder var af en sådan art, at ethvert forsøg på at anvende et kartel højst sandsynligt ville mislykkes, at ICI og de andre producenter i hele den pågældende periode udviste en adfærd, der var forenelig med en sund konkurrence og uforenelig med en hemmelig forståelse, at de faktiske priser blev bestemt af markedskræfterne og ikke af målpriser, at udviklingen af markedsandele ikke havde nogen forbindelse med kvoter, og at denne periode derfor var karakteriseret ved en hård konkurrence, som ikke på måde blev ændret af den påståede forståelse.

277 Ifølge sagsøgeren er beslutningen og Kommissionens indlæg for Retten urigtige og tvetydige med hensyn til virkningerne for konkurrencevilkårene af producenternes adfærd: Disse virkninger beskrives undertiden som mærkbare (90. betragtning til beslutningen), undertiden som ubetydelige (73. og 108. betragtning) og undertiden som ikke-eksisterende (91. betragtning). Navnlig hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt forelæggelsen af målpriser for kunder i form af prisinstrukser formindskede mulighederne for forhandling og førte til højere priser end dem, der ellers ville have været gældende, og hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt indførelsen af et kvotesystem førte til et fald i produktionen og en forhøjelse af priserne, og med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt arrangementerne med hensyn til priser og salgsmængder fordrejede konkurrencen ved at forstyrre handelsstrukturen mellem medlemsstaterne, er Kommissionens stillingtagen uforståelig og under alle omstændigheder baseret på simple hypoteser.

278 Sagsøgeren har endvidere understreget, at de metoder, som Kommissionen har anvendt for at afhjælpe manglen på en økonomisk analyse, er utilfredsstillende. Kommissionen kan således ikke med føje anse den omstændighed, at producenterne deltog i diskussioner med henblik på priser og salgsmængder, eller deres antagelse om, at priserne ville stige som følge af forståelsen, som bevis for, at der forelå en virkning på markedet. Desuden kan Kommissionens anvendelse af en økonomisk eller statistisk terminologi ikke tilsløre den omstændighed, at dens anbringender ikke er underbyggede af nogen dybtgående analyse.

279 Sagsøgeren har endelig anført, at Kommissionen skal godtgøre, at kvoterne eller målene påvirkede den faktiske produktion i målelig grad, og at denne produktion ikke blev bestemt af markedskræfterne; selv om det forholdt sig således, gjorde fastsættelsen af kvoter eller mål det muligt for producenterne med en rimelig grad af vished at forudsige deres konkurrenters adfærd, og kvoterne eller målene førte til en mangel på konkurrencedygtige tilbud i forhold til kunderne eller en manglende produktivitet til skade for disse (Kommissionens beslutning af 23.12.1971, IV/595-Nederlandse Cement-Handelsmaatschappij, JO L 22, s. 16).

280 For så vidt angår de nye producenters rolle har ICI gjort gældende, at der i modsætning til det af Kommissionen anførte ikke var nogen væsentlig sammenhæng mellem udviklingen i markedsandele og tilhørsforholdet til en af de to kategorier af producenter: »nye producenter« og »store firmaer«.

281 Kommissionen har heroverfor anført, at ICI's anbringende vedrørende kartellets genstand er baseret på en fejlagtig analyse af retspraksis. Det fremgår på ingen måde af denne retspraksis, at det er nødvendigt at godtgøre virkningerne af et konkurrencebegrænsende arrangement, når — som i denne sag — det konkurrencebegrænsende formål klart fremgår af selve arrangementets ordlyd og natur. Det kan højst udledes af retspraksis, at der gælder et krav om potentiel virkning.

282 Kommissionen har anført, at sagsøgerens kritik vedrørende kartellets virkning først og fremmest er baseret på dens fejlagtige opfattelse af den type økonomiske virkning, som Kommissionen ifølge sagsøgerens opfattelse burde have godtgjort, før den kan konstatere, at der foreligger en overtrædelse af EØF-traktatens artikel 85. Kommissionen har gjort gældende, at den i beslutningen klart har anført (90., 91. og 92. betragtning), hvilken slags økonomisk virkning kartellet havde haft.

283 Kommissionen har endvidere anført, at den i denne sag har fremført stærke beviser både med hensyn til arrangementernes potentielle og aktuelle virkninger, som fuldt ud opfyldte kravene i henhold til retspraksis.

284 Kommissionen har anført, at samtidige beviser med hensyn til de påtalte forhold, såsom mødereferater, der viser, at producenterne faktisk antog, at priserne kunne og blev forhøjet, efter dens opfattelse er at foretrække for efterfølgende fremlæggelse af økonomiske teorier, der går i modsat retning. For at bedømme kartellets effektivitet kunne Kommissionen med føje anvende referaterne af møderne, hvoraf det fremgår, at producenterne ikke blot begrænsede sig til at udtrykke ønske om, at priserne blev forhøjet, eller deres forventning om, at de kunne blive forhøjet som et resultat af den indbyrdes forståelse, men at de også bekræftede, at deres anstrengelser havde været effektive med hensyn til forhøjelsen af priser, hvilket f.eks. fremgår af følgende passager:

»General determination got prices up to 2.05 DM — the closest ever to published target prices.«

(»Den generelle beslutsomhed forhøjede prisen til 2,05 DM, det hidtil nærmeste niveau i forhold til de offentliggjorte målpriser«) (bilag 22 til den generelle meddelelse).

»On the basis of this review everyone felt that there was a very good opportunity to get a price rise through before the holidays.«

(»Gennemgangen af situationen gav alle det indtryk, at der var meget gode muligheder for at gennemføre en prisforhøjelse inden ferien«) (bilag 24 til den generelle meddelelse).

»The need for security was emphasised as was our determination to have a concerted push rather than a protracted crawl towards higher prices.«

(»Behovet for sikkerhed blev understreget samt vor beslutsomhed med hensyn til et samordnet fremstød snarere end en langsom udvikling hen imod højere priser«) (bilag 31 til den generelle meddelelse).

»The fall in polypropylene prices appears to have halted... The producers, however, plan to increase prices and have set targets... They are reasonable confident of achieving these targets.«

(»Faldet i polypropylenpriser synes at være standset... Producenterne planlægger ikke desto mindre at forhøje priserne og har fastsat mål... De er temmelig sikre i deres forventning om at nå disse mål«) (bilag 36 til den generelle meddelelse).

»It would be silly not to try for a price increase under these conditions and we are aiming for a raffia level of around 2 DM in September. It is obviously impossible to make such a jump in one step and we have therefore decided to make an interim move which will be implemented now...«

(»Det ville være dumt ikke at forsøge at opnå en prisforhøjelse under disse betingelser, og vi sigter mod et niveau for rafia på 2 DM i september. Det er åbenbart umuligt at foretage et sådant spring på en gang, og vi har derfor besluttet at iværksætte en foreløbig forhøjelse, der vil blive gennemført nu...«) (bilag 39 til den generelle meddelelse).

285 Ifølge Kommissionens opfattelse fastsætter Domstolens ovennævnte dom af 10. juli 1980 (sag 99/79), som sagsøgeren har påberåbt sig, ikke nødvendigheden af at iværksætte økonometriske undersøgelser, men blot, at der »må foretages en undersøgelse af konkurrenceforholdene inden for den faktiske ramme, hvor den ville udfolde sig uden den omtvistede aftale«.

286 Kommissionen har gjort gældende, at beslutningen er fuldt ud klar og sammenhængende med hensyn til virkningerne af kartellet, og at ICI's kritik er baseret på en forvanskning af visse passager i beslutningen (73. og 74. betragtning, 90., 91. og 92. betragtning samt 108. betragtning) vedrørende virkningen af pris- og kvoteaftaler. Virkningerne var ikke absolutte, men de var mærkbare.

287 Kommissionen har anført, at spørgsmålet om, hvorvidt fastsættelsen af kvoter blev helt eller delvis opnået, er af sekundær betydning. Kommissionen bestrider ICI's anbringende vedrørende de betingelser, der er nødvendige for at fastslå, at en kvo-

teaftale er ulovlig i henhold til EØF-traktatens artikel 85, stk. 1. Denne opfattelse er baseret på en urigtig fortolkning af Domstolens dom af 17. oktober 1972 (sag 8/72, Cementhandelaren mod Kommissionen, Sml. s. 251; org. ref.: Rec. s. 977).

288 Kommissionen har med hensyn til de nye producenter anført, at den blot har fastslået, at der måtte forventes nogen svingninger, eftersom markedet var ustadigt, og at den desuden ikke har påstået, at alle producenterne fuldt ud overholdt de tildelte mål.

c) Rettens vurdering

289 Det bemærkes, at sagsøgerens argumentation går ud på at påvise, at selskabets deltagelse i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter ikke er omfattet af traktatens artikel 85, stk. 1, idet selskabets konkurrencemæssige adfærd på markedet viser, at deltagelsen i møderne hverken havde konkurrencebegrænsende formål eller virkning. Sagsøgeren har navnlig anført, at kravet om et konkurrencebegrænsende formål må fortolkes som krævende en potentiel virkning på konkurrencen, og hævder, at de økonomiske undersøgelser, som selskabet har fremlagt, godtgjorde, at det var umuligt for kartellet at have nogen som helst virkning på markedet.

290 Ifølge EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, er alle aftaler mellem virksomheder og alle former for samordnet praksis, der kan påvirke handelen mellem medlemsstater, og som har til formål eller til følge at hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen inden for det fælles marked, uforenelige med dette og forbudt, navnlig sådanne som består i direkte eller indirekte fastsættelse af købs- eller salgspriser eller af andre forretningsbetingelser og i opdeling af markeder eller forsyningskilder.

291 Retten henviser i denne forbindelse til, at det fremgår af dens vurdering vedrørende Kommissionens bevismæssige konstateringer, at de møder, sagsøgeren deltog i sammen med konkurrenter, havde til formål at begrænse konkurrencen på det fælles marked, navnlig ved fastsættelse af målpriser og salgsmål.

292 Det skal herved fastslås, at forskellige producenter i deres indlæg for Retten har anført, at de polypropylenpriser, der blev anvendt på det europæiske marked, var lavere end verdensmarkedspriserne for polypropylen. Herefter kan det ikke udelukkes, at de aftaler, der blev indgået mellem et overvældende flertal af polypropylenproducenter, kunne have en virkning på markedet, hvis de blev strengt overholdt.

293 Selv om aftalerne ikke altid var kronet med held, kunne de have en virkning på konkurrencen og derfor et konkurrencebegrænsende formål i den betydning, som sagsøgeren tillægger dette udtryk. Det skal herved fastslås, at denne analyse bekræftes af producenternes eget synspunkt med hensyn til virkningen af deres aftaler, hvilket bl.a. bekræftes af visse afsnit i referaterne af de møder, som Kommissionen har nævnt, samt af de analyser, som producenterne foretog under deres møder (jf. referaterne af møderne den 21.9., 6.10., 2.11. og 2.12.1982, bilag 30-33 til den generelle meddelelse), som viser, at de målpriser, der blev fastsat under møderne, i vidt omfang blev genspejlet på markedet. Sagsøgerens deltagelse i disse møder var derfor ikke uden noget konkurrencebegrænsende formål, jf. EØF-traktatens artikel 85, stk. 1.

294 Med hensyn til de faktiske virkninger af den overtrædelse, som Kommissionen har konstateret og godtgjort, skal de gennemgås i forbindelse med undersøgelsen af den bøde, der er blevet pålagt sagsøgeren.

295 Anbringendet bør derfor forkastes.

C — Påvirkning af handelen mellem medlemsstater

a) Den anfægtede retsakt

296 Det anføres i beslutningen (93. betragtning, første afsnit), at aftalen mellem producenterne var egnet til mærkbart at påvirke samhandelen mellem medlemsstater.

297 Der var ifølge beslutningen (93. betragtning, tredje afsnit) i den foreliggende sag tale om et meget omfattende samarbejde, der dækkede praktisk taget al handel i hele EF (og andre vesteuropæiske lande) med et vigtigt industriprodukt, og som derfor i sig selv kunne føre til, at samhandelen udviklede sig på en anden måde, end hvis aftalen ikke havde eksisteret. Det anføres videre i beslutningen (93. betragtning, fjerde afsnit), at da producenterne ved aftale fastsatte priserne på et kunstigt niveau i stedet for at overlade det til markedet selv at finde balancen, hæmmede de konkurrencen i hele Fællesskabet. Virksomhederne havde ikke længere noget øjeblikkeligt behov for at tilpasse sig til markedet og løse problemerne med den konstaterede overkapacitet.

298 Endelig anføres det i beslutningen (94. betragtning), at fastsættelsen af målpriser for hver enkelt medlemsstat, der dog måtte tilpasses de herskende lokale forhold — hvilket blev drøftet i enkeltheder på nationale møder — må have fordrejet handelsmønstret og de virkninger, effektivitetsforskelle mellem de enkelte producenter ville have haft for priserne. Systemet med »kundeledelse«, der førte til, at kunderne blev ledt hen til bestemte navngivne producenter, forstærkede prisordningernes virkninger. Kommissionen har anerkendt, at producenterne ved fastsættelsen af kvoter og mål ikke foretog nogen nærmere specificering af den mængde, der måtte afsættes i det enkelte land eller den enkelte region. Selve eksistensen af en kvote eller et mål begrænsede imidlertid de muligheder, en producent rådede over.

b) Parternes anbringender

299 Sagsøgeren har anført, at selv om ICI under den administrative procedure har godtgjort, at der altid har været en usædvanlig høj og voksende grad af samhandel mellem medlemsstaterne på polypropylenmarkedet, har Kommissionen gjort gældende, at samhandelen mellem medlemsstaterne og konkurrencestrukturen er blevet væsentligt berørt af aftalerne, skønt den anerkender, at kvoterne ikke blev fordelt pr. stat eller pr. region, og at der ikke var fastsat nogen straf for manglende overholdelse af kvoterne.

300 Sagsøgeren mener på grundlag af økonomiske undersøgelser, at de drøftelser, der fandt sted under møderne, ikke havde den mindste virkning på handelen mellem medlemsstaterne, hverken med hensyn til en forøgelse eller en formindskelse, og at de ikke har haft den mindste virkning på konkurrencestrukturen. Kommissionen har ikke kunne bevise det modsatte (beslutningens 93. og 94. betragtning er blot udtryk for gætteri).

301 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen totalt har underkendt de uundgåelige økonomiske konsekvenser af en sådan høj grad af samhandel mellem staterne, og at en sådan høj grad af handel viser markedets gennemskuelighed, manglen på salgsrestriktioner eller nogen som helst prisaftale samt eksistensen af en hård priskonkurrence.

302 Kommissionen har heroverfor anført, at en prisaftale uundgåeligt har til følge at fordreje de handelsstrømme, som ville have dannet sig i mangel af denne aftale, og at fastsættelsen af priserne på et kunstigt niveau ændrer konkurrencestrukturen inden for Fællesskabet. Den anerkendte omstændighed, at der forelå en væsentlig samhandel med polypropylen mellem medlemsstaterne, kan ikke rejse tvivl herom.

303 Kommissionen har tilføjet, at i modsætning til ICI's anbringender opnås en markedsopdeling ikke nødvendigvis gennem eksportforbud. Ethvert kartel mellem producenter, som tilsigter en begrænsning af leverancer fra hver producent på et bestemt niveau, udgør en opdeling af markedet.

c) Rettens vurdering

304 Det bemærkes, at Kommissionen — i modsætning til, hvad sagsøgeren har anført — ikke var forpligtet til at påvise, at selskabets deltagelse i en aftale og samordnet praksis havde en mærkbar virkning på samhandelen mellem medlemsstater. I henhold til EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, er det således tilstrækkeligt, at konkurrencebegrænsende aftaler og samordnet praksis kan påvirke handelen mellem medlemsstater. Det må i denne forbindelse fastslås, at de konstaterede konkurrencebe-

grænsninger kunne dreje handelsstrømmene bort fra den retning, de ellers ville have taget (Domstolens dom af 29.10.1980, forenede sager 209/78-215/78 og 218/78, a. st., præmis 172).

305 Heraf følger, at Kommissionen i den 93. og 94. betragtning til beslutningen har ført tilstrækkeligt bevis for, at den overtrædelse, sagsøgeren deltog i, kunne påvirke handelen mellem medlemsstaterne, uden at det er nødvendigt for Kommissionen at godtgøre, at sagsøgerens individuelle deltagelse har påvirket samhandelen mellem medlemsstater.

306 Sagsøgerens anbringende må derfor forkastes.

D — Karakteren af aftaler om målpriser og salgsmål

307 Sagsøgeren har anført, at alene aftaler, der er vedtaget med henblik på at fastsætte faktiske priser, margener, rabatter eller betalingsbetingelser (Kommissionens beslutninger af 20.7.1978, IV/28.852-GB-Inno-BM / Fedetab, EFT L 224, s. 29, og af 3.7.1973, IV/25.962-Gasvandvarmere og gasbadeovne, EFT L 217, s. 34), nemlig dem, som har en faktisk virkning på priserne og ændrer de normale markedsvilkår, eller dem, som gør det muligt for deltagerne med en rimelig grad af vished at forudse deres konkurrenters prispolitik, er ulovlige i henhold til EØF-traktatens artikel 85, stk. 1 (Domstolens dom af 17.10.1972, sag 8/72, a. st.).

308 Ifølge sagsøgeren udgør fastsættelsen af målpriser ikke i sig selv en overtrædelse af EØF-traktatens artikel 85, selv om fastsættelsen af salgspriser eller opdelingen af markedet udgør overtrædelser. Med henblik på i en bestemt sag at afgøre, om fastsættelsen af målpriser faktisk udgør en sådan overtrædelse, er det nødvendigt,

at Kommissionen ved troværdige vidner under hensyn til sagens omstændigheder godtgør, at målpriserne har haft indflydelse på salgspriserne i målelig grad, og at priserne ikke blev bestemt af markedskræfterne, samt — selv om det forholdt sig således — at fastsættelsen af målpriser gjorde det muligt for sælgerne med tilstrækkelig grad af vished at forudsige deres konkurrenters salgspolitik. Sagsøgeren har anført, at Kommissionen ikke har godtgjort nogle af disse to punkter, som desuden modsiges af det faktiske og økonomiske bevismateriale.

309 Kommissionen har heroverfor anført, at, i modsætning til sagsøgerens anbringender, er en aftale, der har til formål at fastsætte priser, omfattet af forbuddet i EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, også selv om det ikke har kunnet bevises, at den havde en faktisk virkning på markedet. ICI's argument er baseret på en fejlagtig fortolkning af ovennævnte dom i Cementhandelaren-sagen (præmis 19 og 21), som også forbyder fastsættelse af målpriser. Endelig bestrider Kommissionen ICI's opfattelse, hvorefter det er nødvendigt at godtgøre, at målpriserne i målelig grad havde indflydelse på de faktiske priser, og at fastsættelsen af disse målpriser skal gøre det muligt for producenterne at forudsige deres konkurrenters salgspolitik.

310 Retten skal med henblik på anvendelsen af EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, udtale, at fastsættelsen af målpriser udgør en direkte eller indirekte fastsættelse af salgspriser, der er nævnt som eksempel i denne artikels litra a); artikel 85 forbyder alle aftaler mellem virksomheder, alle vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder og alle former for samordnet praksis, der har til formål at begrænse konkurrencen.

311 Formålet med artikel 85, stk. 1, og navnlig denne artikels litra a), er at forbyde virksomhederne at fordreje den normale prisdannelse på markedet. Det fremgår imidlertid af referatet af mødet den 13. maj 1982 (bilag 24 til den generelle meddelelse), at formålet med de aftaler, der blev indgået af producenterne under møderne, var at fastsætte et højere prisniveau end det, som de kunne forvente, hvis de fastsatte deres priser uafhængigt. Under dette møde fremførte sagsøgeren, efter at Solvay havde foreslået at bringe møderne til ophør, når der var opnået ligevægt mellem udbud og efterspørgsel, følgende:

»The general response was that it was always better to talk than not and that if supply + demand were so closely in balance we should be taking active steps to move prices up rather than let them find their own level.«

(»Det generelle svar var, at det altid var bedre at tale sammen, og hvis udbud og efterspørgsel i den grad var afbalanceret, skulle vi træffe aktive foranstaltninger for at forhøje priserne, snarere end lade dem finde deres eget niveau.«)

Retten finder herefter, at sagsøgerens sondring mellem fastsættelse af målpriser og fastsættelse af priser er en rent semantisk sondring, som ikke har nogen som helst relevans.

312 Anbringendet bør derfor forkastes.

3. *Sammenfatning*

313 Det følger af det anførte, at sagsøgerens anbringender vedrørende Kommissionens bevismæssige konstateringer og anvendelse af EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, i den anfægtede retsakt i det hele må forkastes.

Begrundelse

314 Sagsøgeren har anført, at beslutningen er urigtigt og utilstrækkeligt begrundet. Sagsøgeren mener, at det fremgår af Domstolens praksis (dom af 4.7.1963, sag 24/62, Tyskland mod Kommissionen, Sml. 1954-1964, s. 407, org. ref.: Rec. s. 131; af 26.11.1975, sag 73/74, Papier Peints, Sml. s. 1491; af 14.11.1984, sag 323/82, Intermills mod Kommissionen, Sml. s. 3809; af 13.3.1985, forenede sager 296/82 og 318/82, Nederlandene mod Kommissionen, Sml. s. 809; af 26.6.1986, sag 203/85, Nicolet Instrument, Sml. s. 2049 og af 7.5.1987, sag 258/84, Nippon Seiko mod Rådet, Sml. s. 1923, præmis 28), at en beslutning i begrundelsen skal angive de væsentligste retsregler og omstændigheder, som den er baseret på, og at

den klart og utvetydigt skal angive de betragtninger, som er lagt til grund af den EF-institution, der har udstedt den anfægtede retsakt. I denne sag angiver beslutningen klart og utvetydigt de betragtninger, som den er baseret på med hensyn til retlige og faktiske omstændigheder, navnlig hvad angår de økonomiske aspekter og bøderne. Desuden angiver beslutningen ikke, at Kommissionen tog hensyn til det omfattende bevismateriale, som sagsøgeren havde fremlagt vedrørende sin adfærd på markedet og kartellets manglende virkninger.

315 Sagsøgeren har i replikken tilføjet, at Kommissionen under hele den administrative procedure har undladt at identificere eller kun utilstrækkeligt har identificeret arten af de påstande og konstateringer, der er gjort gældende mod producenterne med hensyn til virkningerne af eventuelle arrangementer vedrørende priser og kvoter. Navnlig har Kommissionen ændret opfattelse under den administrative procedure og modsagt sig selv med hensyn til spørgsmålet om den faktiske opnåelse af målpriser og målkvoter.

316 Kommissionen har anført, at ICI forveksler en tilstrækkelig begrundelse med en korrekt begrundelse. Kommissionen tilføjer, at beslutningen er særlig lang og detaljeret, og at den behandler alle de principielle argumenter, der blev fremført under den administrative procedure.

317 Kommissionen har anført, at anbringendet om, at beslutningen ikke er tilstrækkeligt detaljeret, udgør et nyt anbringende, der må forkastes i medfør af procesreglementets artikel 42, stk. 2. Anbringendet er under alle omstændigheder ugrundet.

318 Det bemærkes, at det fremgår af Domstolens faste praksis (jf. bl.a. dom af 29.10.1980, forenede sager 209/78-215/78 og 218/78, a. st., præmis 66, og af 10.12.1985, forenede sager 240/82-242/82, 261/82, 262/82, 268/82 og 269/82, Stichting Sigarettenindustrie mod Kommissionen, Sml. s. 3831, præmis 88), at selv om Kommissionen i henhold til EØF-traktatens artikel 190 er forpligtet til at begrunde sine beslutninger og herved anføre de faktiske og retlige omstændigheder, som er afgørende for foranstaltningens lovlighed, samt de betragtninger, der har ført til dens beslutning, kræves det ikke, at den imødegår samtlige faktiske og retlige indsigelser, der er rejst af hver enkelt berørt under den administrative pro-

cedure. Kommissionen er derfor ikke forpligtet til at tage stilling til de punkter, den anser for at være helt uden betydning.

319 I denne forbindelse bemærkes, at det fremgår af Rettens vurdering vedrørende beviset for den af sagsøgeren begåede overtrædelse, at de dokumenter, selskabet har fremlagt, og dets argumenter ikke kan belyse de af Kommissionen konstaterede forhold på en anden måde. Dette gælder navnlig for dokumenterne og argumenterne vedrørende prisinitiativerne, de foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne, mængdemålene og kvoterne.

320 Endvidere har Retten ikke fundet noget selvmodsigende i de bevismæssige konstateringer og finder, at Kommissionen ikke har ændret standpunkt i denne henseende.

321 Anbringendet bør derfor forkastes.

Bøden

322 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen i beslutningen har tilsidesat artikel 15 i forordning nr. 17, idet den ikke i tilstrækkeligt omfang har taget hensyn til overtrædelsens varighed og grovhed.

1. *Forældelse*

323 Sagsøgeren har anført, at selv om der var blevet indgået en mindsteprisaftale i 1977, er den omfattet af forældelsen på fem år i henhold til artikel 1 i Rådets forordning (EØF) nr. 2988/74 af 26. november 1974 om forældelse af adgangen til at pålægge økonomiske sanktioner inden for Det Europæiske Økonomiske Fællesskabs transport- og konkurrenceret og af adgangen til tvangsfuldbyrdelse af disse sanktioner (EFT L 319, s. 1, herefter benævnt »forordning nr. 2988/74«),

for så vidt som Kommissionen — på grund af den forskellige natur af mindsteprisaftalen og de aftaler, der, hvilket Kommissionen anerkender, blev afholdt efter december 1977 — ikke kan gøre gældende, at overtrædelsen var af vedvarende eller gentagen karakter, jf. forordningens artikel 1, stk. 2.

324 Kommissionen har anført, at mindsteprisaftalen ikke er dækket af forældelse, for så vidt som der foreligger en klar forbindelse mellem mindsteprisaftalen og de aftaler, der dækkede de efterfølgende perioder, og at overtrædelsen derfor må kvalificeres som fortsat.

325 Det bemærkes, at i henhold til artikel 1, stk. 2, i forordning nr. 2988/74 regnes den femårige forældelse af Kommissionens beføjelse til at pålægge bøder ved vedvarende eller gentagne overtrædelser først fra den dag, overtrædelsen ophørte.

326 I denne sag fremgår det af Rettens vurdering af beviset for overtrædelsen, at sagsøgeren deltog i en enkelt overtrædelse, der begyndte i midten af 1977, hvor selskabet tiltrådte en aftale om mindstepriser, og den varede til november 1983.

327 Sagsøgeren kan således ikke påberåbe sig, at bøderne er forældede.

2. *Overtrædelsens varighed*

328 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen med urette fører overtrædelsens begyndelse tilbage til en dato forud for december 1977, eftersom Kommissionen ikke råder over tilstrækkelige beviser for indgåelsen af en mindsteprisaftale, og da denne under alle omstændigheder er dækket af forældelse.

329 Sagsøgeren har anført, at det i beslutningen anerkendes, at overtrædelsens mest alvorlige aspekter ikke gjorde sig gældende før udgangen af 1978 (107. betragtning, tredje afsnit).

330 Sagsøgeren har endvidere anført, at der ikke forelå en fortsat overtrædelse, eftersom prisinitiativerne kun strakte sig over 26 måneder, kvotesystemet ikke var genstand for en aftale i 1981 og 1982 og den samtidige anvendelse af disse to systemer, der var væsentlige for kartellets funktion, højst strakte sig over en periode på mindre end ti måneder. Som følge af kartellets sporadiske natur var Kommissionen derfor ikke beføjet til at tage hensyn til hele perioden mellem 1977 og 1983.

331 Med hensyn til spørgsmålet om, hvornår overtrædelsen ophørte, har sagsøgeren anført, at Kommissionen ikke har fremlagt noget som helst bevis til støtte for sine anbringender vedrørende ICI's deltagelse »mindst til november 1983« eller med hensyn til aftalens virkninger indtil dette tidspunkt. Kommissionen burde derfor have antaget, at overtrædelserne var ophørt på det tidspunkt, da undersøgelsen blev indledt, således som det skete i sagen med peroxygen-produkter og sagen Zinc Producers Group (beslutning af 23.11.1984, peroxygen-produkter, EFT 1985 L 35, s. 1, og beslutning af 6.8.1984, Zinc Producers Group, EFT L 220, s. 27).

332 Sagsøgeren har endelig fastslået, at selskabet må kunne drage fordel af en nedsættelse af varigheden af dets deltagelse i overtrædelsen og derfor af en væsentlig og forholdsmæssig nedsættelse af bøden (Domstolens dom af 6.3.1974, forenede sager 6/73 og 7/73, Commercial Solvents mod Kommissionen, Sml. s. 223, på s. 262, og af 13.2.1979, sag 85/76, Hoffman-La Roche mod Kommissionen, Sml. s. 461).

333 Kommissionen har heroverfor anført, at den har vurderet overtrædelsens varighed korrekt. Den har i denne henseende anført, at perioden forud for 1979 må tages i betragtning, selv om overtrædelsens intensitet var mindre på dette tidspunkt, hvilket er en faktor, som den hævder at have taget hensyn til.

334 Kommissionen mener, at anbringendet vedrørende overtrædelsens sporadiske karakter gendrives af den omstændighed, at producenterne vedvarende forsøgte at anvende de aftalte prisforhøjelser.

335 Med hensyn til spørgsmålet om, hvornår overtrædelsen ophørte, har Kommissionen anført, at aftalens virkninger fortsatte indtil i det mindste november 1983, hvilket er den sidste måned med hensyn til hvilken det er blevet godtgjort, at der var blevet aftalt og iværksat målpriser, og at den derfor var beføjet til at tage hensyn til perioden fra september til november 1983 ved fastsættelsen af bøden.

336 Det bemærkes, at Retten har fastslået, at Kommissionen korrekt har vurderet varigheden af sagsøgerens overtrædelse af EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, og at Kommissionen med rette har anset det for en enkelt overtrædelse.

337 Anbringendet må derfor forkastes.

3. *Overtrædelsens grovhed*

A — Sagsøgerens begrænsede rolle

338 Sagsøgeren har gjort gældende, at Kommissionen uden at fremføre det mindste bevis har anført, at de »fire store« havde et særligt ansvar for overtrædelsen. Dette anbringende er i øvrigt i modstrid med det i beslutningen anførte (109. betragtning, sjette afsnit), hvorefter der ikke kan foretages nogen særlig sondring mellem de andre producenter på grundlag af omfanget af hver enkelt producents engagement i de vedtagne ordninger.

339 Sagsøgeren har tilføjet, at selskabet i virkeligheden ikke var mere engageret end de andre producenter, at dets tilsyneladende mere aktive rolle var af ren administrativ

karakter, at dets større deltagelse skyldtes dets størrelse på markedet — som ikke kan tages i betragtning to gange på dette trin — og at de »fire store« hverken påvirkede eller ledede møderne.

340 Kommissionen har under henvisning til beslutningens 67. og 68. betragtning anført, at ICI som medlem af »klubben« af »de fire store«, har et særligt ansvar for de begåede overtrædelser. Selskabets rolle i denne henseende fremgår af en række dokumenter (bilag 8, 9, 19, 64, 87, 94-100 til den generelle meddelelse), som for størstedelens vedkommende angår diskussioner mellem de »fire store«.

341 Retten skal fastslå, at sagsøgeren efter august 1982 ledede de regelmæssige møder mellem polypropylenproducenterne. Ledelsen af møderne var ikke blot et administrativt hverv, hvilket fremgår af den rolle, som sagsøgeren spillede under de drøftelser, der blev ført med henblik på indgåelse af kvoteaftaler for 1982 og 1983 — denne rolle bekræftes af referatet af møderne i andet halvår af 1982 (bilag 28-34 til den generelle meddelelse), referatet af møderne eller de bilaterale kontakter mellem sagsøgeren og de øvrige producenter (bilag 75, 76 og 77, 79, 80 og 81, 83, 88, 89, 93, 95 og 98 til den generelle meddelelse) — eller som det fremgår af de sammenfattende notater eller planer om opdeling af markedet, som er blevet udarbejdet af sagsøgeren (bilag 33, 70 og 84-87 til den generelle meddelelse), samt af de bestræbelser, som selskabet udviste med henblik på at sikre overholdelse af prisaftalerne, hvilke bestræbelser navnlig bekræftes af et notat fra ICI med overskriften »Pricing actions from December meeting« (bilag 34 til den generelle meddelelse), som viser, at sagsøgeren optog kontakt med visse producenter for at overtale dem til at overholde prisaftalerne.

342 Hvad angår sagsøgerens rolle i overtrædelsen skal det endvidere bemærkes, at selskabet deltog i de forberedende møder mellem de »fire store«. I denne henseende fremgår det af et notat vedrørende et møde mellem repræsentanter for ICI, Shell og Monte af 15. juni 1981 (bilag 64 til den generelle meddelelse), at disse producenter overvejede følgende løsninger med henblik på at afhjælpe vanskelighederne på markedet:

»Possible solutions included (a) sanctions (not a great success so far on PVC), (b) control production which is within the power of the bosses (L. thought propylene availability might scupper this), (c) quotas which Z. favoured but L. discounted, (d) new initiative by the 4 majors whereby they accommodated the hooligans in Europe and made up the loss by sales in ROW markets. Given that W European sales would probably not exceed 105 kt / month for the next few months and then not over 125 kt for the remainder of the year say 115 kt average for July-Sept and exports continued at 30 kt / month there would still be a surplus of capacity of 10 kt / month. Shared by the Big Four each would have to drop 2.5 kt / m in Europe equivalent to 30 kt / yr of say 2.3% market share. I said that despite L.'s contention about ROW prices that such a proposal would be totally unacceptable to us, (e) a flat price increase of say 20 pf / kg wef 1st July — this avoids unrealistic requirements for the lowest prices business.«

(»De mulige løsninger omfattede (a) sanktioner (har ikke indtil nu været en særlig succes med hensyn til PVC), (b) kontrol med produktionen, hvilket falder ind under chefernes kompetence (L. mente, at forrådene af polypropylen ville kunne bringe denne løsning i fare), (c) anvendelsen af kvoter, som Z. gjorde sig til talsmand for, men som L. viste ringe entusiasme for, (d) et nyt initiativ fra de 'fire store', hvorved de imødekom balladernagerne i Europa og dækkede tabet ved salg på ROW-markeder (ROW = resten af verden). Da salgene i Vesteuropa sandsynligvis ikke ville overstige 105 kt / måned i de næste måneder, og derefter ikke overstige 125 kt for resten af året, men andrage et gennemsnit på ca. 115 kt for perioden juli til september, og eksporten fortsatte med 30 kt / måned, ville der stadig være en overskudskapacitet på 10 kt / måned. Fordelt mellem de 'fire store' måtte hver enkelt af dem opgive 2,5 kt / måned svarende til 30 kt/år, dvs. 2,3% markedsandel. Jeg erklærede, at trods L.'s udtalelser om de priser, der skulle anvendes uden for Vesteuropa, ville et sådant forslag være fuldstændig uacceptabelt for os, (e) en ensartet prisforhøjelse på 0,20 DM / kg fra den 1. juli — denne løsning undgår urealistiske krav ved salgsaftaler effektueret til de laveste priser.«)

Ligeledes fremgår det af et notat udarbejdet af en medarbejder ved ICI med overskriften »Sharing the pain«, som er dateret i begyndelsen af andet halvår 1982 (bilag 98 til den generelle meddelelse), at indførelsen af et system med udligning for formindskede salgsmængder »might provide useful elements for the understan-

dig between the 'Big Four'«. ICI har med hensyn til dette dokument i sit svar på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse), anført:

»The 'understanding' between the 'Big Four' was recognition that if the prices were to be increased then the 'Big Four' producers would have to give af strong lead, even at the expense of their own sales volume. It was thought that a 'Compensation Arrangement' between these four producers might have made it easier for them to contemplate the possibility of a commitment on 'Target Prices'.«

(»Forståelsen mellem de 'fire store' bestod i anerkendelsen af, at hvis priserne skulle forhøjes, måtte de 'fire store' gå stærkt i spidsen, selv på bekostning af egne salgsmængder. De 'fire store' antog, at et udligningsarrangement mellem dem kunne gøre det lettere for dem at overveje muligheden af en forpligtelse med hensyn til målpriser.«)

Disse momenter viser, at de »fire store« havde kendskab til den særlige rolle, som de måtte spille i forbindelse med de initiativer, der skulle forhøje priserne. Der henvises således i et internt notat fra Shell af oktober 1982 til de fire stores prisinitiativer (bilag 94 til den generelle meddelelse).

343 Det fremgår af ovennævnte bevismateriale samt af Rettens vurdering vedrørende beviset for overtrædelsen, at Kommissionen korrekt har ført bevis for sagsøgerens rolle i overtrædelsen, og at Kommissionen i beslutningens 109. betragtning, første afsnit, har anført, at den tog hensyn til denne rolle ved fastsættelsen af bøden. Det bemærkes herved, at der ikke er nogen modstrid mellem de tre første afsnit i den 109. betragtning og det sjette afsnit i den 109. betragtning, eftersom sidstnævnte afsnit kun henviser til de små producenter.

344 Endvidere finder Retten, at de faktiske omstændigheder, der er ført bevis for — navnlig vedrørende fastsættelsen af målpriser og salgsmål — er særdeles belastende, og dette viser, at sagsøgeren ikke handlede uforsigtigt eller uagtsomt, men forsætligt.

345 Anbringendet må derfor forkastes.

B — Kriterierne til udmåling af bøderne ikke konkrete

346 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen ikke har angivet, i hvilket omfang den havde taget hensyn til hvert af de momenter, der blev lagt til grund ved fastsættelsen af bøden. Sagsøgeren anmoder Kommissionen om at angive, hvordan den har vægtet de forskellige momenter, og forklare den formel, den har anvendt, således som det var tilfældet i cellulose-sagen (beslutning af 19.12.1984, IV/29.725-Cellulose, EFT 1985 L 85, s. 1), og som Domstolen pålagde den at gøre i IAZ-sagen (dom af 8.11.1983, forenede 96/82-102/82, 104/82, 105/82, 108/82 og 110/82, IAZ mod Kommissionen, Sml. s. 3369).

347 Sagsøgeren har tilføjet, at Kommissionen ikke har givet nogen forklaring med hensyn til metoden til beregning af møderne og ikke har en sammenhængende opfattelse med hensyn til arten og rækkevidden af de faktorer, der skal tages i betragtning ved fastsættelsen af bøden.

348 Kommissionen har anført, at den i beslutningens 107., 108 og 109. betragtning har angivet de momenter, som den har taget i betragtning ved fastsættelsen af bøden, og at den derfor tilstrækkeligt har begrundet den bøde, som blev pålagt ICI.

349 Endvidere har Kommissionen anført, at den ved pålæggelse af sanktionerne i denne sag har handlet i overensstemmelse med sin faste politik og de principper, Domstolen har fastlagt med hensyn til bøder. Fra 1979 har det været Kommissionens politik at sikre overholdelsen af konkurrencereglerne ved at pålægge mere byrdefulde sanktioner, navnlig med hensyn til de former for overtrædelser, der er klart definerede i konkurrenceretten, og særligt grove overtrædelser som den foreliggende med henblik på at øge sanktionernes præventive virkning. Denne politik er anerkendt af Domstolen (dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80-103/80, Musique Diffusion mod Kommissionen, Sml. s. 1825, præmis 106 og 109), som i flere tilfælde har udtalt, at der ved fastsættelsen af sanktioner skal tages hensyn til en lang række faktorer (dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80-103/80, a. st., præ-

mis 120, og af 8.11.1983, forenede sager 96/82-102/82, 104/82, 105/82, 108/82 og 110/82, a. st., præmis 52).

350 Kommissionen er i særlig grad egnet til at foretage en sådan vurdering, som kun kan tilsidesættes, hvis der foreligger en væsentlig faktisk eller retlig vildfarelse.

351 Hvad angår metoden til beregning af bøder har Kommissionen anført, at det ikke er muligt at anvende en simpel matematisk formel, som gælder for alle sager, og at der skal anvendes en kompleks række faktorer på sagens omstændigheder.

352 Det bemærkes i denne forbindelse, at Kommissionen dels har fastlagt kriterier for fastsættelse af det generelle niveau for de bøder, der er pålagt de af beslutningen berørte virksomheder (108. betragtning til beslutningen), dels har fastlagt kriterier med henblik på at foretage en rimelig udmåling af de bøder, der blev pålagt den enkelte virksomhed (109. betragtning til beslutningen).

353 Retten finder, at de kriterier, der er nævnt i 108. betragtning, fuldt ud begrunder det generelle bødeniveau, som er anvendt over for de virksomheder, beslutningen er rettet til. Der henvises i denne forbindelse specielt til, at overtrædelsen af traktatens artikel 85, stk. 1, navnlig litra a), b) og c), var åbenbar, hvilket polypropylenproducenterne, der handlede forsætligt og i dybeste hemmelighed, ikke var uvidende om.

354 Retten finder ligeledes, at de fire kriterier, der er nævnt i 109. betragtning, er relevante og tilstrækkelige som grundlag for en rimelig udmåling af de bøder, der blev pålagt den enkelte virksomhed.

355 Hvad angår de to første kriterier, der er nævnt i 109. betragtning til beslutningen, nemlig den rolle, virksomhederne hver især spillede i samarbejdet, og det tidsrum, hvori de deltog i overtrædelsen, bemærkes, at da begrundelserne med hensyn til fastsættelsen af bøderne må ses i sammenhæng med alle beslutningens begrundelser, har Kommissionen i tilstrækkelig grad redegjort for, hvorledes der konkret vedrørende sagsøgeren er taget hensyn til disse kriterier.

356 For så vidt angår de to sidste kriterier, nemlig producenternes respektive leverancer af polypropylen inden for Fællesskabet og deres omsætning, finder Retten på grundlag af de tal, den har anmodet Kommissionen om, og hvis rigtighed sagsøgeren ikke har bestridt, at disse kriterier ikke er anvendt på en urimelig måde ved udmålingen af den bøde, der er pålagt sagsøgeren, i forhold til de bøder, der er pålagt andre producenter.

357 Det bemærkes endvidere, at det fremgår af Rettens vurdering vedrørende Kommissionens bevismæssige konstateringer, at de argumenter, som Kommissionen ifølge sagsøgeren med urette har undladt at tage stilling til, med hensyn til de faktiske forhold er ubegrundede.

358 Anbringendet bør derfor forkastes.

C — Hensyntagen til overtrædelsens virkninger

359 Sagsøgeren har anført, at i overensstemmelse med Kommissionens offentliggjorte synspunkter og praksis (*Trettende og Fjortende Beretning om Konkurrencepolitikken*; beslutninger af 23.11.1972, IV/26.894-Pittsburgh Corning, JO L 272, s. 35, og af 8.12.1977, IV/29.132-Hugin Liptons, EFT L 22, s. 23), og af Domstolens praksis (dom af 15.7.1970, sag 41/69, a. st.; af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/74-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., og af 30.1.1985, sag 35/83, BAT mod Kommissionen, Sml. s. 363) udgør virkningerne af en overtrædelse et meget væsentligt moment med henblik på fastsættelsen af dens grovhed. Kommis-

sionen skulle tage hensyn til, i hvilket omfang overtrædelsen er i strid med formålet med dens konkurrenceregler. I denne henseende tog Kommissionen ikke hensyn til handelens udvikling, de pågældende virksomheders ensidige og selvstændige adfærd, og fordelene for forbrugerne, som nød godt af de særlig lave priser.

360 Sagsøgeren har gentaget sit krav om, at Retten pålægger Kommissionen at tilstille ICI og Retten høringskonsulentens rapport, der ifølge sagsøgeren indeholder formildende bevismateriale med hensyn til virkningerne, samt dokumenterne vedrørende de erklæringer, som Kommissionens repræsentanter fremsatte over for pressen på det tidspunkt, da beslutningen blev vedtaget, og hvorefter kartellet skulle have forhøjet priserne med 15-40%. ICI mener, at de beviser, som selskabet har fremlagt under proceduren, og Kommissionens undladelse af at fremføre argumenter med hensyn til overtrædelsens virkninger, begrunder selskabets krav, til trods for Domstolens kendelse af 11. december 1986 (sag 212/86 R, a. st.).

361 Kommissionen har anført, at sagsøgerens protester med hensyn til kartellets manglende virkninger er indholdsløse. Kommissionen har anført, at den ved fastsættelsen af bøden tog hensyn til den omstændighed, at prisinitiativerne generelt set ikke fuldt ud nåede deres mål (beslutningens 108. betragtning). Dette er allerede mere, end Kommissionen var forpligtet til, eftersom artikel 85 ikke blot omfatter arrangementer, der har en konkurrencebegrænsende virkning, men også arrangementer, der har et konkurrencebegrænsende formål. Kommissionen tog derimod ikke hensyn til den udvidede handel, producenternes ensidige bestræbelser mht. at begrænse deres produktion og forøge deres produktivitet eller det relativt lave prisniveau, hvilke faktorer er irrelevante ved bedømmelsen af kartellets skadelige virkninger henset til konkurrencereglernes formål.

362 For så vidt angår spørgsmålet om fremlæggelse af sagsakter ser Kommissionen ikke nogen grund til, at Retten skulle tilsidesætte ovennævnte kendelse af 11. december 1986, og har påpeget, at ICI ikke har godtgjort relevansen af sit krav.

363 Det bemærkes, at Kommissionen har sondret mellem to former for virkninger forårsaget af overtrædelsen. Den første form går ud på, at producenterne — efter de møder, hvor der blev fastsat målpriser — gav deres salgsafdelinger instruktion om

at iværksætte dette prisniveau, således at »målpriserne« var udgangspunkt for prisforhandlinger med kunderne. Kommissionen fastslog med rette på grundlag heraf, at alt tyder på, at aftalen påvirkede konkurrenceforholdene mærkbart (beslutningens 74. betragtning, andet afsnit, med henvisning til 90. betragtning). Den anden form for virkninger går ud på, at en sammenligning mellem udviklingen i fakturerede priser med de målpriser, der blev fastsat i forbindelse med konkrete prisinitiativer, bekræfter rigtigheden af den fremstilling, som er givet i de papirer, der blev fundet hos ICI og andre producenter angående gennemførelsen af prisinitiativerne (beslutningens 74. betragtning, sjette afsnit).

364 Retten finder, at Kommissionen har ført tilstrækkeligt bevis for den første form for virkninger på grundlag af de talrige prisinstrukser, som producenterne gav, og som svarer til hinanden og til de målpriser, der blev fastsat ved møderne. Disse priser skulle afgjort tjene som grundlag for prisforhandlinger med kunderne.

365 For så vidt angår den anden form for virkninger, bemærkes for det første, at Kommissionen ikke havde grund til at betvivle rigtigheden af de undersøgelser, som producenterne selv gennemførte ved deres møder (jf. bl.a. referatet af møderne den 21.9., den 6.10., den 2.11. og den 2.12.1982, bilag 30-33 til den generelle meddelelse), og som viste, at de målpriser, der var fastlagt ved møderne, i stor udstrækning var gennemført på markedet. Endvidere bemærkes, at selv om Coopers og Lybrand-undersøgelsen og de økonomiske analyser, som er udført på nogle af producenternes anmodning, måtte vise, at de undersøgelser, som producenterne selv gennemførte ved møderne, var forkerte, vil dette ikke føre til en nedsættelse af bøden, idet Kommissionen i beslutningens 108. betragtning, sidste led, har angivet, at den som formildende omstændighed har taget hensyn til, at prisinitiativerne kun delvis virkede efter hensigten, og at der i sidste instans ikke fandtes foranstaltninger, hvorved en producent kunne tvinges til at overholde kvoterne eller andre ordninger.

366 De begrundelser i beslutningen, der vedrører fastsættelsen af bøden, må ses i sammenhæng med de øvrige begrundelser i beslutningen, og på grundlag heraf må det fastslås, at Kommissionen med rette fuldt ud har taget hensyn til den første form for virkninger og til det begrænsede omfang af den anden form for virkninger. Det bemærkes i denne forbindelse, at sagsøgeren ikke har angivet, i hvilken udstræk-

ning Kommissionen har undladt at tage tilstrækkeligt hensyn til det begrænsede omfang af den anden form for virkninger som en formildende omstændighed.

367 Hvad angår sagsøgerens krav om fremlæggelse af de dokumenter, der blev anvendt under den pressekonference, hvor Kommissionen anførte, at overtrædelsen havde medført en prisforhøjelse på 15-40%, finder Retten, at sagsøgeren ikke har fremlagt nye beviser, der kan godtgøre, at beslutningen er begrundet i andre betragtninger end dem, som den angiver med hensyn til overtrædelsens virkninger. Der er derfor ingen grund for Retten til at tilsidesætte Domstolens kendelse af 11. december 1986, hvorved Domstolen forkastede en påstand om fremlæggelse af Kommissionens interne dokumenter vedrørende den pågældende pressekonference.

368 Anbringendet bør derfor forkastes.

D — Utilstrækkelig hensyntagen til den økonomiske krise

369 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen burde have taget hensyn til den økonomiske sammenhæng, hvori overtrædelsen blev begået: opnåede fortjenester og lidte tab, således som det blev gjort i tidligere beslutninger (beslutning af 17.12.1975, United Brands, EFT 1976 L 95, s. 1, og beslutning af 12.12.1978, Kawasaki, EFT 1979 L 16, s. 9), og som Domstolen gjorde det i ovennævnte dom af 7. juni 1983 (forenede sager 100/80-103/80); skader påført forbrugere eller kunder, således som Kommissionen har gjort det i tidligere beslutninger (beslutning af 21.12.1976, Theal-Watts, EFT 1977 L 39, s. 19, beslutning af 12.12.1978, Kawasaki, a. st., og beslutning af 28.11.1979, Floral, EFT 1980 L 39, s. 51; Domstolens ovennævnte dom i Suiker Unie-sagen), og overtrædelsernes virkninger (Kommissionens beslutning af 12.12.1978, Kawasaki, a. st., og af 19.12.1984, Cellulose, a. st.; Domstolens dom i sag 35/83, a. st.).

370 Kommissionen har anført, at den korrekt tog hensyn til den økonomiske sammenhæng, idet den ændrede bødernes størrelse på grund af økonomiske vanskeligheder i sektoren.

371 Det bemærkes, at Kommissionen i beslutningens 108. betragtning, sidste led, udtrykkeligt har angivet, at den har taget hensyn til de betydelige tab, virksomhederne havde lidt på deres polypropylenaktiviteter i en længere periode. Dette viser, at Kommissionen ikke blot tog hensyn til tabene, men dermed også til de dårlige økonomiske vilkår i branchen (Domstolens dom af 9.11.1983, sag 322/81, a. st., præmis 111 ff.) — ud over de øvrige kriterier, der er nævnt i 108. betragtning — da den fastsatte det generelle niveau for de bøder, der blev pålagt de berørte virksomheder.

372 Endvidere medfører det forhold, at Kommissionen i tidligere sager på grundlag af de dér foreliggende faktiske omstændigheder fandt at måtte tage hensyn til den krise, den pågældende branche befandt sig i, ikke, at den er forpligtet til i denne sag på samme måde at tage hensyn til en sådan krise, idet der er ført tilstrækkeligt bevis for, at de virksomheder, beslutningen er rettet til, har begået en særdeles alvorlig overtrædelse af bestemmelserne i EØF-traktatens artikel 85, stk. 1.

373 Anbringendet bør derfor forkastes.

E — Hensyntagen til sagsøgerens omsætning

374 Sagsøgeren har anført, at bøden blev fastsat fejlagtigt på grundlag af selskabets samlede omsætning, mens Kommissionen selv havde henvist til farerne ved en sådan praksis i cellulose-sagerne (ovennævnte beslutning af 19.12.1984, Cellulose), og at Domstolen også havde kritiseret denne praksis i ovennævnte dom af 7. juni 1983 (forenede sager 100/80-103/80). Bødens størrelse repræsenterede en overdreven høj procentdel af ICI's eksterne polypropylensalg inden for Fællesskabet i perioden 1979-1983.

375 Kommissionen har anført, at selv om den tog hensyn til de pågældende virksomheders størrelse og markedsandel ved bedømmelsen af overtrædelsens grovhed, tillagde den ikke denne faktor nogen særlig betydning. Desuden oversteg bøden ikke 10% af ICI's omsætning på polypropylenmarkedet i det regnskabsår, der gik forud for beslutningen, og så meget desto mindre 10% af selskabets samlede omsætning.

376 Retten finder, at det klart fremgår af Domstolens praksis (dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80-103/80, a. st., præmis 119), at henvisningen i artikel 15, stk. 1, i forordning nr. 17, der gør 10% af omsætningen i det foregående regnskabsår til den øvre grænse for en bøde på over en million ECU, må forstås som en henvisning til 10% af den samlede omsætning.

377 Det følger heraf, at Kommissionen ikke i denne sag har overskredet den grænse, der er fastsat ved artikel 15, stk. 1, i forordning nr. 17.

378 Det bemærkes endvidere, at Kommissionen ikke udelukkende eller overvejende baserede sin beslutning på sagsøgerens omsætning ved beregningen af den bøde, som selskabet blev pålagt.

379 Følgelig bør anbringendet forkastes.

F — Lighedsprincippet

380 Sagsøgeren har i det væsentlige anført, at Kommissionen har tilsidesat lighedsprincippet i to henseender: dels ved at pålægge sagsøgeren en uforholdsmæssig bøde i forhold til de tidligere pålagte bøder, dels ved at pålægge sagsøgeren en overdreven bøde i forhold til de bøder, der blev pålagt de andre virksomheder, der var adressater for beslutningen.

381 Sagsøgeren har anført, at selv om Kommissionen er beføjet til at fastsætte bødeniveauet under hensyn til bødernes forebyggende virkning, bør nødvendigheden af forebyggelse ikke variere væsentligt mellem sager, der angår overtrædelser af tilsvarende art og grovhed (Domstolens dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80-103/80, a. st., og af 10.12.1985, forenede sager 240/82-242/82, 261/82, 262/82, 268/82 og 269/82, a. st.) for at undgå forskelsbehandling af virksomheder, der befinder sig i sammenlignelige situationer. I denne sag blev der foretaget en ugrundet sondring mellem de »fire store« og de andre involverede parter. Desuden er bøden udtryk for forskelsbehandling og overdreven i forhold til de bøder, der blev pålagt ved andre, nyere beslutninger vedrørende overtrædelser af artikel 85, som var mindst lige så alvorlige, eftersom der blev fastsat faktiske priser, foretaget markedsopdeling, påført kunderne skade og udelukkelse af konkurrence (beslutning af 17.10.1983, Cast-iron & Steels, EFT L 317, s. 1; beslutning af 6.8.1984, Zinc Producer Group, a. st.; beslutning af 7.12.1988, Flat Glass, EFT 1989 L 33, s. 44; beslutning af 23.11.1984, Peroxyn-produkter, a. st.; og beslutning af 19.12.1984, Cellulose, a. st.).

382 Sagsøgeren har navnlig under henvisning til det synspunkt, som Kommissionen har fremført i sin *Trettende Beretning om Konkurrencepolitikken*, og generaladvokat Sir Gordon Slynn's forslag til afgørelse (forenede sager 100/80-103/80, a. st., Sml. s. 1930), anført, at selv om hver enkelt sag skal vurderes ud fra dens egne omstændigheder, skal Kommissionen ikke desto mindre basere sine beslutninger på tidligere beslutninger og domme, når den fastsætter bødernes størrelse for at undgå, at der sker tilsidesættelse af princippet om beskyttelse af den berettigede forventning, samt for at sikre, at der skabes et sammenhængende konkurrenceretligt system.

383 Kommissionen har anført, at i modsætning til sagsøgerens anbringender har Domstolen klart fastslået i ovennævnte dom af 7. juni 1983 (forenede sager 100/80-103/80), at Kommissionen for at sikre konkurrencepolitikkens anvendelse på konkurrenceområdet lovligt kan beslutte at forhøje bødeniveauet for en bestemt type overtrædelser. Da man vanskeligt kan forestille sig en mere åbenbar tilsidesættelse af konkurrenceretten end den foreliggende sag, mener Kommissionen, at den gyldigt kunne pålægge klart forebyggende bøder.

384 Kommissionen har i duplikken bestridt sagsøgerens fortolkning af generaladvokat Sir Gordon Slynn's forslag til afgørelse i ovennævnte sag, Musique Diffusion française. Generaladvokaten accepterede, at Kommissionen var berettiget til at pålægge virksomhederne højere bøder, end den havde pålagt tidligere, selv for tilsvarende overtrædelser, hvilket Domstolen bekræftede ved dommen i sagen.

385 Retten skal bemærke, at det fremgår af Domstolens praksis, at Kommissionens kompetence til at pålægge de virksomheder bøder, som forsætligt eller uagtsomt overtræder traktatens artikel 85, stk. 1, er et af de midler, som Kommissionen har fået tildelt, for at den kan udføre sin tilsynsopgave ifølge fællesskabsretten. Denne opgave indebærer ikke blot, at individuelle overtrædelser skal efterforskes og forfølges, men også en pligt til at føre en generel politik med det formål, at der på konkurrenceområdet anvendes de i traktaten fastlagte principper, og at virksomhedernes adfærd påvirkes i denne retning. Domstolen fastslog derfor, at Kommissionen, når karakteren af en overtrædelse fastslås med henblik på at fastsætte bødens størrelse, ikke blot bør tage hensyn til særlige omstændigheder i det foreliggende tilfælde, men også til den sammenhæng, overtrædelsen indgår i, og at påse, at den trufne forholdsregel er af tilstrækkelig forebyggende karakter, især for så vidt angår den type overtrædelser, som i særlig grad kan bringe gennemførelsen af Fællesskabets formål i fare. Domstolen har endvidere fastslået, at Kommissionen frit kunne tage hensyn til det forhold, at overtrædelser af denne type — skønt deres ulovlighed allerede er blevet fastslået i begyndelsen af den fælles konkurrencepolitik — er forholdsvis hyppige på grund af den fortjeneste, som visse virksomheder kan opnå herved, og at Kommissionen følgelig kunne skønne, at det var nødvendigt at pålægge større bøder for således at forstærke deres forebyggende virkning. Domstolen fastslog endelig, at den omstændighed, at Kommissionen tidligere har pålagt bøder af en bestemt størrelsesorden i tilfælde af visse typer overtrædelser, af samme grund ikke kan berøve den muligheden for at forhøje dette niveau inden for de i forordning nr. 17 angivne rammer, hvis det er nødvendigt for at gennemføre Fællesskabets konkurrencepolitik (ovennævnte dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80-103/80, præmis 105-109).

386 Under hensyn til disse betragtninger finder Retten, at Kommissionen med føje kunne beskrive fastsættelsen af målpriser og salgsmål samt vedtagelsen af foranstaltninger, der skulle lette iværksættelsen af målpriserne, som en særlig grov og

klar overtrædelse, der havde til formål at fordreje den normale prisdannelse på polypropylenmarkedet.

387 Retten finder endvidere, at sammenligningen af den bøde, som sagsøgeren er blevet pålagt, med de bøder, som beslutningens øvrige adressater er blevet pålagt, ikke giver grundlag for at antage, at der foreligger forskelsbehandling, når henses til varigheden og den særlige grovhed af den overtrædelse, som er konstateret i forhold til sagsøgeren.

388 Anbringendet bør derfor forkastes.

G — Omfanget af sagsøgerens samarbejde

389 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen ikke har taget hensyn til ICI's samarbejde i forbindelse med undersøgelsen, mens Kommissionen i tidligere beslutninger (ovennævnte beslutning af 19.12.1984, Cellulose) antog, at et sådant samarbejde burde medføre en væsentlig nedsættelse af bøden, muligvis så meget som 50%. Sagsøgeren har endvidere gjort gældende, at selskabet, så snart det fik kendskab til undersøgelsen, traf foranstaltninger for at hindre, at der atter skete overtrædelser.

390 Kommissionen har anført, at selv om ICI hævder at have samarbejdet med Kommissionen under undersøgelsen og har bragt overtrædelsen til ophør, så snart selskabet fik kendskab til indledningen af undersøgelsen, blev denne holdning taget i betragtning, men er naturligvis ikke tilstrækkelig til at ophæve overtrædelsen.

391 Retten skal indledningsvis fastslå, at Kommissionen som svar på et spørgsmål under den mundtlige forhandling har erklæret, at ICI var en af de »meget få« producenter, der samarbejdede ved Kommissionens undersøgelse, som er nævnt i beslutningens 109. betragtning, sidste afsnit.

392 Det fremgår af en gennemgang af beslutningens 109. betragtning, at ICI på grund af sit samarbejde i forbindelse med Kommissionens undersøgelse fik bøden nedsat med højst en million ECU. 109. betragtning, andet og tredje afsnit, sondrer mellem på den ene side Monte og ICI, som hver især varetog formandskabet for de regelmæssige møder mellem polypropylenproducenter, og på den anden side Hoechst og Shell, der, selv om de hørte til de »fire store«, spillede en mindre rolle inden for det »uofficielle direktorat«, der udgjordes af de »fire store«. Dette er grunden til, at sidstnævnte virksomheder blev pålagt en bøde på 9 mio. ECU, mens Monte blev pålagt en bøde på 11 mio. ECU og sagsøgeren en bøde på 10 mio. ECU. Den forskel på en million ECU mellem den bøde, der blev pålagt sagsøgeren, og den bøde, der blev pålagt Monte, skyldes ikke nødvendigvis, at der alene blev taget hensyn til ICI's samarbejde under undersøgelsen, men kan også delvis skyldes, at der blev taget hensyn til disse to virksomheders »leverancer af polypropylen til Fællesskabet«, idet Monte's leverancer var væsentligt større end sagsøgerens.

393 Da den bøde, som sagsøgeren er blevet pålagt, blev nedsat med mindre end 10% på grund af selskabets samarbejde under undersøgelsen, finder Retten under hensyn til det meget detaljerede svar, som sagsøgeren gav på begæringen om oplysninger, og som ikke kun vedrørte sagsøgerens egen adfærd, men også alle de berørte virksomheders adfærd, og at det uden dette svar ville have været meget mere vanskeligt for Kommissionen at konstatere og bringe den overtrædelse til ophør, som var genstand for beslutningen, at der i videre omfang skal tages hensyn til sagsøgerens samarbejde, end Kommissionen har gjort det ved fastsættelsen af den bøde, som selskabet bør pålægges. Selv om dette samarbejde først blev indledt, efter at Kommissionen havde fundet kompromitterende dokumenter i sagsøgerens lokaler, ville det have været endnu vanskeligere for Kommissionen at forstå rækkevidden af disse dokumenter og de dokumenter, som blev fundet i andre producenters lokaler, og at drage de nødvendige konsekvenser heraf med henblik på at fastslå eksistensen af overtrædelsen og bringe den til ophør, hvis Kommissionen ikke havde rådet over sagsøgerens svar på begæringen om oplysninger.

394 Retten finder derfor, under udøvelse af sin fulde prøvelsesret, at den bøde, som sagsøgeren er blevet pålagt, bør nedsættes med yderligere en million ECU.

395 Det er ganske vist af betydning, at sagsøgeren traf foranstaltninger for at forhindre, at der i fremtiden blev begået nye overtrædelser af de fællesskabsretlige kon-

kurrenceregler af selskabets medarbejdere, men denne omstændighed kan ikke ændre det forhold, at der er fundet at være blevet begået en overtrædelse i denne sag. Det skal tilføjes, at den omstændighed, at Kommissionen i en tidligere sag under hensyn til de faktiske omstændigheder har fundet, at der skulle tages hensyn til den pågældende virksomheds foranstaltninger for at forhindre, at der i fremtiden blev begået nye overtrædelser af de fællesskabsretlige konkurrenceregler, ikke kan forpligte den til at tage hensyn til tilsvarende foranstaltninger i denne sag, eftersom Kommissionen i beslutningen (108. betragtning) har fastslået, at der forsætligt og i dybeste hemmelighed var begået en særdeles alvorlig overtrædelse af bestemmelserne i EØF-traktatens artikel 85, stk. 1. Det følger heraf, at bøden ikke bør nedsættes af denne grund.

396 Det bemærkes, at sagsøgeren har nedlagt påstand om, at Retten, »såfremt ICI var forpligtet til at betale bøden på nuværende trin uden at kunne udsætte betalingen i overensstemmelse med betingelserne i den skrivelse fra Kommissionen til ICI, der indeholdt beslutningen, (tilpligter) Kommissionen at tilbagebetale ICI den betalte bøde eller den forholdsmæssige andel heraf, med rente efter en sats, der er 1% højere end den udlånsrente, der er fastsat af den bank i Det Forenede Kongerige, som er nævnt i beslutningens artikel 4«.

397 Det fremgår af selve ordlyden af Kommissionens påstand, at påstanden er betinget, for så vidt den afhænger af betingelsen om, at sagsøgeren er forpligtet til at betale bøden uden at kunne udsætte betalingen heraf. Påstandens betingede karakter på tidspunktet for stævningens indgivelse skyldes den omstændighed, at der i beslutningens artikel 4 er fastsat en frist for betaling af bøden på tre måneder efter datoen for meddelelsen af beslutningen til sagsøgeren. Da denne frist var længere end sagsøgerens søgsmålsfrist i henhold til EØF-traktatens artikel 173, stk. 3, havde sagsøgeren ikke på tidspunktet for sagens anlæg besluttet, om selskabet ville betale bøden eller stille en bankgaranti og forpligte sig til at betale renter, således som Kommissionen havde foreslået selskabet i skrivelsen af 22. maj 1986, hvorved sagsøgeren blev underrettet om beslutningen.

398 Retten finder, at sagsøgeren ikke på noget trin under sagen efter udløbet af fristen i beslutningens artikel 4, på hvilket tidspunkt sagsøgeren skulle have truffet beslutning om enten at betale bøden eller stille en bankgaranti, har anført, at den pågældende påstand ikke længere var betinget; sagsøgeren begrænsede sig til i replikken at gentage de i stævningen nedlagte påstande. Sagsøgeren har således ved at undlade at ophæve den betingede karakter af sin påstand ikke fremsat en tilstrækkelig

bestemt påstand. Påstanden kan derfor ikke antages til realitetsbehandling, jf. artikel 19 i statutten for De Europæiske Fællesskabers Domstol, artikel 38, stk. 1, i Domstolens procesreglement og artikel 44, stk. 1, i Rettens procesreglement (Domstolens dom af 30.10.1974, sag 188/73, Grassi mod Rådet, Sml. s. 1099, præmis 7).

Genåbningen af den mundtlige forhandling

399 Ved skrivelse indgivet til Rettens Justitskontor den 4. marts 1992 har sagsøgeren anmodet Retten om at genåbne den mundtlige forhandling og anordne bevisoptagelse på grund af de erklæringer, som Kommissionen fremsatte under retsmødet i sagerne T-79/89, T-84/89 — T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-102/89 og T-104/89.

400 Retten finder, efter atter at have hørt generaladvokaten, at det er ufornødent at genåbne den mundtlige forhandling i overensstemmelse med procesreglementets artikel 62 og at foranstalte bevisoptagelse.

401 Det bemærkes, at dommen i ovennævnte sager (dom af 27.2.1992, forenede sager T-79/89, T-84/89 — T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-102/89 og T-104/89, BASF m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 315), ikke i sig selv kan begrunde genåbningen af den mundtlige forhandling i denne sag. Retten skal nemlig konstatere, at en meddelt og offentliggjort retsakt må formodes at være gyldig. Det påhviler derfor den person, som påberåber sig manglende formel gyldighed eller nullitet af en retsakt, at forsyne Retten med de grunde, der gør det muligt for denne at gå bag om den tilsyneladende gyldighed af den formelt meddelte og offentliggjorte retsakt. I denne sag har sagsøgeren ikke fremlagt noget bevis, som kan godtgøre, at den meddelte offentliggjorte retsakt ikke var blevet godkendt og vedtaget af Kommissionens medlemmer som kollegial enhed. Navnlig har sagsøgeren i modsætning til PVC-sagerne (dom i forenede sager T-79/89, T-84/89 — T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-102/89 og T-104/89, a. st., præmis 32 ff.) ikke fremført noget som helst bevis for, at princippet om, at der ikke må ændres i en udstedt retsakt, er blevet tilsidesat gennem en ændring af beslutningens ordlyd efter det kommissionsmøde, hvorunder den blev vedtaget.

Sagens omkostninger

402 I henhold til artikel 87, stk. 2, i Rettens procesreglement pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Da sagsøgeren i det væsentlige har tabt sagen, og Kommissionen har nedlagt påstand om, at sagsøgeren pålægges at betale sagens omkostninger, bør sagsøgeren bære sagens omkostninger, herunder omkostningerne i forbindelse med proceduren for Domstolen i henhold til artikel 91 i Domstolens procesreglement.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Første Afdeling)

1) Den bøde, der er pålagt sagsøgeren ved artikel 3 i Kommissionens beslutning af 23. april 1986 (IV/31.149-Polypropylen, EFT L 230, s. 1), fastsættes til 9 000 000 ECU, svarende til 5 803 173 UKL.

2) I øvrigt frifindes sagsøgte.

3) Sagsøgeren bærer sine egne omkostninger, herunder omkostningerne i forbindelse med proceduren for Domstolen i henhold til artikel 91 i Domstolens procesreglement.

Cruz Vilaça Schintgen

Edward Kirschner Lenaerts

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 10. marts 1992.

H. Jung
Justitssekretær

J. L. Cruz Vilaça
Præsident